

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ 33

Аеромитинг „Батајница 2009“

putovanje

BEZ GRANICA

Lasta

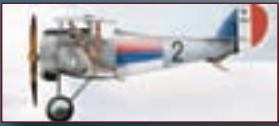
eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

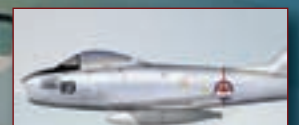
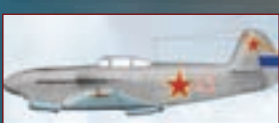
ИСТОРИЈА СРПСКОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

ЛОВАЧКИ АВИОНИ

20 ПОСТЕРА

ФОРМАТ А3 У ЗАШТИТНОЈ КОРИЦИ
СА ОСНОВНИМ ИСТОРИЈСКИМ
И ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИМ ПОДАЦИМА

НАРУЏБЕНИЦА

Новински центар „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд

Тел: 011/3201-995, тел/факс 011/3241-009

Жиро-рачун: 840-49849-58

Наручујем _____ КОМПЛЕТА ПОСТЕРА ЛОВАЧКИХ АВИОНА по цени од 850,00 динара по комплекту.

Комплекете достављамо Пост експресом на рачун купца. Тренутна цена те услуге је 240,00 динара.

Уплату извршити на жиро-рачун бр. 840-49849-58. Доказ о уплати и наруџбеницу послати на адресу НЦ „Одбрана“.

Купац: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца _____

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“,
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана)

Стални сарадници

Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, мр Зоран Милодиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809

Заменик главног уредника 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Горан СТАНКОВИЋ

САДРЖАЈ

Министар одбране НР Кине у посети Србији

САРАДЊА НА НАЈВИШЕМ НИВОУ

6

ИНТЕРВЈУ

Генерал Лианг Гуангли, министар одбране Кине

ЗА ПРАВЕДНИЈИ СВЕТ

8

У ФОКУСУ

Међународни аеромитинг „Батајница 2009“

ПРАЗНИК ЛЕТЕЊА

12

ОДБРАНА

Војномедицинска вежба MEDCEUR 2009

ПАРТНЕРСТВО У КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА

20

У експлозији у Ужицу
погинуло седморо радника

НЕСРЕЋА У „ПРВОМ ПАРТИЗАНУ“

24

ТЕМА

Нови нормативни акти у систему одбране

ФИНАЛЕ ПРАВНЕ РЕФОРМЕ

26

Per aspera

ПОБЕДА БЕЗ РАТА

29

Празник летења

Оли начин да се обележи стота годишњица ваздухопловства у Србији, од аеромитинга „Батајница 2009“, није се могао ни пожелети. Више од 150.000 гледалаца окупило се прошле недеље на нашој највећој авио бази и уживало у програму који су припремили ваздухопловци из 15 земаља. Бравуре врхунских пилота остављале су без даха и изазвале аплаузе одушевљених гледалаца који су искористили прилику да, после 11 година, поново уживају у до сада највећој ваздухопловној смотри у Србији.

Нажалост, овај празник летења помутио је саобраћајни колапс на прилазима Батајници. Многи нису успели ни да стигну до аеродрома. Они најпорнији су, после много чекања у непрегледним колонама возила и дугог пешачења, ипак некако дошли до циља и осетили бар делић атмосфере. Немали број је, и поред најбоље жеље и много стрепљења, одустао од тог подухвата.

Проблем о коме је реч свакако добрим делом иде на душу служби које су требале да организују ефикаснији превоз, јер се унапред знало да ће интересовање грађана бити велико, имајући у виду да је продато свих 100.000 карата, а међу посетиоцима је било и много деце. Међутим, мора се признати да за тај пропуст део одговорности снесе и сами грађани, који су наивно мислили да ће на време стићи ако пођу од куће сат-два пре почетка аеромитинга. Направили су, очигледно, лошу процену и истовремено извукли добру поуку. Да су поступили по оној народној „ко на време крене, на време ће и стићи“ имали би двоструку корист. Лишили би се нервозе и непријатности на путе и опуштено би посматрали програм аеромитинга.

А имало се шта и видети. Небо изнад Батајнице парали су грипен, F-16, хоук, алфаџет, пилатус, миг 21, хеликоптер ми-24, домаћи мигови, орлови, галебови и газеле. Ужитак су допунили представници аероклубова на лаким летилицама, падобранци, олдтајмери и, наравно, Акро-група „Звезде“ на самом крају летачког програма.

У дефилеу домаћих ваздухоплова представила се јавности званично и наша ласта 95, авион за обуку пилота који је већ постао значајни извозни адут панчевачке Утве.

Представници авијације Војске Србије показали су да ни мало не заостају за својим колегама који су летели на модернијим ваздухопловима. Напротив, представили су се у најбољем светлу и онако како то доликује пилотима земље која има ваздухопловну традицију дугу читав век.

Верујемо да ће им се пружити прилика да на наредном авиомитингу 2012. године, којим ће бити обележена стогодишњица српског војног ваздухопловства, своје умеће покажу и на неком од модерних вишенаменских авиона. То су свакако заслужили, а данашња Србија ће тиме показати да је, као озбиљна земља са респективном авијацијом достојни баштиник богате ваздухопловне традиције коју су утемељиле и неговале бројне генерације српских пилота. ■

Дан Службе телекомуникација - 20. септембар

ИСКОРАК У БУДУЋНОСТ

30

Молебан за младе потпоручнике у храму Светог Савеа

ЧАСТ У СНАЗИ ВЕРЕ

32

Са галерије

ДАМЕ СА СНАЈПЕРИМА

35

Паралеле

ЛОВЦИ ЗА ИРАК

37

КУЛТУРА

Сто десет година Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички“

НА ЧАСТ СВИХ ГЕНЕРАЦИЈА

38

ФЕЉТОН

Великани светске науке: Милутин Миланковић (3)

ПИОНИР КОСМИЧКЕ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

40

ИСТОРИЈА

Дар Војном музеју у Београду

ЗА БУДУЋЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ

43

Српска авијатика у Првом светском рату (2)

ПОДРШКА ПРОБОЈУ СОЛУНСКОГ ФРОНТА

44

Сарадња на највишем нивоу

У фокусу разговора било је јачање традиционалног пријатељства, обука кадра, пројекти у војној индустрији и војној медицини.

Захвалност Кини на доследној политици према Косову.

Србија подржава политику једне и јединствене Кине – нагласио министар Шутановац.

Министар одбране Драган Шутановац састао се 7. септембра, у Дому Гарде на Топчидеру, са високом делегацијом Народне републике Кине, коју је предводио министар одбране генерал Лианг Гуангли. У срдачном и отвореном разговору закључено је да су односи у области одбране најбољи у укупним односима две земље.

Посета генерала Гуанглија прва је посета министра одбране Кине после 25 година. Реч је о узвратној посети која је оцењена као стратешка за Србију, јер је уследила после потписивања неколико споразума између председника Тадића и Хуа Ђинтаоа, током недавне посете Пекингу.

Министар Шутановац захвалио је кинеским гостима на свему што Кина чини на међународном плану, поштујући међународно право и подржавајући интересе Србије на Косову и Метохији.

– Србија и Кина гаје традиционално добре односе. Штитећи право Србије на Косову и Метохији, бранимо међународно право, и штитимо право једне Кине. Желим да нагласим да Србија подржава политику једне и јединствене Кине – нагласио је министар Шутановац.

Две делегације разговарале су о сарадњи у области одбране, а закључено је да је она на високом нивоу, те да постоји више праваца њеног будућег проширења. Према речима министра Шутановца, обострано је занимање за сарадњу у области војне медицине, војног образовања и обуке, односно војне економије и науке.

– Министра Гуанглија информисао сам да је Србија недавно приступила међународној мисији у Чаду и да постоји велико интерсовавање са наше стране за очување глобалног мира, пошто знамо да кинеска армија управо то чини у великом броју земаља у свету – рекао је Шутановац. Према његовим речима, разговарало се и о могућностима за размену искустава у области мировних операција. Он је нагласио да се 20 официра Војске Србије до сада усавршавало у кинеским војним школама, а да је наша Војна академија имала прилику да школује једног припадника Народноослободилачке армије Кине.

Шутановац је посебну захвалност упутио гостима из Кине за донације које је у протеклом периоду кинеско министарство сваке године упућивало Војсци Србије.

Према његовим речима, акценат у разговорима две делегације стављен је на борбу против асиметричних претњи, тероризма, фундаментализма, организованог криминала и осталих претњи које угрожавају безбедност. Уз то, препозната је обострана жеља за сарадњу и размену информација у тој области.

– Желим да вас обавестим да ће делегација кинеског Министарства одбране и Народноослободилачке војске Кине бити присутна на нашем аеромићингу, што нам даје важан подстрек за даљу сарадњу – истакао је министар Шутановац.

Министар одбране Народне републике Кине генерал Лианг Гуангли изразио је задовољство гостопримством које му је ukazано у Србији. Истакао је, такође, велико поштовање нашем народу и српској војсци и истакао да су разговори са српским колегом били плодносни.

– Иако су Кина и Србија географски удаљене, наша два народа веже традиционално пријатељство. На позив министра Шутановца дошао сам због продубљивања пријатељства и сарадње. Други циљ моје посете јесте проучавање искустава Србије у изградњи војске. Разговарали смо и о билатералној сарадњи, актуелној политичкој ситуацији и међународној безбедносној политици – рекао је генерал Гуангли у обраћању представницима медија.

Како је навео министар одбране Кине, српском колеги изнео је три предлога за јачање сарадње. На првом месту је учвршћивање традиционалног пријатељства две земље и две војске, други је наставак сарадње на највишем нивоу, и на трећем – област обуке и школовања кадра за потребе одбране. Он се сложио са предлозима министра Шутановца да се сарадња прошири на област мировних операција и војне индустрије.

Након званичних разговора, министар одбране Кине Лианг Гуангли је са својим домаћином министром Драганом Шутановцем про-

Стуб спољне политике Србије

Током посете Србији министра одбране Кине генерала Лианг Гуанглија примили су председник Борис Тадић, премијер Мирко Цветковић и министар спољних послова Вук Јеремић.

Председник Тадић је у разговору са министром Гуанглијем изразио задовољство што су свеукупни билатерални односи две земље и званично подигнути на највиши могући ниво успостављањем стратегијског партнерства. Успостављањем оваквог партнерства, Кина је и формално постала један од четири стуба спољне политике Србије.

– Веома смо заинтересовани за интензивирање и унапређење наших економских односа и сматрам значајним што смо у Кини потписали два споразума: *Споразум о економској и техничкој сарадњи у инфраструктурним пројектима и Меморандум о одобреној туристичкој дестинацији* – рекао је председник Тадић.

Председник Србије нагласио је да подржава интензивирање војне и полицијске сарадње, односно сарадње у области правосуђа, културе, просвете, спорта, науке и технологије. Он је честитао министру одбране Кине јубилеј – 60 година од оснивања Народне Републике Кине и навео да се следеће године навршава 55 година од успостављања дипломатских односа наше две земље.

шетао Кнез Михајловом улицом и посетио изложбу „100 година српске уметности“ у галерији САНУ.

Вечери која је у част доласка делегације Кине приређена у Дому Војске Србије присуствовао је и глумца Велимир Бата Живојиновић.

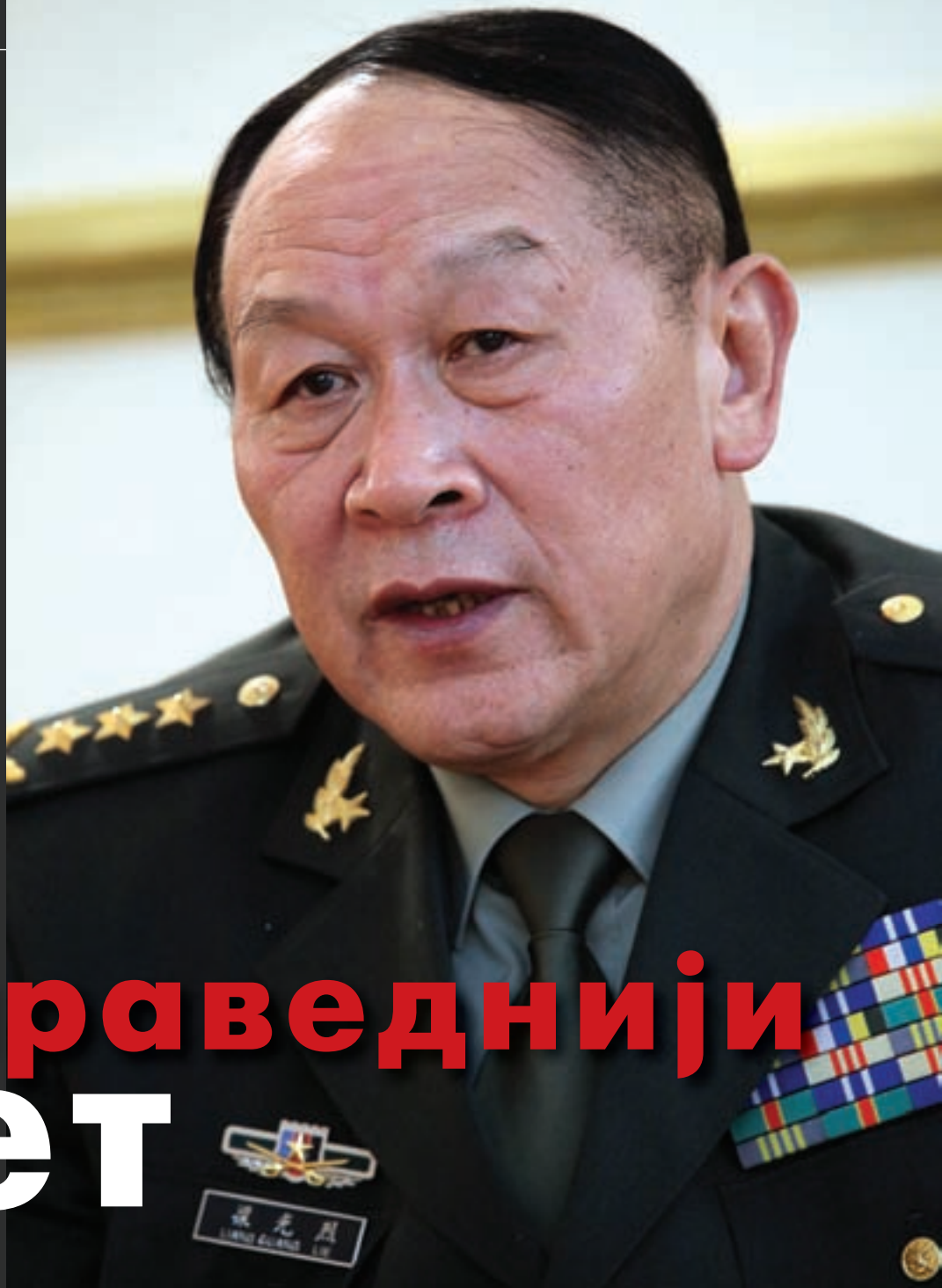
Министар Гуангли је током четвородневне посете Србији присуствовао обуци у јединицама Копнене војске у Панчеву и Нишу, а обишао је Карађорђево и културно-историјске знаменитости Београда. ■

А. П. – Р. Д.

Снимис Д. БАНДА

Генерал
Лианг Гуангли
министар
одбране
Кине

За праведнији СВЕТ

Иако су Кина и Србија географски удаљене земље, пријатељство између наших народа има дугу историју. Јачање и продубљивање стратешких партнерских односа представља суштински интерес две државе и несумњиву заједничку тежњу два народа. Ми желимо да се заједно са Србијом и другим земљама света заложимо да се светски поредак у 21. веку развија у правцу праведнијег и рационалнијег света, који ће служити свима, истакао је у интервјуу *Одбрани* генерал Гуангли.

Кинеска народноослободилачка армије, њена модернизација, јачање и значајно присуство у међународним мировним мисијама под окриљем Уједињених нација и у регионалним иницијативама на Далеком истоку, привлаче све већу пажњу.

Залагање Кине за нови концепт безбедности који је заснован на принципима узајамног поверења, обостраних интереса, равноправности и кооперативности, окосница је тежњи већине држава света које у томе виде основе властите безбедности и могућности сарадње на очувању мира и равномернијег и бржег економског напретка.

Привредно и војно снажење Кине све је утицајнији фактор у међународним односима и утолико су одговори кинеског министра одбране, генерала Лианга Гуанглија, који је недавно посетио Србију, интересантнији за боље упознавање савремене Кине и њеног виђења света и недељиве безбедности.

■ Господине министре, Ваша посета Србији је још једна потврда пријатељских односа наших земаља. Прошле године је српски министар одбране посетио Кину, а сада Ви узвраћате посету. Каква је позиција војне сарадње у укупним односима наших држава?

– На позив министра одбране Републике Србије господина Шутановца, дошао сам у званичну посету у прелепу Србију. Посебно задовољство ми причињава чињеница да је ова посета пријатељској Србији, прва посета кинеског министра одбране после пуно година. Прво, желим да искористим ову прилику да изразим велико поштовање и срдачан поздрав српском народу и српској војсци. Такође, желим да остварите велики успех у изградњи и очувању своје земље, што јесте један од најузвишенијих подухвата!

Иако су НР Кина и Република Србија географски удаљене земље, пријатељство између наших народа има дугу историју. Чим смо крочили на тло Србије, одмах смо осетили дубину великог пријатељства српског народа и војске према кинеском народу и кинеској армији. Веома смо срећни због тога што су се односи између две земље, без обзира на превирања у свету и промене на унутрашњој политичкој сцени, константно развијали на један здрав и стабилан начин. Кина сматра Србију поузданим и оданим пријатељем и партнером. Јачање и продубљивање стратешких партнерских односа између НР Кине и Републике Србије представља суштински интерес наше две земље и несумњиву заједничку тежњу два народа.

Односи између две војске су значајни и саставни део укупних односа наших земаља. Постоји дуга традиција пријатељских односа између наше две војске. У последњих неколико година интензивирани су узајамне посете високих делегација, развија се размена на стручном пољу, али и сарадња у шкољству и обуци. Развој војних односа је изграђен на темељу добрих односа двеју земаља, а истовремено он дубље доприноси даљем развоју тих односа. Кинеска страна придаје велику важност развоју пријатељских односа између две војске. Желимо заједно са Србијом да наставимо и продубимо разноврсну сарадњу у свим областима и да то подигнемо на квалитетнији ниво.

■ *Како је кинеска војска успела да оствари трансформацију, којом је, уз смањење броја војника, увећала борбену спремност? Шта су приоритети развоја Ваше војске у будућности?*

– Током 60 година од оснивања нове Кине, изградња кинеског одбрамбеног система и војске јесте величанствени процес изградње нове Кине. Кинеска народна ослободилачка армија (КНОА) изградиле се у свим доменима, од подизања револуционарног морала до модернизације и стандардизације; од једновидне војске израсла је у модерну војску коју данас чине интегрисане структуре свих видова и родова.

Од 1985. године до 2005.

године, дакле у периоду од двадесет година, уз непрекидно подизање нивоа модернизације и сталног развоја у технологији наоружања, КНОА је у три наврата смањила своје бројно стање укупно за 1.700.000 војника, и тренутно има 2.300.000 војника у свом активном саставу. НР Кина је земља чија копнена гранична линија износи 22.800 километара и земља са 18.000 километара поморске линија разграничења, те има реалну потребу за војском одређеног обима, која представља гарант за очување њеног суверенитета и територијалног интегритета.

Кинеска војска данас се налази у једном посебном историјском тренутку, када још није завршила процес потпуне модернизације војне механизације, а тек је започела изградњу у информатичкој сфери. Настојимо да интензивирамо војну реформу са кинеским карактеристикама, која се базира на модерној војној механизацији, чије ће доминантно место имати информатичка димензија. Настојимо да ускладимо и реформисамо организациони и политички си-

стем у војсци и постепено формирамо комплетан, научно утемељен организациони модел, систематску шему и начин функционисања.

Залажемо се за стратегију јачања војске утемељене на научно-технолошким достигнућима, уз реализацију стратешког пројекта обучавања и школовања људи. Ослањајући се на напредак у науци и технологији потребно је интензивирати процес промена у моделу остварења борбене готовости. Активно учимо на корисним искуствима дру-

гих земаља, проучавамо и примењујемо модерне војне доктрине које отелотворују правила и законе у модерној војној области, користећи при том софистициране технологије и методе у управљању војском.

Једноставно речено, залажемо се за интензивнију изградњу војне моћи. Намера нам је да под-

дигнемо степен способности одвраћања као одговор на разне безбедносне претње и у складу са тим извршавање разноврсних војних задатака. Ту смо да одлучно бранимо државни суверенитет и територијални интегритет, да допринесемо очувању државног интереса који је усмерен ка развоју и напретку кинеског народа.

■ *На којим принципима Народна Република Кина развија међународну војну сарадњу?*

– Кинески војни односи са другим земљама засновани су на пет принципа мирољубиве коегзистенције. Војна сарадња се развија на принципима несврстаности, без антагонизма, и није уперена према трећој страни. Кинеска војска активно сарађује и учествује у очувању светске безбедносне структуре, интензивира стратешку сарадњу и обавља консултације са главним светским силама и околним земљама. Учествује и у билатералним и мултилатералним војним вежбама, подстиче формирање праведног, ефикасног колективног безбедносног механизма и доприноси јачању механизма војног поверења, да би се тако заједничким напорима спречавали сукоби и ратови.

У последњих неколико година, кинеска војска је преузимала међународне обавезе и учествовала у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација. То се огледало у међународној антитерористичкој сарадњи и у операцијама спасавања приликом природних непогода. Имала је активну улогу у очувању мира и стабилности како у региону тако и у свету.

■ *Шта карактерише регионалну војну сарадњу?*

– Шангајска организација за сарадњу (ШОС) јесте регионална кооперативна организација, која је основана на кинеску иницијативу. У последњих неколико година та организација је постигла видне резултате, сарађујући у областима одбране и безбедности. У оквиру ШОС, НР Кина и други

чланови те организације до сада су реализовали заједничке мултилатералне антитерористичке војне маневре „Здружене вежбе 2003” и „Мировна мисија 2007”.

Са Русијом су организовани заједнички антитерористички маневри под називима „Мировна мисија 2005” и „Мировна мисија 2009”. Предвиђено је да у 2010. години оружане снаге свих чланова ШОС организују заједничку антитерористичку војну вежбу у

Казахстану под називом „Мировна мисија 2010”. Сви ти маневри одиграли су велику улогу у јачању регионалне безбедносне сарадње, у очувању мира и стабилности у региону и у свету.

■ *Које мере је НР Кина предузела у суочавању са глобалним претњама и изазовима?*

– Тренутно се тензије везане за међународну безбедносну ситуацију генерално смањују. Међутим, човечанство се у борби за опстанак и развој, суочава са све већим заједничким изазовима. У

Кинеска страна придаје велику важност развоју пријатељских односа између две војске. Желимо заједно са Србијом да наставимо и продубимо разноврсну сарадњу у свим областима и да то подигнемо на квалитетнији ниво.

Кинеска народноослободилачка армија је у три наврата смањила своје бројно стање укупно за 1.700.000 војника, и тренутно има 2.300.000 војника у свом активном саставу. Укупна копнена гранична линија Кине износи 22.800 километара, а поморска 18.000 километара, те зато она има реалну потребу за војском која представља гарант очувања суверенитета и територијалног интегритета земље.

сенци глобалне финансијске кризе, политички, економски и безбедносни проблеми се међусобно преплићу и узајамно утичу један на други. Традиционални безбедносни проблеми су добили тако нове димензије, док су нетрадиционални безбедносни изазови постали све провокативнији.

Истовремено, глобални проблеми везани за трајни економски развој друштва видно утичу на повећање нестабилности и уносе доста непредвидивих момената у светску безбедносну сферу.

НР Кина је покренула иницијативу да се изгради нови концепт безбедности, који ће бити утемељен на принципима узајамног поверења, обостране користи, равноправности и кооперативности. Кина се залаже за јачање узајамног поверења и тешњу сарадње свих земаља у свету у питањима безбедности, залажући се за изградњу праведнијег и ефикаснијег колективног безбедносног механизма. Залаже се и за јачање улоге и ауторитета УН у очувању светског мира и безбедности. НР Кина настоји да се сукоби и проблеми у свету решавају мирним путем, а не ратом, да јачањем међународне и регионалне сарадње заједно реагујемо на изазове с којима се суочава цело човечанство, те да тако очувамо светски мир и стабилност.

■ *Кинеска народноослободилачка армија досада је учествовала у разним међународним мировним операцијама. У којим мировним операцијама тренутно учествују припадници Ваше војске? Како оцењујете значај учешћа у тим мировним операцијама?*

– Мировне мисије под окриљем УН значајан су пионирски подухват и ефикасан начин за практиковање мултилатерализма и реализацију колективне безбедности. Оне су досад имале значајну улогу у смањењу тензија и решавању регионалних сукоба. Начело кинеске спољне политике јесте очување светског мира и подстицање заједничког развоја. Стога, одлучно подржавамо и активно учествујемо у мировним мисијама под окриљем УН.

НР Кина се залаже да се мировне мисије реализују у складу с међународним правом, циљевима и принципима Повеље УН, поштујући њена основна начела, чија ефикасност је већ доказана у пракси бројних мировних мисија. НР Кина се такође залаже за ја-

Кина настоји да се сукоби и проблеми у свету решавају мирним путем, а не ратом, да јачањем међународне и регионалне сарадње заједно реагујемо на изазове с којима се суочава цело човечанство, те да тако очувамо светски мир и стабилност.

чање водеће улоге Савета безбедности, те за то да се ограничени ресурси за мировне мисије употребљавају тамо где су најпотребнији. Стога је изузетно важно да се побољша координација и сарадња међу органима унутар УН, као и између УН и посебних или регионалних организација. С друге стране, потребно је побољшавати рад администрације унутар мисије, подизати квалитет и лични морал мировних снага на виши ниво, ради повећања способности и ефикасности деловања мировних снага.

Последњих година, НР Кина у континуитету проширује области и обим својих учешћа у мировним операцијама под окриљем УН. До краја јула 2009. године, кинеска војска је учествовала у 18 мировних мисија УН. Укупно је ангажовала 12.986 својих мировњака, од којих је 1.215 војних посматрача и штабних официра и 11.771 војник. У тим мисијама животе су изгубила три војна посматрача и пет војника кинеске армије.

Тренутно се 1.955 припадника кинеске војске налазе у мировним снагама УН и учествују у мисијама у девет региона. Међу тим кинеским мировњацима има 94 војна посматрача и штабна официра који се ангажују у УНТСО (Организација УН за надгледање мира), мировној мисији УН за референдум у западној Сахари, у мировним мисијама УН у ДР Конгу, Либерiji, на Обали Слоноваче, Судану, Либану, Источном Тимору и у АУ-УН мисији у Дарфуру. Дакле, 11 мировних контингената са 1.861 припадником су на мировним задацима у Конгу, Либерiji, Либану, Судану и Дарфуру.

■ *Кинески принципијелан став о питању Косова јесте велика подршка српским напорима у очувању државног суверенитета и територијалног интегритета и међународном законском решавању косовског питања. Који су то проблеми које међународна заједница треба хитно да решава у погледу поштовања међународног поретка и очувања светског мира?*

– На почетку новог века, свет се увелико и суштински променио. С једне стране имамо све дубље развојне процесе у сфери економске глобализације и регионалног интегрисања, међудржавни односи су све тешњи, а степен узајамне зависности све већи. Тежње за миром, развојем и узајамном сарадњом представљају главну тенденцију нашег времена и то је процес који се не може зауставити.

С друге стране, тако жељени мир још увек није завладао светом. Уз стално присуство хегемонизма и политике силе, сведоци смо учесталости сукоба локалног карактера и бројних сложених питања која привлаче светску пажњу. Честа је појава да се под изговором борбе за људска права и демократију, предузимају мешања у унутрашњу политику других земаља.

НР Кина се залаже за мултилатерализам и демократизацију у међународним односима, као и за поштовање и очување мултиполарности у свету, за нови концепт безбедности, који је заснован на принципима узајамног поверења, обостраних интереса, равноправности и кооперативности. Залажемо се за јачање ауторитета и улоге УН и Савета безбедности, с циљем

остварења пропорционалног и одрживог економско-друштвеног развоја широм света.

Ми желимо да се заједно са Србијом и другим земљама света заложио да се светски поредак у 21. веку развија у правцу праведнијег и рационалнијег света, који ће служити свима. ■

Раденко МУТАВЦИЋ
С кинеског превела Ђин СЈАОЛЕИ

До краја јула 2009. године, кинеска војска је учествовала у 18 мировних мисија УН. Укупно је ангажовала 12.986 својих мировњака, међу њима је 1.215 војних посматрача и штабних официра и 11.771 војник. У тим мисијама животе су изгубила три војна посматрача и пет војника кинеске армије.

Свечаном парадом обележено 40 година либијске револуције

Свечаном војном парадом у Триполију, којој су уз председника Либије Моамера ел Гадафија и још 60 светских државника присуствовали и председник Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац и министар иностраних послова Вук Јеремић, 1. септембра обележена је 40. годишњица либијске револуције.

На паради је учествовало и 26 припадника Војске Србије, који су заједно са осталим војницима продефиловали испред свечане бине где су се налазили високи државници.

У српској делегацији били су државни секретар у Министарству одбране Душан Спасојевић, заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Младен Ђирковић и генерални директор предузећа „Југоимпорта – СДПР“ Стеван Никчевић.

Либија обележава 40 година од војног удара којим је Гадафи дошао на власт (1969), да би постао шеф државе са најдужим стажом у Африци, као и у арапским земљама. ■

Анализа оперативних и функционалних способности Војске Србије

Редовна анализа оперативних и функционалних способности Војске Србије за првих шест месеци 2009. године одржана је 2. септембра у Дому Гарде у Београду.

Радом скупа руководио је начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, а присуствовали су државни секретари Министарства одбране др Зоран Јефтић, Игор Јовичић и Александар Мишчевић, помоћник министра одбране Илија Пилиповић, секретар Министарства одбране Драган Радуловић и најодговорније старешине Војске Србије.

На анализи је разматрана динамика реализације постављених задатака Војске Србије за текућу годину, безбедносна ситуација у земљи и окружењу и друга питања која утичу на одржавање и развијање способности Војске Србије. Разговарало се и о даљим правцима развоја Војске Србије и тежишним задацима у наредном периоду. ■

А. А.

Вести

Састанак министра Шутановца са баронесом Ен Тејлор

Министар одбране Драган Шутановац састао се, 12. септембра, са баронесом Ен Тејлор, министром за међународну безбедносну политику Министарства одбране Велике Британије.

На састанку је било речи о досадашњој сарадњи између два министарства и подршци коју је Велика Британија пружила Србији у реализацији регионалних иницијатива, реформи система одбране и унапређењу војног школства. На састанку је указано на потребу и могућности проширења сарадње.

Баронеса Ен Тејлор предводила је делегацију Министарства одбране Велике Британије на међународном аеромитингу „Батајница 2009“. ■

Р. М.

Сусрет начелника генералштабова Србије и Шпаније

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић и начелник Генералштаба Оружаних снага Краљевине Шпаније Хозе Хулио Родригез Фернандез сусрели су се на војном аеродрому Батајница током аеромитинга „Батајница 2009“.

У разговорима је потврђена заједничка спремност за даље развијање међусобне војне сарадње. ■

А. А.

Празник

Стварајући међународни аеромитинг „Батајница 2009“, у недељу, 13. септембра, министар одбране Драган Шутановац изразио је задовољство због изванредног одзива публике и присуства бројних делегација из света, „од Кине на северу, до Сједињених Америчких Држава на западу, од Алжира на југу до Норвешке на северу“. Министар је посебно поздравио учеснике аеромитинга из 14 земаља, који су се одазвали позиву за учешће, те припаднике

Ваздухопловства и ПВО Војске Србије, ваздухопловне савезе и удружења који учествују у тој великој и атрактивној манифестацији.

– Активности на међународном плану и резултати које смо последњих година постигли у реформи система одбране показали су да земља са летачком традицијом, каква је Србија, може и треба да организује овакав аеромитинг као својеврсну промоцију земље у иностранству и Војске Србије у земљи. Ако један дечак или девојчица, након овог

Аеромитинг и све што се на њему могло видети, богат летачки програм у коме су наступили пилоти из 15 земаља, као и више од стотину хиљада посетилаца, потврђују да Београд бар један дан треба да буде ваздухопловна престоница света

К Л Е Т Е Њ А

аеромитинга, пожели да постане пилот Ваздухопловства Војске Србије, сматраћемо да смо успели у својој намери, а уверен сам да ће их бити и знатно више – рекао је министар Шутановац.

Шутановац је подсетио да је давне 1909. године Србија купила три балона, а да је капетан пилот Коста Милетић, летом који је носио назив „Србија“, отворио историју српског ваздухопловства. Три године касније тадашња Српска војска добила је своје ва-

здухопловство, а 1923. године Србија је успоставила сопствену производњу авиона.

– У протеклих 100 година ваздухопловство и ваздухопловна индустрија у Србији, поред јаке конкуренције, имали су запажене резултате у производњи авиона. Данас смо у фази обнављања ваздухопловне индустрије и модернизације Ваздухопловства Војске Србије. После паузе од двадесетак година Србија поново производи ваздухоплове. Наш лаки авион „ласта“

већ је нашао купце у иностранству и биће ми задовољство да га видимо и данас на небу изнад Батајнице – рекао је министар.

Он је истакао да се упоредо са развојем ваздухопловства наметнула потреба да се јавности прикажу достигнућа авионске индустрије и могућности нових летелица. Шутановац је рекао да ни у том сегменту Србија није заостајала за светом и да је 1938. године организован први аеромитинг на овим просторима.

– Данашњи аеромитинг, који по броју учесника превазилази све до сада одржане у Србији, организовало је Министарство одбране и Војска Србије, уз подршку Владе Републике Србије и велику помоћ Министарства унутрашњих послова, других ресорних министарстава, Управе за контролу лета, Града Београда, Директората за цивилно ваздухопловство, Завода за израду новчаница и кованог новца, Управе царина, Ваздухопловног савеза Србије, привредни субјекти – донатори, велики број љубитеља ваздухопловства који су нам несебично помогли у остварењу овог нашег циља – казао је Шутановац. Он је захвалио и свим медијима који су помогли одржавање аеромитинга и који, како је рекао, помажу да се грађанима Србије приближи ваздухопловство читавог света.

Министар одбране рекао је да је након дугог периода аеродром Батајница у потпуности ревитализован и да сада задовољава највише безбедносне стандарде за потребе Војске Србије, а потенцијално и за цивилни ваздушни саобраћај. Шутановац је рекао да се том манифестацијом желела оживети успомена на пионире српског ваздухопловства, који су свој ентузијазам и способности уложили у његов стогодишњи развој. Он је нагласио и жељу да се грађанима Србије прикажу најсавременији ваздухоплови и способности њихових pilota.

Министар је захвалио и свима који не лете, али се марљиво брину о безбедности, техничкој исправности ваздухоплова и аеродрома, јер без њих организација тако великог догађаја не би била могућа.

Пре званичног отварања аеромитинга на небу изнад Батајнице наступио је Ваздухопловни савез Србије са моторним параглајдером, групом моторних змајева, ултралаким

Велика промоција Србије

Током одржавања аеромитинга „Батајница 2009“ министар одбране Драган Шутановац рекао је новинарима да смо пресрећни због саме чињенице да имамо 14 земаља учесника и велики број земаља које су послале делегације.

„Чињеница да у време економске кризе оволики број земаља учествује на овом аеромитингу показује да постоји велики респект према нашем систему одбране и Војсци Србије и војном ваздухопловству“ – рекао је министар Шутановац и изразио жаљење што један број посетилаца није кренуо на време и није стигао на аеродром.

Шутановац је рекао да је међународни аеромитинг велика промоција наше земље у иностранству и још већа промоција војске међу грађанима Србије.

Он је нагласио да је продато свих 100.000 карата које су штампане. Велики број деце ушао је бесплатно.

Министар Шутановац је изразио очекивање да ће Србија у догледном времену наћи средства за обнову свог ваздухопловства, али је подсетио да цена једне савремене летелице, какав је, на пример *еурофајтер тајфун*, износи око сто милиона евра, те да ће набавка новог вишенаменског авиона превазићи зависити од економских могућности земље.

авионом *Pioneer 200 Sparow*, акробатским авионом *злин* и бројним падобранцима.

Био је то само увод у богати програм који су отворили пилоти Ваздухопловства и противваздухопловне одбране (ВиПВО) Војске Србије, демонстрирајући вештине пилотирања и маневарске способности авиона домаће производње *ласта 95*, *галеб Г-2*, *супергалеб Г-4* и *орао*, затим авиона МиГ-29 и хеликоптера *газела*.

Први у ешелону ВиПВО наступили су представници ловачке авијације, по два авиона МиГ-21 и МиГ-29 из састава 101. ловачке авијацијске ескадриле са аеродрома Батајница. Следили су представници јуришне авијације, на авионима *орао* из састава 98. авијацијске базе из Краљева, а онда представници школско-борбене авијације, на авионима *супергалеб Г-4* и школске авијације у авионима *утва-75*.

Током пет сати, по лепом времену и на радост огромног броја љубитеља летења који су просто притисли широку аеродромску писту, своје вештине и могућности авиона приказали су и пилоти из 14 страних земаља учесници, на авионима *грипен*, *F-16*, *хоук*, *алфацет*, *пилатус*, МиГ-21 и хеликоптеру *ми-24*.

У статичком делу програма, на изложбеном простору, посетиоци су могли разгледати исте типове авиона који су летели, али и савремене борбене авионе *еурофајтер* и *мираж*, те транспортне авионе *С-27 спартан*, *С-130 херкулес* и *С-160 трансал*.

Пословна авијација представила је луксузне бизнис-цетове *челенџер* и *цесна*.

Први страни авион у програму аеромитинга био је *F-16* из састава 730. ловачког сквадрона војног ваздухопловства Краљевине Данске, из места Скридструп. Вештину пилотирања показао је мајор Ник Хансен, који је до сада остварио укупан налет од 1.960 часова на том типу авиона.

Авион *F-16 борбени соко* (F-16 Fighting Falcon) јесте један од најуспелијих производа америчке војне ваздухопловне индустрије, јер се на пробирљивом тржишту борбених авиона успешно носи са свим изазовима већ 35 година.

У статичком делу програма Данска је приказала луксузни пословни авион *CL-604 challenger* из састава 721. ваздухопловног транспортног винга.

Могућности авиона *супергалеб Г-4* и врхунску технику пилотирања приказао је потпуковник Саша Ристић, опитни пилот Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра, учесник бројних аеромитинга у земљи и иностранству, који до сада има више од 1.800 часова налета.

Из Француске, из 705. авијацијске базе у Туру, на аеромитинг на Батајници долетео је школско-борбени авион *алфацет*, настао 1973. године из сарадње Француске и Немачке на развијању лаког школско-борбеног авиона. Демонстратор маневарских способности био је капетан Лоран Каријер.

Затим је летео још један школско-борбени авион, првенствено намењен за основ-

ну и напредну летачку и борбену обуку младих пилота. Авион *пилатус PC-9M swift* дошао је из састава Ваздухопловне војне академије Словеније, са аеродрома Церкље. Њиме је управљао поручник Лука Горјуп, наставник летења у пилотској школи Ратног ваздухопловства Словеније. На овом авиону до сада је остварио укупан налет од 1.000 часова.

Ратно ваздухопловство Словеније у изложбеном програму представило је авионе *PC-6 Turbo Porter* и *L-410 Turbolet*, као и хеликоптер *Bell-206*.

Могућности модерног транспортног авиона *С-295 CASA* из састава 35. винга авијацијске базе Гетафе код Мадрида представили су пилоти из 351. сквадрона, мајор Регуеиро и капетан Барос. Мајор Мануел Регуеиро већ једанаест година лети у 35. транспортном вингу и на том типу авиона остварио је укупан налет од 3.000 сати. Капетан Гонзало Барос у 35. вингу лети од 1995. године. Има укупан налет на том авиону од 4.500 сати и један је од најискуснијих пилота.

На аеромитингу је наступио и бригадни генерал Небојша Ђукановић, заменик команданта ВиПВО Војске Србије, и још једном показао своје умеће и маневарске могућности ловца МиГ-29, најмодернијег авиона у нашем војном ваздухопловству.

За командама хеликоптера *газела* био је је опитни пилот Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра потпуковник Горан Крнета, такође са богатим летачким искуством и преко 3.000 часова летења. Широм света употребљава се неколико варијанти тог хеликоптера, а код нас је најзначајнија борбена варијанта *гама*, у којој је хеликоптер наоружан са четири вођене противтенковске ракете и две ракете *ваздух-ваздух*.

Пажњу публике привукао је ефектан приказ могућности вишенаменског борбеног авиона *грипен* из састава 59. тактичког борбеног винга мађарског ратног ваздухопловства из

Ми-24 из Мађарске

Кечкемета. За командама авиона био је мајор Тамаш Фекете, заменик команданта 1. тактичког ловачког сквадрона „Пума“. Био је један од првих пет пилота који су 2004. године изабрани за преобуку на овом типу авиона. До сада је остварио укупан налет већи од 1.300 часова, од тога на *грипену* око 350 часова.

Грипен је вишенаменски борбени авион последње генерације, који је развијен у шведској фирми „Saab“, са намером да успешно извршава ловачке, јуришне и извиђачке задатке, без потребе за развојем подваријанти.

Могућности школско-борбеног авиона Hawk T Mk 1, из састава 208. сквадрона Краљевског ратног ваздухопловства (RAF), приказао је пилот поручник Мет Баркер. Занимљиво је да је приступио Краљевском ратном ваздухопловству 1996. године као студент геогра-

фије са универзитета Логбороу. Сада је искусан пилот у 208. сквадрону у Енглсију, у бази Вели, где је део тима пилота Централне ваздухопловне школе који врше обуку пилота за авион хоук.

И на овом аеромитингу није изостао препознатљиви *орао* којим управља потпуковник Миодраг Ристић, опитни пилот Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра, који је својим вештинама задивљавао публику на бројним аеромитинзима код нас и у Европи.

Румунско ваздухопловство представило се са авионом МиГ-21 из 711. ловачког сквадрона са аеродрома Кампија Турзи у Румунији. За командама су били капетан Моторга и поручник Аврам. Капетан Адриан Моторга је наставник летења, а на авиону МиГ-21 укупно је налетео 1.000 часова. Поручник Сорин Аврам такође је наставник летења, са укупним налетом на овом типу авиона од 900 часова.

Публика је имала прилику да види и први млазни школско-борбени авион домаће кон-

Ф-16 из састава 730. ловачког сквадрона војног ваздухопловства Данске

На Батајници више од 250 представника медија

Поред домаћих медија – телевизија, часописа, специјализованих магазина који се баве авиацијом, форумаша и *freelancera*, за праћење аеромитинга акредитовали су се бројни инострани новинари, фоторепортери и сниматељи из Велике Британије, Холандије, Немачке, Словачке, Пољске, Хрватске, Мађарске, Италије, Данске, Црне Горе...

Прилог о Аеромитингу допреће и до Јужноафричке Републике, будући да су тај догађај пратила два новинара водећег авио-магазина те афричке земље World Airnews-a.

На Батајници су били и новинари познатих светских агенција Reuters, Associated Press, као и лондонског магазина Financial Times.

Велики број заинтересованих представника седме силе сведочи о интересовању медија за највећи аеромитинг икада одржан у нашој земљи.

Француски алфаџет

Британски хоук

Орао и грипен

струкције и производње, чији је прототип полетео 1961. године, а 1963. године на ваздухопловној изложби у Паризу изазвао одушевљење својим наступом и карактеристикама. У авиону *галеб-2* летео је шеф пилота аеро-клуба „Галеб“, пробни пилот и пуковник у пензији Марјан Јелен. Он је први пилот који је авионом прао летео брже од звука. Има 4.200 часова налета. У другој кабини авиона био је професионални пилот Владимир Бојовић, председник аероклуба „Галеб“ из Београда.

Пробни и саобраћајни пилот у пензији Мирко Анжел летео је на *утви-66*, клипном авиону четвороседу намењеном за везу, превоз путника и рањеника. Анжел је један од најискуснијих пилота, у својој професионалној каријери летео је на око 50 типова авиона и на њима остварио укупан налет од 12.000 сати.

На *крагују*, лаком јуришнику домаће производње, летео је професионални пилот Даворин Павловић. У својој богатој летачкој каријери летео је на 45 типова авиона и остварио укупан налет од 5.250 часова.

Маневарске способности хеликоптера *ми-24 кошута* (Ми-24 Hind) представили су мајор Атила Седо и капетан Шандор Макаи. Атила Седо на хеликоптерима има укупан на-

УТИСЦИ

Баронеса Ен Тејлор, министар за међународну безбедносну политику Министарства одбране Велике Британије:

Веома сам задовољна посетом Београду и Србији. Такође, сматрам да је интересно што ви обележавате 100 година српског ваздухопловства, јер и ми славимо стогодишњицу. Зато су оба британска авиона, типа хоук, који су овде дошли, офарбани у јубиларне боје.

Сарадња између Велике Британије и Србије и даље ће бити добра, као и до сада, и развијаће се, пре свега у области обуке и школовања.

Драган Величковић, пуковник авијације у пензији, уредник у „Аеро магазину“: Ово је заиста јединствена прилика да на једном месту видимо велики број најзначајнијих авиона из 14 земаља света. То је уједно и снажна мотивација за неке нове, младе људе, који ће се, можда, баш после овог митинга определити да се баве неким типом ваздухопловства.

Чедомир Јањић, дугогодишњи директор Музеја југословенског ратног ваздухопловства: У односу на претходне аеромитинге којима сам присуствовао од 1959. године па до данас, „Батајница 2009“ је специфичан митинг, на коме нема масовног наступа авиона истог типа, већ је акценат на важним појединачним прототиповима.

Ненад Јездичић, глумац: На аеромитинг ме је довео догађај из детињства, који памтим, ево већ тридесет година. Тада је МиГ-21 пролетео изнад мог родног Ваљева. Био је врхунски доживљај видети га на небу. Ја сам чуо буку авиона, али га нисам угледао, јер сам касно истрчао из куће. Морам вам признати да сам због тога плакао цео дан. Ето, тај догађај ме је навео да данас дођем на Батајницу и да заиста уживам у лету авиона.

Марјан Јелен, пробни пилот и пуковник у пензији:

– Аеромитинг значи јако много, за пилоте и ваздухопловство једне земље. Значе контакте са пилотима других земаља, стицање нових искустава, да се види где су други у односу на нас. Побољшава се војна сарадња, а пилоти добију више налета него што га обично добијају, да би се показали у најбољем светлу. И аеродром је срећен. Дакле, значи много, тако да би требало да постане традиционалан.

Драган Катанић, генерал у пензији, доскорашњи командант ВиПВО:

Ово је свакако највећи аеромитинг који се у последњих 12 година одржава у Србији. У организацијом смислу, по броју и квалитету учесника, а видимо и по одзиву посетилаца, ово је свакако један од најбољих аеромитинга у овој годину у овом делу Европе.

Ник Хансен, дански пилот, летео авионом F-16 Fighting Falcon:

Ово је веома добро организован аеромитинг, веома смо задовољни условима који су нам омогућени. Посебно задовољство нам је што

Приједи за учеснике

лет од 2.000 часова. Шандор Макаи је до сада летео на неколико типова хеликоптера, једрилица и лаких авиона, и при томе остварио укупан налет од 1.700 часова. Оба пилота дошли су из батаљона јуришних хеликоптера, који је у саставу 86. хеликоптерске базе из Солнока у Мађарској.

Лаки вишенаменски борбени авион L-159A је из састава 212. сквадрона чешког војног ваздухопловства, из авио-базе Часлав. Њиме је управљао поручник Мартин Шонка, који је на овом типу авиона налетео 400 часова, а на војним авионима је остварио укупан налет од 900 часова. Чешко војно ваздухопловство је на изложбеном простору представило и руски транспортни хеликоптер *ми-171*, једну од најтраженијих и најпоузданијих летелица на свету.

На аеромитингу је наступио још један домаћи пилот, потпуковник Салко Хаџић, опитни пилот Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра, на авиону *галеб Г-2*. Хаџић је ове године направио први лет прототипом авиона *ласта-95* и активно учествује у његовом опитовању. До сада је, на више типова војних и цивилних ваздухоплова, остварио више од 1.400 часова налета.

Вишечасовни летачки програм на аеромитингу „Батајница 2009“ завршила је акрогрупа „Старс“ из Аероклуба „Галеб Г-4“ из Новог Сада.

Бравуре акробатског летења приказали су Саша Ристић, Драган Злокас, Саша Грубач

Уочи митинга, као и после завршетка, министар одбране Драган Шутановац и начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић приредили су пријеме за све учеснике.

Министар Шутановац је захвалио учесницима на доприносу који су дали да аеромитинг буде једна веома ефектна манифестација и што су показали могућности ваздухопловства својих земаља.

„За Србију је ово много више од успелог аеромитинга, за Србију је ово веома важна порука коју шаље свету, порука пријатељства пре свега. Веома сам поносан шта смо урадили ових дана и што је све протекло у најбољем реду“, рекао је Шутановац пожељевши скорје сусрете са новим пријатељима.

На свечаности поводом успешног одржавања аеромитинга, командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране бригадни генерал Ранко Живак уручио је Плакете аеромитинга „Батајница 2009“ представницима делегација свих земаља учесница: Аустрије, Велике Британије, Грчке, Данске, Италије, САД, Мађарске, Немачке, Румуније, Словеније, Турске, Француске, Чешке и Шпаније.

Плакете су уручене и учесницима из наше земље, Ваздухопловном савезу Србије, Министарству унутрашњих послова и аероклубовима „Галеб“ из Београда и „Галеб Г-4“ из Новог Сада.

смо видели и ваше пилоте који су такође извели своје тачке. Данас нас је време послужило, тако да сам био у могућности да се попенем на висину од 10 км и да изведем све што смо предвидели.

Џејми Хантер, командант 208. пука Енглеског краљевског ваздухопловства: Наша база налази се у северном Велсу и у тој бази има 50 авиона типа хоук. То је авион за напредни тренинг пилота и углавном сви наши пилоти прођу тај пут, на том авиону. Прелетели смо из наше базе у Енглеској у Србију, преко Немачке, и дошли смо са два авиона. Летачки програм авиона хоук траје шест минута и тада пилот нема времена да гледа публику или за било какве емоције, већ мора да прикаже све оно што је припремао.

Мајор Томаш Фекете, мађарски пилот, заменик команданта 1. тактичког ловачког сквадрона „Пума“, летео грипеном: Ово је пети авиошоу на ком сам наступао ове године и један од најбољих. Организација је врло добра и веома сам задовољан гостопримством које су нам пружили српски пилоти.

Генерал у пензији Бранко Билбија, бивши опитни пилот, командант ВОЦ-а и директор Савезне управе за контролу летења: Аеромитинг је перфектан. Имали смо велики скуп и 1997, али је овај величанствен. Велики је број страних учесника. Приказани су добри и квалитетни ваздухоплови. Њихова је презентација изванредна и огроман број људи дошао је да види све те летелице. Апсолутно треба овакве скупове наставити и даље.

Капетан Лоран Каријер, француски пилот из 705. авијацијске базе у Туру, летео је на алфаџету: Први пут сам у Србији и задовољство је бити овде. Често идемо на митинге, али мислим да је ово један од најбоље организованих. Са *алфаџетима* присутни смо на бројним митинзима – на три до пет великих, као што је овај у Србији, али и на мањим. Аеромитинг у Србији је један од највећих на коме смо били ове године.

Потпуковник Миодраг Ристић, опитни пилот Сектора за летна испитивања ТОЦ-а, летео на орлу: Пре свега желим да изразим велико задовољство што сам данас летео пред домаћом публиком. У протеклих шест година сам све ово изводио на разним аеромитинзима у иностранству, а посебно задовољство ми је причинило што сам данас наступио пред овако бројном публиком и са великим бројем страних пилота.

Потпуковник Горан Крнета, опитни пилот Сектора за летна испитивања ТОЦ-а, летео на газели: Приказао сам летне перформансе хеликоптера *газела СА 342*, на висинама од 30 до 300 метара, при брзинама од 0 до 330 км. Мислим да смо данас били бизу лимита у приказу онога што овај хеликоптер може, а то што је још остало да се прикаже оставићемо за неки други пут.

Транспортни авион С-295 CASA из састава 35. винга авијацијске базе Гетафе код Мадрида

Акро-група „Старс“
из Аероклуба „Галеб Г-4“
из Новог Сада

и Томислав Бећаговић. Они су летели на авионима *галеб Г-2* аероклуба „Галеб Г-4“ из Новог Сада, а иначе су активни пилоти Центра за летна испитивања Техничко-опитног центра Војске Србије и дугогодишњи пилоти бивше акро-групе Ратног ваздухопловства „Летеће звезде“.

„Звезда 1“, односно вођа формације је Саша Ристић, и једини је од пилота који је био члан и прве и друге поставе легендарних „Летећих звезда“. На више типова авиона укупно је налетео више од 2.200 часова. „Звезда 2“, односно леви пратилац, јесте Драган Злокас. Летео је на више типова ваздухоплова и његов укупан налет је више од 1.800 сати. „Звезда 3“, односно десни пратилац, јесте Саша Грубач, са више од 2.400 сати на више типова авиона. „Звезда 4“, односно репни пратилац, јесте Томислав Бећаговић, који има око 2.400 часова на више типова авиона.

Слуштајући завесу на летачки дан, који ће још дуго запоседати форуме љубитеља аеронаутике, зачињавати дискусије међу експертима и лаицима, заљубљеницима у небо и све што њиме лети, акрогрупа „Звезде“ још једном је достојно оправдала сјај имена које носи. Четворица официра пилота, истина, под цивилном

фирмом, у авионима који су већ одавно ваздухопловна историја, показали су да Србија с разлогом, већ читав век, суверено господари својим небом.

Аеромитинг „Батајница 2009“, све што се на њему могло видети и више од стотину хиљада посетилаца, потврђују да Београд барем један дан треба да буде ваздухопловна престоница света.

И нема сумње да ће за деценију или две, стајанком и пистом батајничког аеродрома корчати неки млади пилот, који је управо на овом аеромитингу доживео љубав на први поглед са авиацијом.

У ишчекивању 2012. године када се планира да, у славу 100 година српске војне авијације, Батајница поново угости ваздухопловну елиту света, пред системом одбране стоји задатак да обнови и ојача род Војске који је, упркос тешким искушењима, остао симбол слободе. ■

Новинари и фоторепортери
„ОДБРАНЕ“

ОВО ЈЕ ШТЕТА ПРОПУСТИТИ

Међу више од 100.000 посетилаца аеромитинга одржаног 13. септембра на аеродрому Батајница, видан је био велики број младих који су уживали у приређеном спектаклу. Према речима неких од њих, главни разлог доласка на аерошоу био је то што је ово до сада била највећа манифестација ове врсте у историји српског ваздухопловства, а и једна од највећих у свету. Овако нешто било би штета пропустити – био је најчешћи одговор који се могао чути. Поред овог, ту су били и одговори правих заљубљеника у авионе и ваздухопловство који су са највећом пажњом пропратили сва дешавања, како на небу, тако и на земљи:

– Ово ми је први пут да сам на неком аеромитингу, и морам признати да сам опчињена оним што сам видела. Иначе сам велики љубитељ авиона и ваздухопловства уопште, и не могу издвојити ниједан авион нити пилота посебно, јер мислим да су сви сјајни. (Марија, 16 година)

– Првенствено сам дошао због наших пилота, због свега онога што професионално показују свих ових година, и да искажем поштовање за квалитет који су показали и на данашњем аеромитингу, али и да поздравимо све комшије и стране пилоте који су дошли да покажу своје знање. (Немања, 20 година)

– Мислим да је све одлично организовано. Велики је број страних летелица, међу којима бих нарочито издвојила Британце и оно што су они извели. Ово је први велики митинг коме присуствујем и могу рећи да све стварно добро изгледа. (Ана, 16 година)

Организацијом митинга су углавном сви били веома задовољни, осим мањих замерки на превоз до самог аеродрома, и недовољне количине хране и воде. Мада, све су те примедбе биле у сенци представе на небу. Утисци о ономе што је приказано били су далеко разноврснији. Свако је пронашао свог фаворита, како међу авионима, тако и међу пилотима.

– Посебно ми се данас од странаца издвојио дански пилот који је пилотирао на F-16 и Шпанци са транспортером C-295. Жао ми је што нису Турци летели са својим F-16, који су само изложили, као и *еурофајтер*. (Саша, 16 година)

– Видео сам *мигове* и то је за мене довољно. Од онога што сам видео у изложбеном простору посебно су ми пажњу привукли транспортери, пошто наше војно ваздухопловство има потребу за транспортерима. Ту су ми се Шпанци посебно издвојили. *Херкулес* је легендарна машина. (Александар, 22 године)

– Одлична је организација, наступили су били добри. Једино што је, можда, изневерило моја ишчекивања јесте одсуство авиона и пилота из Русије, нових *мигова*... То ми је недостајало. Од онога што се могло видети одличан је *еурофајтер* и за то стварно свака част. (Милош, 17 година)

Поред поменутих авиона, млади су се дивили и *галебовима*, хеликоптерима, бројним ловачким авионима и уживали у групним и појединачним летовима. Пажњу публике нарочито је заокупила Акро-група „Старс“, која је успешно извела свој програм.

Партнерство у кризним ситуацијама

MEDCEUR није само скраћеница која представља назив вежбе већ и синоним за јединство, хуманост, развијање професионалних односа, међусобног поверења и личног пријатељства између више од 500 медицинских радника из војски Србије, САД, Азербејџана, Албаније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Грузије, Јерменије, Хрватске, Македоније, Молдавије, Немачке, Норвешке и Украјине. Показало се да је вежба и део добро утврђене стазе којом се иде ка заједничком одговору на многе безбедносне изазове са којима се модерни свет и наш регион суочавају.

Нишу је од 2. до 13. септембра одржана међународна војно-медицинска вежба MEDCEUR 2009, која се у организацији Европске команде ОС САД већ неколико година одржава у некој од земаља чланица програма Партнерство за мир. Представници Министарства одбране Републике Србије и Војске Србије учествовали су на вежбама у Молдавији (2007) и Хрватској (2008), док је ове године Србија први пут била домаћин те значајне међународне вежбе.

Активности су изведене у нишким касарнама „Аеродром“ и „Књаз Михаило“, уз учешће више од 500 медицинских радника из Србије, САД, Азербејџана, Албаније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Грузије, Јерменије, Хрватске, Македоније, Молдавије, Немачке, Норвешке и Украјине.

Током прве недеље учесници вежбе и представници цивилних организација похађали су различита предавања и курсеве из области токсикологије, пластичне и васкуларне хирургије, трауматологије и неуропсихијатрије, а први пут је реализован и семинар из области цивилно-војне сарадње.

Помоћ цивилном становништву

Од 8. септембра почео је практични део вежбе, коме су присуствовали министар одбране Србије Драган Шутановац и друге високе званице. Садржаје у практичном делу вежбе пратили су и отправник послова амбасаде САД у Београду Џенифер Браш, начелници генералштабова војски Србије, Хрватске и Црне Горе генерал-потпуковник Милоје Милетић, генерал збора Јосип Луцић и вицеадмирал Драган Самаршић, генерал-мајор Роберт Бејли из Европске команде ОС САД, помоћник министра иностраних послова Предраг Марић и државни секретари у осталим ресорним министарствима, страни војни представници акредитовани у Републици Србији, посматрачи земаља учесница, представници канцеларије НАТО у Београду, директори здравствених установа, градоначелник Ниша Милош Симоновић и челни људи Међународног црвеног крста и Црвеног крста Србије.

После обиласка снага које учествују на вежби, министар одбране Драган Шутановац изразио је задовољство што је присуствовао највећој војномедицинској вежби икада одржаној на нашим просторима, у којој су ангажовани представници 15 војски, великог броја министарстава Републике Србије и локалних самоуправа.

И начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић нагласио је вишеструки значај вежбе, нагласио да је током протекле године спроведен процес планирања са Европском командом ОС САД по стандардима и процедурама НАТОа. „То је један од облика обуке” – рекао је генерал Милетић – „на којима ми инсистирамо последњих година. Развили смо сарадњу са 14 земаља и на тај начин кроз програм Партнерство за мир остварујемо своје безбедносне интересе”.

Генерал-мајор Роберт Бејли из Европске команде ОС САД изразио је велико задовољство изведеном вежбом и приметио да су међуљудски односи на вежби веома позитивни. „Веома је важан даљи развој партнерства између свих земаља, које су учествовале на вежби” – истакао је генерал Бејли. – „Драго ми је што су припадници Европске команде америчке војске учествовали на овој вежби и дали свој пуни допринос”.

Хуманитарни карактер

Процес планирања међународне војномедицинске вежбе MEDCEUR трајао је годину дана и он је омогућио да се изведе најбоља и најквалитетнија обука. У припремне активности укључила су се ресорна министарства Владе Републике Србије, владине и невладине организације, органи локалне самоуправе, и други, што је умногоме допринело да се вежба спроведе квалитетно.

Завршна фаза припрема обављена је у Нишу, током које су одржане билатералне консултације представника српске и америчке делегације и састанак са органима цивилних предузећа и царине. Уочи самог почетка вежбе, државни секретар Министарства одбране Горан Весић и пуковник Тимоти Браун из Европске команде САД потписали су меморандум разумевања између Европске команде САД и Владе Републике Србије, док су бригадни генерал Милан Мојсиловић и пуковник Тимоти Браун потписали технички споразум.

Вежбу је отворио државни секретар Горан Весић и у име Владе Републике Србије, Министарства одбране и Војске Србије пожелео добродошлицу официцима, подофицима, лекарима и другим учесницима вежбе. „Република Србија и град Ниш вас примају отвореног срца” – рекао је Горан Весић – „и уверени смо да ћете се за време припрема за хумане задатке које извршавате осећати као код куће. Дубоко смо убеђени да је MEDCEUR 2009 део добро утврђене стазе којом идемо у заједничком одговору на многе безбедносне изазове са којима се модерни свет и наш регион суочавају. Посебно истичем да је одлука наше земље да буде домаћин овако значајне војномедицинске вежбе са вишегодишњом традицијом, најбољи доказ опредељења Србије за политику недељиве безбедности. Подршка и посвећеност коју смо у план-

ском процесу имали од САД и партнерских земаља потврђују да делимо иста опредељења. Успех припрема и доказана стручност најбољи су гарант да ће војномедицинска вежба остварити све професионалне и личне циљеве” – нагласио је Весић.

Стручни семинари и курсеви означили су прву недељу вежбе. Од првог дана се видело да је створен добар амбијент за продуктиван рад, квалитетну обуку, размену искустава и усвајање нових знања. Семинари су највећим делом били везани за медицинске науке, али је посебно занимање изазвао семинар „Цивилно-војна сарадња и цивилно војно послови”, који је пратило 70 слушалаца из земље и иностранства. Предавачи на том семинару били су припадници Војске Србије и оружаних снага САД, Немачке и Пољске, односно стручњаци из Црвеног крста Србије и Управе за ванредне ситуације Министарства одбране. Полазници су стекли вредна знања из области цивилно-војне сарадње, планирања рада и утврђивања система командовања при реаговању у ванредним ситуацијама, а стечена знања моћи ће да примене у организовању, припреми и реализацији активности, у којима се, као делови друштва, заједнички ангажују у одговору на кризу изазвану елементарним и другим непогодама.

За разлику од већине војних вежби у којима преовлађује употреба оружја и других борбених средстава, MEDCEUR је вежба хуманитарног карактера, у којој медицински војни тимови спасавају унесрећене у масовним катастрофама. То се најбоље могло видети током практичног дела вежбе, када се, према сценарију, реаговало на кри-

Највећа вежба ове врсте у свету

Практичном делу вежбе присуствовао је и министар одбране Драган Шутановац.

– Само присуство више од триста припадника страних војски, великог броја гостију и два начелника генералштаба из Хрватске и Црне Горе показује да је ова вежба изазвала велико интересовање и да она има не само регионални, већ и европски карактер – оценио је на завршетку вежбе Шутановац.

– Задовољан сам оним што смо видели и захваљујем припадницима МУП-а, Министарства пољопривреде и локалној самоуправи града Ниша, који су нам помогли да овакву вежбу изведемо. Вежба активира Војску у трећој мисији, а то је помоћ цивилном становништву. Све што смо видели јесу секвенце из реалног живота, које су се у прошлости дешавале. Војска Србије је у сваком акциденту који се дешавао на територији Србије помагала и учествовала у помоћи цивилном становништву, а након те вежбе јасно је да смо спремни да и у будућности то чинимо. Важно је рећи да је ово највећа вежба ове врсте на свету и да је организовање и планирање трајало годину дана. Ово је седма вежба која се одржава под именом MEDCEUR, следеће године одржаће се у Црној Гори, а Војска Србије ће узети активно учешће у тој вежби. Убеђен сам да ће сви они који су данас у Нишу понети не само добра сећања на пријатеље и колеге, већ и на сам град Ниш – рекао је министар Шутановац.

Европска будућност Србије

Реализацијом међународне војномедицинске вежбе високог нивоа, Република Србија, Министарство одбране и Војска Србије потврдиле су постојање капацитета и спремност за улогу активног и поузданог партнера у међународном окружењу.

Отправник послова америчке амбасаде у Београду Џенифер Браш захвалила је Министарству одбране на великодушности понуди да угости припаднике 14 земаља из Програма Партнерство за мир и грађанима Ниша за гостопримству и љубазности.

„Припреме су кључ успеха“ – рекла је Џенифер Браш – „у случају природних катастрофа и важно је да се цивилни и војни сектори различитих држава заједнички припремају. Медицинска обука је суштински важна у свим кризним ситуацијама“. Она је нагласила да професионализам и лидерство Министарства одбране Србије илустрирају важну улогу коју Србија има у процесима јачања мира у Европи и региону.

– Када је у питању европска будућност Србије – рекла је Џенифер Браш – привржени смо вашем успеху. Вежба је пример партнерства које ће допринети да Србија, као и цели регион, заузме своје место у Европи.

зу у области захваћеној земљотресом, поплавама, хемијским акцидентима, пожарима, уз велики број повређених и погинулих и велику материјалну штету. У таквој ситуацији ангажују се медицински капацитети и санитетска подршка, уз реаговање снага система безбедности Републике Србије и непосредну помоћ иностраних субјеката.

Вежба је била права прилика да се провери како би функционисало здруживање снага система безбедности Србије у одговору на потенцијалне кризне ситуације, заједничко деловање са представницима суседних земаља и међународним партнерима при решавању различитих ситуација, санирању последица елементарних непогода и природних катастрофа. С тим циљем изведени су разноврсни вежбовни садржаји, попут указивања прве помоћи и медицинске евакуације после саобраћајне несреће аутобуса и путничког возила, хаварије цистерне за транспорт хлорног гаса, опште и специјалистичке медицинске помоћи, гашења пожара, спасавања са висина и збрињавања угрожених лица у америчкој и српској болници и кампу Црвеног крста.

Развијање интероперабилности

Сигурно је да су међународне вежбе и интензивирање међународне војне сарадње потребни Војсци Србије, како у делу изградње интероперабилности, тако и ради изграђивања међусобног поверења. Вежба MEDCEUR 2009 омогућила је медицинском особљу војски земаља учесница да се увежбају у збрињавању унесређених у масовним катастрофама и утврде оперативну способност за реаговање у ванредним ситуацијама, чиме је обезбеђена интероперабилност за потребе међународних интервенција приликом елементарних и хуманитарних непогода.

На вежби су учествовали и представници МУП-а Србије, Црвеног крста Србије, ватрогасци, и други, што доприноси бољој повезаности војних, цивилних и невладиних организација у спасавању људ-

Билатерална војна сарадња

Начелник генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић и начелник Генералштаба Војске Црне Горе вицеадмирал Драган Самарић сусрели су се у Нишу, током вежбе MEDCEUR 2009. У разговорима генерала Милетића и адмирала Самарића било је речи о развоју билатералне војне сарадње.

ских живота у катастрофама. То је потврдио и помоћник министра унутрашњих послова Предраг Марић, који је после вежбе изјавио: „Министарство одбране је показало да има капацитете и да их правилно развија у правцу реаговања на ванредне ситуације и треће мисије Војске, али види се да су и друге државне структуре биле заступљене и дале свој допринос да се та вежба реализује на величанствен начин“.

Добро је запазио један од кодиректора вежбе, потпуковник Горан Десанчић из Генералштаба Војске Србије, да MEDCEUR није само скраћеница која представља назив вежбе, већ и синоним за јединство, хуманост, развијање професионалних односа, међусобног поверење и личног пријатељства. „Извели смо успешну вежбу“ – рекао је потпуковник Десанчић – „и верујем да су учесници пронашли прави заједнички одговор на савремене безбедносне изазове, који није ништа друго до синергија великог броја личних напора и способности“.

Други кодиректор, пуковник Тимоти Браун из Европске команде САД, захвалио је домаћинима из Србије на гостопримству током једногодишњег планирања вежбе и нагласио да је она омогућила развијање заједничког разумевања мировних операција подршке, демонстрирање преданости региону и интероперабилност и медицинску обуку са земљом домаћином из области управљања у случају елементарних непогода и реаговања у кризним ситуацијама.

Током извођења вежбе видела се, по речима бригадног генерала Милана Мојсиловића, максимална посвећеност и професионализам свих учесника вежбе и кодиректора потпуковника Десанчића и пуковника Брауна, којима припадају највеће заслуге за ефикасно командовање и добру организацију рада.

О медицинским аспектима вежбе бринули су координатори пуковници Славиша Ћирић и Вилијам Паркер. „Вежба за нас има велики значај“ – говори пуковник Ћирић – „зато што је ово ретка прилика да радимо у међународном окружењу и да се на истом послу сретнемо са припадницима више нација“.

За пуковника Паркера је најважније да су учесници вежбе научили да раде заједно и функционишу као један тим у операцијама подршке мировним мисијама. „Чуо сам и од многих учесника“ – тврди пуковник Паркер – „да је ово најбоље организована MEDCEUR вежба до сада“. Он је већ учествовао на више сличних вежби током свог двадесетогодишњег рада у ОС САД и зато са великим респектом треба прихватити његову оцену да је вежба у Нишу, у поређењу са другима, организована одлично и да су Министарство одбране и српски тим урадили изванредан посао. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Снимили Радован ПОПОВИЋ и Саша ЂОРЂЕВИЋ

Обележен Дан Војне полиције

Захтев за модернизацијом

Дому Гарде на Топчидеру обележен је 14. септембар - Дан Војне полиције. Прослави су присуствовали министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, представници Министарства одбране и Војске Србије и пензионисани припадници Војне полиције.

Честитајући празник, министар одбране Драган Шутановац подсетио је да је 1955. године, када је формирана Војна полиција тадашње Југословенске Народне Армије, то била једина јединица те врсте међу земљама источног блока.

- Тада смо били знатно модернији, знатно испред земаља источног блока и нема разлога да и данас не буде тако – казао је Шутановац. Он је нагласио да формирање Одсека за унутрашњу контролу у Војној полицији није знак неповерења у њу, него начин да се посао њених припадника учини транспарентнијим.

Министар Шутановац је рекао да велике заслуге за успех аеромитинга на Батајници имају и припадници Војне полиције.

Модернизација и осавремењавање јединица Војне полиције важан је задатак као и њена попуна младим и квалитетним кадром оба пола. Шутановац је рекао да ће наредне године, када се обележава 55 година Војне полиције, бити прилика да се једном широм манифестацијом и програмом у коме би учествовали сви њени припадници, она приближи и представи грађанима.

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић рекао је да су нове мисије и задаци учиниле да Војна полиција данас изгледа сасвим другачије у односу на то како је изгледала пре неколико деценија. Генерал Милетић нагласио је да је доста урађено по питању организацијско-формацијских промена у Војној полицији, а да је питање опремања нешто чему ће се у будуће посветити већа пажња.

Начелник Управе Војне полиције бригадни генерал Ђуро Ћелић рекао је да овај празник служи да би се подсетило на важне датуме и традицију Војне полиције која датира и пре 14. септембра 1955. године, када је званично формирана прва јединица те врсте у ЈНА. Он је подсетио да у Српској војсци та традиција постоји од 1897. године. ■

А. П.

Снимио Д. БАНДА

Несрећа

у „Првом партизану“

Комеморативном скупу и последњем испраћају настрадалих радника присуствовали премијер Мирко Цветковић и министри одбране и унутрашњих послова Драган Шутановац и Ивица Дачић. Први незванични резултати истраге о несрећи која се догодила при крају друге смене у погонима „Првог партизана“ показали су да је барут плануо услед појаве статичког електрицитета.

Ужице се са тугом и болом опростило од седморо радника „Првог партизана“ који су страдали у експлозији у погонима фабрике у четвртак, 3. септембра. Са комеморативног скупа у сали ужичког Народног позоришта поручено је да локална самоуправа, председник државе, Влада Србије, сва министарства, дубоко саучествују у жалости са породицама и да ће им пружити сву могућу помоћ.

Трагично је настрадало седморо младих људи који су поштено радили и зарађивали за живот и они неће бити заборављени, истакнуто је на комеморативном скупу, коме су, уз чланове породица, рођаке, пријатеље и суграђане настрадалих, присуствовали премијер Мирко Цветковић и министри одбране и унутрашњих послова Драган Шутановац и Ивица Дачић.

У експлозији у „Првом партизану“ живот су изгубили Светлана Ђурић, Јасмина Остојић, Гордана Ђокић, Биљана Луковић, Вида Терзић, Драган Миловановић и Јелена Лончаревић.

Од настрадалих су се, у име града Ужица и Фабрике „Први партизан“, опростили градоначелник Јован Марковић и директор те фа-

брике Добросав Андрић, наглашавајући да свака смрт боли, а да је посебно тешка када умиру млади људи који су још много тога могли да пруже.

Председник Владе Мирко Цветковић и министри Драган Шутановац и Ивица Дачић уписали су се у књигу жалости и изразили саучешће породицама настрадалих.

„Ово је велики губитак града Ужица и Србије и велики губитак за све нас. Саучествујемо у болу са породицама настрадалих“, уписао је у књигу жалости премијер Цветковић.

Министар Шутановац је у књигу жалости уписао: „Тужан је дан кад на последњи пут испраћамо од мајке децу и од деце мајке и још тужније је што се ради о људима који су погинули на радном месту, где су радили, како би себи и породицама обезбедили бољи живот“.

Министар Дачић је навео да ће фабрика „наставити да ради, штета ће бити отклоњена, али људски животи не могу се надокнадити. Искрено саучешће породицама, а на нама је обавеза да бринемо о њима и утврдимо одговорност за трагедију“.

Поводом трагичне смрти седморо радника „Првог партизана“ у Србији је у суботу, 5. септембра, проглашен дан жалости.

Ватрогасци спречили већу трагедију

Спасилачке и ватрогасне екипе су веома брзо реаговале па је пожар који су изазвале експлозије локализован веома брзо. На задатак у „Рупу“, како називају подземне погоне „Првог партизана“ у брду Орловац, само неколико минута после експлозије први су, са два возила, пристигли ватрогасци Зоран Богдановић, Миодраг Сарвановић, Михајло Миловановић и Велizar Даниловић, и то као прва дежурна екипа. Недуго затим, пристигли су и Милорад Радојичић, Ненад Рајић и Зоран Ђуричић, а касније и друге колеге.

Били су добри радници

У експлозији у „Првом партизану“ живот су изгубили Светлана Ђурић, Јасмина Остојић, Гордана Ђокић, Биљана Луковић, Вида Терзић, Драган Миловановић и Јелена Лончаревић.

Самохрана мајка двоје малишана Јелена Лончаревић имала је 36 година и тек од пре три и по месеца била је на раду у „Првом партизану“, по уговору о привременим пословима. Гордана Ђокић, мајка двоје мале деце, напунила је који дан пре немилог догађаја тридесет трећу, а на посао у „Први партизан“, где је радила (такође привремено) последње две године, долазила је из свог села Врутци. Светлана Ђурић, рођена 1969, у фабрици је (привремено) радила од 2006, а мајка два сина Биљана Луковић (51) из Севојна осам година је, и то привремено, била ангажована у овом колективу. Пуних 28 година стално запослена у „Првом партизану“ била је Видојка Терзић (50), мајка двојице младића, док је Драган Миловановић, рођен 1967. године, у овој фирми био од 1995, и то по уговору на одређено време. Најмлађа међу страдалима, Јасминка Остојић из Буара код Ужица, мајка трогодишње девојчице, ангажована преко омладинске задруге, није била напунила ни 24 године.

Министар Шутановац у „Првом партизану“

Министар одбране Драган Шутановац са сарадницима обишао је погоне у којима се догодила експлозија.

– Нажалост, седам погинулих је превелика цена која прати синоћни акцидент, рекао је Шутановац у изјави новинарима. – Министарство одбране ће у сарадњи са локалном самоуправом и „Првим партизаном“ учинити све да се фабрика врати у нормално стање, а са друге стране да помогне породицама погинулих. Знам да је њима тешко помоћи, али учинићемо све да тим породицама олакшамо живот – рекао је Шутановац.

Министар Шутановац ће insistирати на што квалитетнијем извештају о узроцима несреће, будући да се ради о највећем броју пострадалих од 1995. године. Од тог извештаја ће, према његовим речима, у великој мери зависити како ће се убудуће радити са барути-

ма. Шутановац је додао да се ради о фабрици од стратешког значаја за систем одбране и за државу, чија се производња готово у целојности успешно продаје на светском тржишту.

На питање новинара о евентуалном измештању фабрике, министар је рекао да је, с обзиром на овогодишње повећање производње за 20 посто и очекивано повећање за следећу годину од 30 посто, потребно производне погоне који се тренутно налазе под земљом изместити у други објект у кругу фабрике. Он је додао да фабрика има око 70 милиона динара годишњих трошкова због тога што је производња смештена у подземним објектима.

Генерални директор „Првог партизана“ Добросав Андрић рекао је да је пре две недеље завршен редовни ремонт постројења. Он је на питање новинара потврдио да фабрика упошљава и раднике на привременим и повременим пословима због обима производње и да они имају потпуно једнаке услове као и стално запослени.

Градначелник Ужица Јован Марковић рекао је том приликом да ће Град стати иза унесрећених породица и иза „Првог партизана“. Он је захвалио Министарству одбране и Министарству унутрашњих послова на брзој реакцији и посети највиших званичника непосредно после несреће.

Узрок несреће – људски фактор

Први незванични резултати истраге о пожару и потом серији експлозија које су се догодиле при крају друге смене у погонима „Првог партизана“, када је од последица тровања угљен-моноксидом страдало седморо радника, показали су да је барут плануо највероватније услед појаве статичког електрицитета. Истрагом је утврђено да је у низу неправилности у организацији рада у погону, барут пресипан у просторији у којој то није дозвољено, где је дошао у додир са подом који нема антистатичку заштиту, што је изазвало електрицитет.

Управни одбор Наменске индустрије „Први партизан“ није прихватио понуђену оставку директора Добросав Андрића.

Донета је одлука да се што пре створе услови за покретање производње, како би се поштовале уговорене обавезе, али ни породице пострадалих радника неће бити незбринуте и заборављене. ■

Р. М. – А. П.

Са комеморације у Ужицу

Измене и допуне закона о одбрани и Војсци у скупштинској процедури могле би се наћи већ у првој половини октобра. Поједине одредбе биће јасније и примењивије, сматрају у Министарству одбране. – Закони нису споменик, него развојни потенцијал – наглашава државни секретар Игор Јовичић.

лада Републике Србије усвојила је на седници одржаној 20. августа Предлог закона о изменама и допунама закона о одбрани и Предлог закона о изменама и допунама закона о Војсци Србије. Реч је о прилагођавању постојећих нормативних аката практичним захтевима управљања системом одбране, нарочито у контексту реформе и интегративних процеса који трају. С друге стране, Министарство је, као предлагач, у измене и допуне унело све оно што би, према мишљењу и сугестијама људи „на терену”, повећало ефикасност рада и отклонило недоумице у тумачењу појединих елемената закона.

Како нам је рекао државни секретар Министарства одбране Игор Јовичић, који је протеклих месеци био знатно посвећен управо послу израде нацрта закона, Скупштина Републике Србије могла би, већ почетком наредног месеца, да их стави на дневни ред.

■ Нормативни алати

Разлог за доношење Закона о изменама и допунама Закона о Војсци Србије, како стоји у документу, јесте „усклађивање важећих решења са искуствима у практичној примени закона које захтева усаглашавање појединих правних решења са условима и могућностима у којима се реализују специфичне потребе војне службе, обезбеђују људски и материјални услови за модернизацију и професионализацију Војске Србије и примену општеприхваћених међународних стандарда у одбрани”, те „...омогућују ефикаснију примену одређених института и обезбеђују конзистентно и свеобухватно уређење области одбране, чиме ће се заокружити правни основ за спровођење реформе система одбране”.

Државни секретар Игор Јовичић каже да је тим Министарства, према налогу министра Шутановца, а руководећи се основама, начелима и принципима правне реформе система одбране, у предлог измена и допуна унео све оно што се у практичној примени закона о одбрани и Војсци Србије показало као проблем или недоумица.

– Током двадесетак састанака радне групе која се бавила нацртом измена и допуна поменутих закона, детаљно су проучене све примедбе и предлози у вези са њиховим тумачењем и применом. Уочили смо да бисмо корекцијама и додавањем појединих клаузула те нормативне акте учинили знатно ефикаснијим – каже државни секретар Јовичић. – Ступањем на снагу закона о одбрани и Војсци Србије почетком 2008. године направљен је нов и квалитетан нормативни простор за корениту реформу система одбране. Уосталом, правна реформа и јесте део свеобухватне реформе система одбране. Иза измена и допуна ова два закона данас стоји готово две године искуства у њиховој примени, али и 11 уредби, седам правилника, пет одлука и два упутства из надлежности Владе Србије и министра одбране, односно три одлуке и једно правило из надлежности председника Републике, који су на основу њих донети.

Према речима државног секретара, пред Парламентом ће се наћи документи који су пажљиво писани, па се и не очекују амандмани који би их већој мери изменили.

■ Новине и промене

Суштина оба закона о чијим изменама и допунама је реч, неће се мењати. Међутим поједине одредбе свакако привлаче више пажње. Професионалне припаднике Војске Србије, али и оне који то намеравају да постану, свакако ће занимати измене и допуне чланова 8. и 11. Закона о Војсци, који предвиђају повећање старосне границе за пријем у службу, односно останак у њој. Истовремено се прописују изузеци у погледу година живота неопходних за пријем подофицира и официра на неодређено време када то захтевају потребе службе које се не могу задовољити редовним пријемом.

Чланом 17. истог закона предлаже се прописивање услова за постављење војних лица на одговарајућа формацијска места са њиховом сагласношћу или без ње, а у складу са прописаним формацијским местима, чиме се обезбеђује стална и адекватна попуна Војске Срби-

ДУЖИ ОДМОРИ

Члан 24. Предлога Закона о изменама и допунама Закона о ВС заинтересоваће професионалне припаднике Војске јер третира утврђивање права на годишњи одмор у односу на године рада остварене у радном односу, а ради њиховог усаглашавања са критеријумима прописаним за државне службенике и специфичним условима под којима се врши војна служба. То значи да би сва лица која имају до десет година ефективног радног стажа имала право на 25 радних дана одмора, а они између 10 и 20 година 27 дана. Тридесет дана одмора користили би сви са 20 и више година проведених у служби.

правне реформе

Државни секретар Игор Јовичић

је у складу са усвојеним плановима попуне. То значи да ће подофицир или официр у том случају задржати права и положај чина, без обзира на то да ли је постављен на ниже формацијско место. Међутим, уколико је реч о постављању на формацијско место другог рода или службе, пристанак ће бити неопходан.

Значајну новину доноси и члан 18, који прописује услове под којима професионални припадник Војске Србије може радити у структурама међународне организације или регионалне иницијативе на основу конкурса тих организација. С друге стране, члан 14А каже да професионалном припаднику ВС није допуштено учешће у активностима удружења којима се остварују следећи циљеви: реформа система одбране, усклађивање прописа са општеприхваћеним стандардима и прописима Европске уније, изградња стратегије одбране и доктрине ВС којом се утврђују састав, организација и формација ВС, оперативна и функционална способност, употреба и попуна ВС; приправност и мобилизација; опремљеност наоружањем и војном опремом; командовање и руковођење и управљање системом одбране, учешће у мултинационалним операцијама и унутрашњи односи у Војсци.

Државни секретар Јовичић наглашава да је увођење поменутих клаузула било неопходно због вероватноће да се поједини професионални припадници Војске нађу у прилици да партиципирају у појединим институцијама и иницијативама регионалног и међународног карактера. Он додаје да Закон, поред наведеног, одређује и дужину потенцијалног ангажмана, начин новчане надокнаде и механизам плаћања пореза и доприноса у пракси.

Од 25. до 29. члана *Нацрт Закона о ВС* третира услове за престанак службе на основу губитка чина и по сили закона. Како смо чули од нашег саговорника, нарочита пажња посвећена је одредбама о престанку службе по сили закона, које се тичу пензијског стажа и година живота, чиме се отклањају све недоречености, непрецизности и произвољна тумачења у пракси.

Веома важан сегмент *Предлога* поменутог закона, како примећује Јовичић, јесу одредбе које уводе нове дисциплинске мере и казне за припаднике Војске које су исходиште нашле, пре свега у потреби за ефикаснијом заштитом војне дисциплине. Таква је, наиме, мера „Забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту“ до 30 дана, што подразумева кретање ограничено на боравишне просторије, војне зграде или објекте, где војна лица нису закључана и где настављају да врше своје дужности. Све то се, по Европском праву, не сматра лишавањем слободе, како каже државни секретар.

– Важно је нагласити да члан 35. тог закона практично чини живом одредбу Кривичног законика, којим је предвиђена могућност да се војном лицу, у случају кривичног дела против Војске Србије за које је забрањена казна затвора до три године, а која су добила особито лак вид, у одговарајућем дисциплинском поступку може, уместо кривичне, изрећи одговарајућа дисциплинска санкција када то захтевају интереси службе – каже државни секретар Јовичић.

Низ измена и допуна Закона о Војсци односи се на овлашћења министра одбране, којима се, како наглашава наш саговорник, оптимизирају процедуре важне за функционисање система одбране у целини. Једна од таквих одредби која би требало да уђе у *Закон о Војсци* јесте овлашћење министра да прописује звања у Војсци, те да одређује формацију установа и јединица војске, односно унапређује, поставља и разрешава дужности старешине чина мајора, потпуковника и пуковника, те генерала који су распоређени на службу ван ВС. Министар би, такође, требало да се бави ближим уређивањем поступка за утврђивање постојања, висине и накнаде штете, али и услова и начина преносења својих овлашћења за одлучивање о накнади штете у ВС.

Пажљивом читаоцу *Предлога Закона* неће промаћи неколико појмовних измена које усаглашавају поједине термине са традицијом, али и општеприхваћеном номенклатуром у безбедносним системима са којима се тежи достизању интероперабилности.

Предлог Закона о изменама и допунама закона о одбрани обилује појмовним изменама, али и проширеним и обогаћеним надлежностима

ВОЈНОПОЛИЦИЈСКИ ИНСПЕКТОР

Важна одредба која се уводи у *Закон о Војсци Србије* јесте увођење војнополицијског инспектора, који би формално био на челу посебне организационе јединице у саставу Управе Војне полиције. Он би се постављао решењем министра одбране, а на предлог начелника Генералштаба. Првенствени задатак војнополицијског инспектора била би унутрашња контрола рада Војне полиције у погледу законитости примене полицијских овлашћења врши која се образује.

ма Министарства, односно министра одбране. Реч је широком спектру овлашћења која третирају проблематику инспекцијске контроле у ВС и МО, заједничког цивилно-војног система управљања ваздухопловним саобраћајем за потребе одбране, начина закључивања међународних споразума у области одбране и војне сарадње, избора и упућивања изасланика одбране, коришћења обележја и симбола Војске Србије итд.

Као посебно важно решење у поменутом нормативном акту, државни секретар види клаузулу којом се предлаже прописивање могућности да делатности логистичке подршке обављају војне установе, које су организационо и функционално везане за Министарство одбране, а које могу бити образоване са статусом правног лица или без статуса правног лица, зависно од обима услуга које обављају за систем одбране. У истом члану предлаже се и прописивање овлашћења министра одбране да ближе уреди начин рада, пословања и управљања војним установама и одређује војне установе које могу стећи статус правног лица у складу са законом.

Како истиче наш саговорник, оба закона доносе много квалитетних решења, уважавајући чињеницу да та решења нису једина и коначна. – Закони нису споменик, него развојни потенцијал. Они само треба да омогуће да се систем одбране квалитетно развија, сагласно демократском опредељењу и цивилизацијском амбијенту у коме се наша земља налази и што је веома важно, са људима који у њему раде – подвлачи Јовичић. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Генерал Ћирковић примио делегацију рода артиљерије

Поводом Дана артиљерије – 14. септембра, заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Младен Ћирковић примио је делегацију тог рода.

У саставу делегације били су пуковник Стојан Милановић из Команде Копнене војске, потпуковник Саша Недељковић, командант Мешовите артиљеријске бригаде, потпуковник Сениша Рангелов из Прве бригаде и заставник Зоран Бакић, први подофицир Друге бригаде. ■

А. А.

Експертски разговори о војној сарадњи

У организацији Управе за обуку и доктрину Генералштаба Војске Србије, у Београду су почетком септембра одржани експертски разговори штабних официра Војске Србије и Команде НАТОа здружених снага из Напуља. Разговоре је отворио начелник Управе за стратегијско планирање Сектора за политику одбране бригадни генерал Митар Ковач.

Поздрављајући учеснике у разговору из Војске Србије и НАТОа, начелник Одељења за војну сарадњу Команде здружених снага НАТО у Напуљу бригадни генерал Герхард Шулиц истакао је да је циљ експертских разговора изналажење начина за што ефикаснију подршку, коју та Команда пружа у изради Индивидуалног програма партнерства (ИПП) и избору области сарадње и активности из Радног плана евроатлантског партнерства (ЕАРВП) за 2010. годину. ■

А. А.

Обезбеђено финансирање преквалификације

Амбасадор Краљевине Норвешке у Србији Хакон Бланкенборг и шеф Мисије Међународне организације за миграције (ИОМ) за Србију Грегоар Гудстејн, 9. септембра потписали су анекс Уговора о финансирању пројекта Поверљивог фонда и националног програма подршке у промени каријере професионалних припадника Војске до средине 2010. године.

У току трогодишњег периода скоро четири милиона евра уложено је у преквалификацију и реинтеграцију више од три хиљаде корисника пројекта, професионалних официра, подофицира и цивилних лица, који су, захваљујући успешно окончаном образовању за нови посао, успели да се изборе за наставак професионалне каријере. Отворено је више од 2.340 нових радних места, у сопственим, или већ постојећим фирмама у Србији.

Подаци говоре да је услуге Индивидуалног саветовања у регионалним канцеларијама ИОМ у Београду, Нишу, Новом Саду и Краљеву до сада користило око 4.800 бивших припадника Војске и МО. ■

Д. Г.

„Отворени дан“ у Првој и Другој бригади

У већ традиционалној акцији „Отворени дан“, која се у јединицама Прве бригаде КоВ организује трећу годину заредом, за све заинтересоване грађане, 11. септембра широм су биле отворене капије касарни „Југовићево“ у Новом Саду, „Бошко Палковљевић Пинки“ у Сремској Митровици и „Бачка“ у Бачкој Тополи. Као и претходних година, и овога пута су најбројнији посетиоци били ученици основних и средњих школа.

Посетиоцима су представљени наоружање и војна опрема јединица, приказани оспособљеност и увежбаност кроз сегменте борбене обуке, односно услови живота и рада војника. Тако су, између осталог, у Сремској Митровици приказана борбена возила тенковских и механизованих јединица, у Бачкој Тополи средства и опрема артиљеријских јединица, док су у новосадској касарни највеће занимање многобројних посетилаца изазвали припадници извиђачке јединице.

Друга бригада Копнене војске, 9. септембра је у акцији „Отворени дан“ била домаћин грађанима Краљева у касарни „Јован Курсула“.

Бројни малишани из краљевачких школа са радошћу су разгледали наоружање, пели се на топове и улазили у тенкове и борбена возила пешадије. Посетиоцима су приказани и детаљи обуке која је свакодневни задатак ове јединице. ■

Б. М. П. – А. А.

Курс за прорачун надокнада у Уједињеним нацијама

У Центру за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије од 7. до 11. септембра реализован је међународни курс за прорачун надокнада у УН – „BALUNCOE 09“. Курс се изводи на основу програма сарадње у оквиру Координационог аранжмана нордијских земаља за операције подршке миру (NORDCAPS).

Полазници курса били су припадници министарства одбране и војски Србије, Босне и Херцеговине, Норвешке, Македоније, Португалије, Финске и Хрватске. ■

А. А.

Штабна ратна вежба у Команди Копнене војске

У Команди Копнене војске се од 1. до 9. септембра одржана је штабна ратна вежба „Одлучан одговор 09“.

Основни циљ њеног одржавања јесте увежбавање припадника команде Копнене војске у радњама и поступцима за штабни процес рада, планирање операција и почетну употребу снага при извршавању задатака прве и треће мисије Војске Србије.

Вежбом је руководио начелник штаба Команде Копнене војске бригадни генерал Војин Јондић. ■

З. М.

Жене професионални војници положили заклетву

Жене професионални војници на служби у Првој бригади Копнене војске су, на свечаности приређеној у новосадском Дому Војске, положили су војничку заклетву.

Након једномесечне обуке у Првом центру за обуку у Сомбору, тронедељне стручно-специјалистичке обуке у матичним јединицама, успешно положеног испита и стицања сертификата, дванаест жена професионалних војника – од стрелца, послужоца на радарским системима, везисте, возача тенка до оператера ракетног система стрела 10М, диспечера и болничара – засновало је радни однос са Војском Србије. ■

Б. М. П.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Победа без рата

Нови профил рата давно је искључио стајаће фаланге као модел позиционирања. Све што се има уложити, улаже се у технику за заштиту и очување борца. Он је, коначно, свима постао важнији од свега и свих Пирових победа. Али, права је победа избећи амбијент који води до сукоба и сачувати највредније што свака нација има. То је смисао вежби и савезништва у дуготрајном миру. Може се победити само без рата. Све друго смо искусили.

Јесен стиже, дуњо моја! Дуње миришу, поређане по величини и лепоти на креденцу, поред њих тегле са зимницом и слатким од шумских јагода и шљива.

Било би красно живети у таквој соби. Али, не стиже се нити се могу „створити“ наведени услови, осим у етнографском музеју. Креденаца једва и да има понегде, дуње се све мање гаје, а женска имена инспирисана тим јесењим воћем, скоро да су ишчезла. Познавао сам негде шездесетих једну Дуњу из нишке Јагодин-махале, била је тада (а вероватно је и сада) две године старија од мене. Успео сам само једном да само за њу отпевам први стих песме наведене на почетку овог текста. Више је нисам видео. Много година после „моју песму“ о Дуњи узео је Балашевић, а неке своје напевке о „рачунању на нас“ потпуно забаталио.

Тек на почетку јесени почиње чежња за несталим врелим летом. Уопште, човек је такав створ: увек жели да буде тамо где није, добро му је свуда осим на месту где јесте.

Нећете веровати, а можда и хоћете, радо бих се нашао на некој јесењој војној вежби. Наравно, само као посматрач, јер су ме други вежбовни мотиви одавно напустили. Искрено признајем како сам у односу на нове војне трендове потпуно застарео и у вези с тим немам никакве ваљане идеје. Знам само да војска нема много пара да расипа своје време на полигонима и логоровањима, него се труди „да сажме“ просторе и постигне што више са што мање трошкова.

Али, кренимо ипак путем неизбежне носталгије. Одлазак „на терен“ припрема се прилично дуго. Што крупнија јединица – то више детаља. Неколико дана пре него што се дугачка војна колона упути „негде“ (војна тајна), на то место одлазе експерти који су имали симболично име „кочачари“. Тај турцизам, видите, опстао је упркос бројним модернизацијама, па су људи одговорни за логорско коначење војске имали бар три задатка: да пронађу погодну „логорску просторију“, да обавесте цивилне власти у региону о будућем присуству војске. И наравно, превентивно наговесте сарадњу народа и армије.

Кад војска крене, почиње киша. Нема трика да тај шармантни атмосферски феномен мимоиђе војну колону. Ако и прође некако, кад се, на пример, батаљон распакује и поставља шаторе, обавезно има да плъусне.

У тим околностима сваки би писац имао пуно посла, јер нема тих глагола који се не користе против кише и блата. Али, то је, како су нас учили „најбољи амбијент“ за испитивање наших могућности. Другим речима, вежба није ништа друго него метафора „Кваке 22“: „Што су гори временски услови, то је боље време за војску!“

Војни шатори су били познати по томе што прокишњавају, посебно кад пада киша. И то редовно нејужном борцу за врат. Већ другог дана организује се приредба за војнике са омладином из краја. А затим почињу „вежбовне активности“.

Свака чета је уређивала свој део логора. Ознака јединице, звезда петокрака, лик друга Тита од камења, цигала и креча. Од свега шта се нашло. У тим наивним изливима осећања према врховном, Тито није много личио на себе, али, Боже мој. Сви су знали да је то он, јер нико други не би могао да буде на његовом месту.

Иначе је ваљало, на коси оближњег узвишења укопати и јаким, белим кречом обележити паролу: „Чувајмо братство и јединство као зеницу ока свога!“ И то тако да се она види из било ког ћошка логора.

На крају вежбе, командант је давао оцену, или још боље, неко из више команде. Скоро увек је то било „врло добро“, уз неке напомене да се може још боље, и да то нису наши коначни домети. Идуће године, ако Бог да здравља, биће још боље!

На повратном маршу поново киша. Повратак у касарну је као одлазак кући, војници „свих наших народа и народности“ певају „Наш батаљон!“

Да не подсећамо сад шта је све после било. Чуо сам да се неке јединице српске војске спремају за јесење вежбе. Мора да се тај посао много разликује од онога који је овде описан. Обука траје тек нешто више од два месеца. Данашња војска је паметнија, учи брже и боље, јер мора, јер жели. За шест месеци се иде кући.

Модерне војске имају модел „репрезентативних тренинга“. То значи, да сви пролазе обуку по програму, а онда једна висококвалитетна јединица оде на Пасуљанске ливаде. Тамо се улогори, не баш сасвим како овде би речено о прошлости. Али, негде сигурно пише „Живела Србија!“, јер кус би био војни логор српске армије без те пароле. Надам се да више нема логорских постамената за култове личности.

На дан вежбе, која је редовно (и природно) интервидовска, долазе први људи државе, новинари и нешто страних војних делегата. Начелник Генералштаба образлаже супозицију (збир околности на којима је заснована вежба) и њене циљеве.

Модерне вежбе имају још један циљ: да негирају максималистичку, и прилично застарелу хипотезу о масовности стајаће (позиционе) војске. Ако се докаже да ватрена моћ, креативни маневар, војни и политички ум могу да надоместе потрошену идеју о масовној мобилизацијској продукцији топовског меса, онда је то савршени смисао вежбања. Нови профил рата давно је искључио стајаће фаланге као модел позиционирања. Све што се има уложити, улаже се у технику за заштиту и очување борца. Он је, коначно, свима постао важнији од свега и свих Пирових победа.

Али, права је победа избећи амбијент који води до сукоба и сачувати највредније што свака нација има. То је смисао вежби и савезништва у дуготрајном миру. Може се победити само без рата. Све друго смо искусили.

Дуње на креденцу миришу на одлазак лета, па помажу чичама да осете чар своје и астрономске јесени, додир глежњака, опор укуса нафталина и неповљиву арому закаслелог детињства. ■

Искорак у будућност

**После опсежних
прошлогодишњих
припрема и овогодишње
реализације планиране
набавке већег дела
високотехнолошке
опреме и уређаја,
припадници Службе
телекомуникација
истичу да су резултати
модернизације
телекомуникационог
система у Војсци Србије
и Министарству одбране
већ видљиви**

Све је већи број међународних вежби са активним учешћем јединица Војске Србије, на којима запажену улогу имају и припадници јединица везе. Постоји много разлога за тврдњу да су задаци везиста, у овом времену незаустављиве техничко-технолошке револуције, најопсежније управо у телекомуникационој сфери, знатно сложенији од оних које су обављали у време телепринтера и телеграфа. Линкови с видео-садржајима више нису само захтев времена у коме живимо, већ један од основних предуслова за остваривање разноврсних квалитетних и ефикасних активности у различитим облицима људске делатности. У том погледу, ни војска није изузетак. Напротив, с обзиром на то да је управо војска, како у најразвијеним, тако и у оним сиромашнијим земљама, у прошлости била покретач значајних и просперитетних привредних, истраживачких и научно-развојних активности, с правом се очекује да и у сфери телекомуникација систем одбране и безбедности држи водећи корак. Тим пре што се војне јединице, или њихови делови, по правилу, налазе на различитим, међусобно веома удаљеним просторима, што међусобну комуникацију, као и везу са командом, чини сложенијом и свеобухватнијом.

У нашој земљи, нажалост, деценију, или две уназад, што због беспарице, што због неразумевања, то није било тако, па смо убрзани развој у сфери телекомуникација, што се опреме тиче, дочекали неспремни. Срећом, другачије је било кад је реч о нашем интелекту, традиционално способном да изненађујуће брзо одговори на све захтеве струке и времена у коме живимо.

■ Крај трке с временом

Време, наравно, иде својим током, развој телекомуникационе опреме и средстава у свету је узео маха и вишегодишњем заостајању у опремању јединица, а тиме и у организовању и успостављању сложенијих и квалитетнијих веза између јединица и команди, дошао је крај и у Војсци Србије, где се, последњих неколико година, одвија драматична трка

с временом. Резултати убрзаног прилагођавања савременим захтевима, односно планирање и организација одговарајућих телекомуникационих капацитета и набавка најмодерније „хајтех“ опреме управо се приводи крају, тако да се слободно може рећи да су везисти Војске Србије закорачили у будућност. О томе први човек Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба Војске Србије генерал-мајор Радивој Вукобровић каже:

– Иако јединице Војске Србије још нису опремљене новим телекомуникационим уређајима, зна се да је увођење новог телекомуникационог система у поодмаклој фази. Поједини припадници Војске имали су привилегију да пре других упознају све типове радио и радиорељејних уређаја, комутационе центре и терминалне уређаје којима ће се јединице опремити, да учествују у њиховом испитивању и пренесу своје професионално искуство колегама. Остали ће почети с коришћењем нових уређаја по плану опремања јединица, али подсећам читаоце „Одбране“ да је један број нове телекомуникационе опреме био изложен на техничком збору у оквиру приказа способности Војске Србије „Сретење 2009“. Од идеје до изградње телекомуникационо-информатичког система пут је дуг. Најтежи и најдужи део тог пута прешли смо уз ангажовање и допринос свих организационих целина Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије у оквиру њихових надлежности. Наравно, предстоји још доста посла. Списак задатака је дуг, навешћу само оне за које ценим да су посебно значајни за квалитетно и стабилно функционисање телекомуникационог система у наредним деценијама. Потребно је најпре обезбедити одржавање уређаја у гарантном року и после њега, поштујући специфичне захтеве Војске, дефинисати и набавити потребну испитно-мерну опрему и почетну количину резервних делова, организовати обуку за руковање уређајима и њихово одржавање, израдити потребне прописане документе, правила и упутства за нове уређаје. Важно је истаћи да смо од почетка реализације тог пројекта, још приликом избора уређаја, водили рачуна о могућностима за што једноставнију надоградњу и примену будућих технолошких решења у дужем периоду – нагласио је генерал Вукобровић.

Први човек Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба Војске Србије генерал-мајор Радивој Вукобровић

■ Образован кадар

Време и учестали испити на вежбама различитог ранга и важности показали су да Служба телекомуникација располаже квалитетним кадром, који обезбеђује непрекидно функционисање постојећег телекомуникационог система, способним да прихвати нове, савремене уређаје и опрему. Томе доприноси непрекидно усавршавање њених припадника, а свакако и интензивна међународна војна сарадња –

одржавање многобројних контаката с припадницима страних војски, презентације опреме и вежбовне активности. Припадници Службе телекомуникација планирали су, организовали и обезбедили телекомуникационе капацитете за све овогодишње вежбе и друге значајне активности Војске Србије, попут „Сретења 2009“, „Дипломца 2009“, Универзијаде, Треће конференције начелника генералштабова балканских земаља, вежба „MEDCEUR“, Аеромитинга у Батајници, итд.

– У стручном погледу посебан значај има учешће наших припадника у међународним телекомуникационим вежбама

„Хералд Хермес 2009“ и „Combined Endeavor 2009“. То је окружење у коме припадници Службе телекомуникација могу објективно да провере своју обученост и могућности средстава на којима раде. Све су бројнији и курсеви на којима се наши припадници оспособљавају за ефикасно коришћење најмодерније опреме и остваривање сложених задатака који их очекују. То је улагање у будућност, без кога нема развоја – каже генерал Вукобровић и додаје да је данас свима јасно да савремени телекомуникациони уређаји подразумевају примену сложених информатичких решења. Зато највећи број задатака, па тако и успостављање новог телекомуникационог система, припадници Службе телекомуникација извршавају у тесној вези са припадницима Службе информатике и уз њихово активно учешће.

Провера достигнутог нивоа телекомуникационог система на недавно одржаним значајним и јавности познатим догађајима дала је очекивано добре резултате и охрабрујуће деловала на све припаднике јединица и установа Службе телекомуникације. Истичући да с испитима достигнутог нивоа способности везиста није завршено, пуковник Милан Јанковић, начелник Одељења за телекомуникације, каже:

– Поред телекомуникационог обезбеђења већ наведених вежбовних и других значајних активности на којима су учествовали

припадници Војске Србије, било је и много других активности и на полигонима и вежбаљима, стручних расправа, конференција и семинара, на којима су припадници Службе телекомуникација активно учествовали. Током свих тих догађања обезбедили смо непрекидност у функционисању телекомуникационог система, редовно и квалитетно су обављани надзор и анализе телекомуникационог обезбеђења и предузимане су мере да се осигурају захтевани телекомуникациони капацитети. Можемо да кажемо да смо задовољни оним што смо учинили и приказали током ове године, иако

ВЕЖБЕ

Припадници Службе телекомуникација и информатике ове године учествовали су на многобројним вежбама у Србији и иностранству. Неке од њих су и мултинационална техничка вежба телекомуникација „Хералд Хермес 09“, у оквиру које се са територије Србије успостављају везе на великим растојањима са учесницима из војски других земаља, затим трилателарна вежба „Тиса 2009“, „Дипломац“, аеромитинг...

На вежби „GUIBERT 2009“ у Француској припадници Службе телекомуникација Војске Србије стећи ће драгоцену искуства о организацији и функционисању командног места мултинационалне дивизије, а у току је и мултилатерална телекомуникациона вежба „Combined Endeavor 2009“, у Бањалуци у којој учествује посебно формирана, опремљена и припремљена јединица Службе за телекомуникације Војске Србије.

нисмо успели да остваримо све што је планирано. Ту, пре свега, мислим на кашњење у преласку Војске у новодељене фреквенцијске опсеге, за шта још нису обезбеђени сви потребни услови – рекао је пуковник Јанковић.

■ Бољитак за све

Оно што највише интересује припаднике Војске свакако је опремање јединица новом, квалитетном и модерном опремом. Прошле и ове године учињени су огромни кораци у набавци веома сложене и скупе телекомуникационе опреме, која, по речима пуковника Јанковића, у телекомуникационом погледу треба да испуни све захтеве савременог командовања.

– Реализована је прва испорука уговорених количина радиоуређаја и опреме. Завршен је фабрички и квантитативни пријем, док је управо у току реализација квалитативног пријема – функционалних тестирања сервиса у кабинетским условима и на реалним растојањима. У току је обука прве групе оператера из Министарства одбране и Војске Србије. Интензивирани су и активности у оспособљавању локалног партнера за интеграцију, пренос технологије и производњу. Треба истаћи и да је отпочела изградња стационарне радио-релејне мреже Војске Србије. Уговорени рок за њено стављање у оперативну употребу је до краја 2009. године. Реализовали смо, уз прописана тестирања, планирану испоруку уређаја и опреме за тактичке радио-релејне везе и током овог месеца испоручићемо их крајњим корисницима. Такође, интензивно радимо на стављању у оперативну употребу испоручене опреме из система ТЕТРА – рекао је пуковник Јанковић.

Послова је много, а предуслови за њихово квалитетно обављање, истичу у Управи за телекомуникацију и информатику, остварени се већ сада. Нема сумње да ће стална усавршавања у области војних телекомуникација и успешан завршетак задатака који су у току, припадницима Службе телекомуникација омогућити да смело корачају у будућност, а командовању обезбедити потребне телекомуникационе капацитете. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Душан АТЛАГИЋ

Молебан за младе потпоручнике

Част у сн

Причешће и молебан у част промоције и почетка службовања младих потпоручника, уприличени су у величанственом амбијенту храма Светог Саве на врачарском платоу. Том приликом у чин свештеника је рукоположен ђакон Јован Бабић, вероучитељ у Војној гимназији, а доскорашњем начелнику Војне академије генарал-мајору у пензији Видосаву Ковачевићу уручен је орден Светог Саве другог реда. Литургију је служио митрополит Амфилохије, а саслуживали су владика Атанасије Ракита и јерођакон Доситеј Хиландарац.

у храму Светог Саве

ази вере

Јутарња звона Храма далеко су се чула у недељу 13. септембра. Датум са много симбола и за много сећања. Будући потпоручници, који ускоро очекују промоцију, њихове млађе колегинице и колеге са начелником Војне академије бригадним генералом Младеном Вуруном на челу, нашли су се у светом здању.

Милозвучна литургија, а у црквеном хору студенткиње Војне академије у свечаним униформама. Призор за памћење, појање за најзвишенија осећања. Литургију служи митрополит црногорско-приморски Амфилохије Радовић, саслужују владика Атанасије Ракита и јерођакон Доситеј у име манастира Хиландар. У Храму много верника, рођака и најближих пријатеља будућих официра.

■ Причешће

У току литургије младићи у униформама, они који су се за тај чин припремали по својој слободној вољи, прилазе олтару... Није тешко разазнати шта им је на срцу, колико им је испуњена душа. Уосталом, тај осећај ће после сви листом описати... Призор све говори. Повратак вери, традицији и духовности.

Још један свечани чин. Ђакон Јован Бабић, вероучитељ у Војној гимназији бива рукоположен у свештеника. Признање за све што је учинио за веру, њено учење и тумачење. Омиљен међу својим ученицима, радо слушан и дубоко поштован. И због њега изборни предмет у Војној гимназији добија све више простора и слушаца.

Много је његових ђака у Храму, честитаће свом вероучитељу и старијим колегама који су надомак прве официрске розете на еполетама. Кажу да им никада раније није тако пријала ранојутарња шет-

ња од интерната на Тапчидерском брду до врачарског платоа, који краси храм Светог Саве. У њиховим свескама остаће речи сећања на тај дан, а у свести запис трајне вредности.

Када се сунце примакло зениту, девојке и младићи у униформама нашли су се на платоу испред храма. Честитали су један другоме, преточили утиске у речи.

■ На понос униформи

Будући пилот потпоручник Милош Роксандић из Земунa није крио одушевљење:

– Ово је дан незаборава. Признајем, дуго сам га прижељкивао. Ускоро ће промоција. А онда прва дужност. Са много мира и самопоуздања летећу када ми се укаже поверење. Даће Бог, ускоро...

Младен Мاستиловић је завршио информатички смер. Стасити момак из Требиња истиче значај свечаног чина:

– Српска војска је увек била часна, христољубива. После много година настављамо традицију на најбољи начин. Убеђен сам да тако мисле сви моји другови...

Кажу да је пешадинач правих војника. Вођен том идејом Иван Павловић из Шапца завршио је студије на том смеру:

– Заиста сам поносан на свој род, чија је традиција у српској војсци добро позната. Традиција се тиче и вере. С њом у души, војник је чвршћи, непоколебљив.

Скорашњи потпоручник саобраћајне службе Зоран Станковић рођен је у Смедереву. У њему је вера присутна од ране младости:

– Са студија ћу понети најлепше успомене. Радujem се промоцији и првој дужности, а овај чин је као круна претходних узнесења. Током студентских дана обишао сам многе манастире, а поклонишко

ОРДЕН ЗА ГЕНЕРАЛА КОВАЧЕВИЋА

Када неко остави дубок траг, добра дела и надахнуту мисао у свом послу, право је да понесе и одговарајуће признање. Генерал-мајору у пензији Видосаву Ковачевићу, вишегодишњем начелнику Војне академије, уручен је орден *Светог Саве другог реда*. Име великог просветитеља, родоначелника нашег школства, све говори.

Војна академија је развила на многим пољима плодну сарадњу са Српском православном црквом, а њени припадници и студенти су, сем осталог, посетили многе светиње, ишли на поклонишко путовање на Свету Гору и до манастира Хиландара.

путовање у Хиландар и српску светињу носим у срцу.

Београђанин Немања Ранковић завршио је Смер ПВО. Надахнуто је причао о недељном јутру:

– Причешће пред промоцију у официрски чин доживео сам као приближавање универзалном духу постојања наше вере у човеку и човека у вери. Осећам се посебно, не могу тачно да опишем нарастајуће емоције.

Њихове млађе колегинице, које су певале у хору, на свој начин су доживеле причешће. Радица Радовановић из Куршумлије, студенткиња је друге године на Смеру везе.

– Сам чин причешћа је узвишен, поготово када се завршава једна и почиње друга етапа у животу. Посебан значај за сваког младог официра јесте да осети веру у себи и надахнуће у традицији. Величанствено, незаборавно, памтићу овај дан...

Њена вршњакиња, али са Смера техничке службе, Александра Јелић из Врања, сматра:

– Официр је тај који ће сутра повести младе људе на задатак. Обучаваће их и биће им пример. Вера повезује људе. Бити старешина и носити частан печат у души, непроцењива је вредност...

Милица Стевановић из Варварина студира трећу годину на Смеру везе. Имала је веома занимљиво запажање:

– За моје старије колеге које постају потпоручници Војске Србије, молебани и причест даће снагу и улиће сигурност да с новом вољом крену на своје прве дужности. Сигурна сам да ту духовну моћ од данас јасно препознају у себи... ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимила Ранка ТОМИЋ

Мост сарадње Србије и Кине

Министар националне одбране НР Кине генерал Лианг Гуангли, који је са сарадницима боравио у вишедневној посети Србији, посетио је ВМА и са руководством те установе анализирао досадашњу и могућности будуће сарадње у области војне медицине.

Разговорима са кинеском делегацијом присуствовао је и државни секретар др Зоран Весић. Он је још једном нагласио одређење система одбране Србије за унапређење војног здравства и поздравио успешну војномедицинску сарадњу Србије и Кине.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић рекао је да ВМА и сви њени припадници високо поштују остварену сарадњу са војноздравственом службом НР Кине. „Али желимо да сарадњу даље унапређујемо, у духу стратешког партнерства две државе, у интересу здравља и највиших вредности традиционалне и класичне медицине. Нема врхунске медицине без сталног усавршавања, без научног рада и савремене технологије. То су области где наша сарадња може да буде још успешнија и интензивнија“ – нагласио је генерал Јевтић.

Министар одбране НР Кине захвалио је генералу Јевтићу на срдечној добродошлицы и истакао да гостољубивост и људска топлина и сами сведочи о томе да је ВМА кућа у којој раде врхунски професионалци и племенити људи. Он је нагласио да је у Војномедицинској академији препознао високе стандарде лечења, добру опремљеност и организацију, али и спремност за брзо реаговање у свим акцидентним ситуацијама.

– Војномедицинска академија је храм српске медицине и мост сарадње Кине и Србије – записао је у књигу утисака ВМА кинески министар националне одбране генерал Гуангли. ■

Лидери оралне имплантологије Србије

Имплантолози ВМА пуковник доц. др Новак Стаматовић и доц. др Смиљана Матић, аутори су књиге „Основи оралне имплантологије“, која је резултат дугогодишњег искуства и тимског рада стручњака ВМА у тој области. Аутори у књизи детаљно објашњавају историјат развоја имплантологије, описују поступке имплантације и врсте имплантантних система који се примењују у свету и приказују процедуре имплантолошког збрињавања.

Орална имплантологија као стоматолошка дисциплина има дубоке корене, али је стручно етаблирана тек у другој половини 20. века. Стална примена имплантата у ВМА почела је 1980. године, под руководством пуковника проф. др Александра Шкундрића. ■

Почетак школовања прве генерације студената медицине ВМА

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Мидораг Јевтић примио је студенте – кадете прве класе Високе школе Војномедицинске академије, који су првог дана септембра почели школовање. Пожељевши им добродошлицу, генерал Јевтић је рекао да је за Војномедицинску академију, систем одбране, али и за српску медицину, то историјски догађај.

– Желим да вам поручим да марљивошћу, сталним учењем и преданим радом можете постићи много у својој професији. Ви сте медицински гардисти Министарства одбране и лично желим да међу вама врло брзо препознам оне који ће у томе бити лидери, рекао је генерал Јевтић.

Пре почетка наставе по студијском програму интегрисаних академских сагледати у чему је специфичност војне организације и овладати знањима и вештинама неопходним за даљи ток школовања у статусу војних лица. ■

У славу Милутина Миланковића

Поводом 130 година од рођења Милутина Миланковића, српског научника који је задужио свет каноном осунчања Земље и његовим утицајем на климатске промене и ледена доба, одржан је међународни научни скуп „Екологија, рад, здравље и животна средина“, коме значајан допринос дали и стручњаци ВМА Елизабета Ристановић, Соња Радаковић, Срђан Лазивић и Никола Чикиризи.

Пленарно предавање о „Климатским променама и микроорганизмима“ одржала је научни сарадник др сц. мед. Елизабета Ристановић, која је нагласила да од инфективних болести годишње умире петнаест милиона људи на планети. Доцент др Соња Радаковић, начелник Института за хигијену ВМА, представила је резултате и са знања стручњака ВМА о значају аклиматизације и утицају топлотног стреса на здравље људи. У радовима потпуковника доц. др Срђана Лазивића и капетана др Николе Чикириза изложена су искуства у здравственом збрињавању масовних спортских догађаја са посебним освртом на недавно одржану Универзијаду 2009. ■

Нова класа Школе резервних официра

На ВМА је свечано обележен почетак школовања 96. класе Школе резервних официра санитарске службе и 94. класе Школе резервних официра ветеринарске службе.

Слушаоци Школе резервних официра тек треба да овладају лекарским и војничким вештинама и имаће привилегију да то раде у институцији таквог ранга као што је ВМА.

Свечаности су присуствовали команданти Школе резервних официра, наставници ВМА и руководиоци организацијских целина те установе, те студенти Прве класе Високе школе медицине ВМА, који су 1. септембра започели војнојстручну обуку. ■

Припремила Елизабета РИСТАНОВИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Даме са снајперима

Септембар, сем осталог, покаже ко је и чиме пунио батерије током лета. Од топлих мора која запљускују обале Маурицијуса, Кубе, Турске и Грчке до наших пропланака и дима печених паприка припреманих за зимницу. Како је ко стигао и колико му је дотекло. Лако нам је за оне којима претиче.

Размилели се ђаци, а прваци као посебан украс добили су бесплатне уџбенике и превоз до школе. Нису ни тако малобројне генерације како смо се прибојавали. Ради се нешто на побољшању наталитета у земљи Србији. Торбе од којих се криве леђа ученика, а родитеље боли глава – и даље су незаобилазна тема. Претешке су, у сваком погледу. Сасвим непотребно...

Ово је месец који протиче и у шаренилу разних светковина, фестивала, смотри... Велики аеромитинг на Батајници с правом је привукао пажњу, а страни и наши пилоти показали су раскошно летачко умеће. За пилота је небо све, без њега се осећа као птица у кавезу. Њихов позив је битно другачији од зова осталих професија. У кабини борбеног авиона човек сам одлучује, најчешће у ситним деловима секунде. Техника је та која „слуша“ његове команде и вреба грешке.

Обележена је тужна годишњица почетка Другог светског рата. Рекли бисмо никада свечаније. Пољска је била земља домаћин скупа на коме су се нашли многи високи званичници света. Нашу делегацију предводио је председник Владе Мирко Цветковић. Србија има право на достојанство и понос што се тиче учинка у борби против фашизма, али исто тако њене жртве и патња народа обавезују на дубље поштовање тог дела историје. Када смо код „учитељице живота“, баш тих дана многи људи који се баве савременим историјом износили су своја виђења велике трагедије која је почела бомбама и анексијом, тајним и јавним пактовима, а завршила се са две атомске бомбе. Руку на срце, нису понудили ништа ново осим што су „непобитно доказали“ да је Други светски рат последица Првог. Какво откриће?!

Оно што данас називамо међународна заједница, тада није имала име, али свакако је пала на испиту не само зрелости већ елементарног разума. Изгледа да човечанство није могло (умело) другачије већ ред инквизиције, ред ренесансе, па како се ком веку и којој генерацији заломе.

„Веселе се шири на све стране“, тако је почињала песма својевремено посвећена „највећем сину наших народа и народности“. Веселе се, уз миомирис пљескавица, ширило по Лесковцу и околини на јубиларној 20. по реду роштиљијади. Некада је симпатични градић под

Вучјаком био познат по текстилној индустрији, а тамошњи ткачи прочули су се широм света. Времена су се, очигледно, променила. Индустрија је отишла у заборав, али зато роштиљ ради пуном паром. Лесковац, кажу његови туристички посленици, годишње посети више од пола милиона људи вођених идејом да уживају у гастрономским специјалитетима и чувеном „возу“ који креће изнад шанка, а крај му се не види. Овогодишња роштиљијада оборила је све рекорде, чак и Гинисов. Испечена је циновска пљескавица која би подмирила „пола среза“, па је тај податак прослеђен господи која уређују чувено издање.

Уједињује се Европа па зашто то не би чинила и разна њена удружења. Све је добро што зближава људе, економије, науке, спорт... Да нисмо били земља домаћин, наша шира јавност не би сазнала да постоји удружење жена ловаца Европе, које се сваке године окупљају у другој земљи. Циљ је, кажу, дружење, ширење пријатељства и добре воље. Свега онога што одудара од оружја и убијања. Али, тако је у лову. Неко мора и да плати главом.

Елем, окупиле се расположене даме, њих педесетак из тридесет земаља Старог континента на нашој Сувој планини. Задивили их љубазни домаћини и домаћа кухиња, а драгуљ природе оставио их без даха. Када су стигле, изгледале су безазлено и што би рекли опуштено као на првомајском уранку. Али сутрадан оденуше униформе, обуше чизме, опасаше реденике и са снајперским пушкама о десно раме кренуше пут висова. Да нема шале чуло се по првим плотунима, а према кретању на терену и заузимању положаја, видело се да су завршиле не само основну већ и специјалистичку ловачку обуку.

Дивље свиње се размножиле, праве велике штете и – то је била основна препорука кога ваља узети на нишан. Трошила се грдна џебана озбиљног калибра. Кроз оптички нишан тражиле су крупну дивљач. Њих иначе не занимају земчићи, препелице, јаребице и остала шумска боранија, већ трофеји вредни сећања. За четири дана пало је шест поголемих примерака, на опште задовољство присутних.

Гошће су имале прилику и да обиђу читав крај, сазнају какви су обичаји људи, виде рукотворине, ретке ендемске врсте биља, да кушају специјалитете разних врста... Хајде што су биле одушевљене даме из Естоније или Холандије, али мало је збуњујуће деловало усхићење средовечне госпође из једне суседне нам земље, бивше републике опет некадашње заједничке нам државе Југославије: „Боже, како је лијепа Србија!“ ■

Вежба НАТОа у Бањалуци

У Касарни „Козара“, у Бањалуци, 3. септембра свечано је отпочела вежба НАТОа и Оружаних снага БиХ „Здružени напор 2009“, која траје до 17. септембра. Таква вежба се први пут одржава у земљи која није члан НАТОа.

Обраћајући се присутнима на церемонији отварања, амерички војни аташе у БиХ Мајкл Шлајхер рекао је да је то много више од комуникацијске вежбе, истичући да присуство војника Алијансе овде означава велико достигнуће у историји Оружаних снага БиХ.

– Ово је знак онога шта је могуће, ако се концентришемо и радимо на ономе што су наши заједнички циљеви и ако се усредсредимо на оно што нам је заједничко, уместо на оно што нас раздваја – нагласио је Шлајхер.

Поред унапређења интероперабилности комуникације и дељења информација, фокус вежбе иде даље од тих циљева, а то је да се развију пријатељства и партнерства која могу бити много кориснија у будућности, на заједничким задацима, односно да се подигне разумевање између наших култура и војски – рекао је амерички војни аташе.

Руководилац свих активности у вези са реализацијом вежбе, бригадни генерал Оружаних снага БиХ Драган Вуковић, рекао је да је уверен да извођење вежбе даје могућност свим учесницима да се боље упознају и да заједно решавају све постављене задатке.

– За војнике је веома битна комуникација, веза и разумевање, и зато ова вежба има своју специфичну тежину – рекао је Вуковић. Додао је да ће вежба бити завршена 17. септембра, у присуству најзначајнијих државних, војних и политичких представника БиХ и ентитета, као и представника међународне заједнице у БиХ, а очекују се и бројне делегације, које ће посетити учеснике војне вежбе, а међу њима и оне из Србије, Црне Горе и Хрватске.

У вежби учествује око 750 војника из 16 земаља НАТОа и снага БиХ. Главни део вежбе одвијаће се на локацији касарне „Козара“, а вежба ће се истовремено одржавати у Данској и Холандији, где ће бити смештен део снага Алијансе и чланица Партнерства за мир. ■

Модернизација војних складишта

Пројекат модернизације складишта наоружања и војне опреме у Црној Гори требало би да буде завршен до 2010. године, када ће Црна Гора имати војна складишта по стандардима НАТОа.

План Министарства одбране јесте да на крају пројекта демилитаризације у Црној Гори као два кључна војна складишта остану „Тараш“ и „Брезовик“. Више од две године након спровођења Програма демилитаризације Црне Горе – MONDEM, до сада је уништено или неутралисано око 3.000 тона убојних средстава. Пројекат модернизације складишта заједно реализују Влада Црне Горе, Канцеларија UNDP и Оебса.

Циљ потпројекта MONDEM јесте стварање услова за безбедно складиштење убојних средстава, успешно праћење њихове стабилности и обезбеђење услова чувања. ■

Систем С-400 на Далеком истоку

Русија је разместила противваздушне ракетне системе С-400 на свом Далеком истоку и може да их употреби да би осигурала своју безбедност у вези са ракетним пробама у Северној Кореји, изјавио је начелник Генералштаба руске војске Николај Макаров.

– Тамо (на Далеком истоку) већ смо инсталирали одељење са С-400. Предузимамо такве превентивне мере да бисмо се гарантовано осигурали од неуспешних лансирања (севернокорејских) ракета и да бисмо гарантовано искључили да остаци тих ракета не падају на руску територију – рекао је руски генерал у главном граду Монголије Улан-Батору.

Макаров је изразио забринутост због тога што се полигон у Северној Кореји, „на коме се врше пробе, између осталог и нуклеарних направа, налазе сасвим близу граница Руске Федерације“.

– Предузимамо и предузимаћемо одређене мере да бисмо се осигурали у случају неуспешних лансирања, између осталог и ракетним системима – казао је начелник Генералштаба оружаних снага Русије. На питање да ли ће за то бити ангажовани системи С-400, Макаров је одговорио да постоји таква могућност. ■

Неопходно појачање обуке авганистких снага

Генерални секретар НАТОа Андерс Фог Расмусен позвао је земље чланице да појачају обуку авганистких снага безбедности које треба оспособити за преузимање улоге западних трупа, а које ће, с друге стране, у Авганистану остати „колико год то буде потребно“.

Расмусен је током посете Турској позвао земље чланице да уложе веће напоре како би се обучиле авганистанске снаге безбедности, које морају да се удвоструче до 400.000 припадника, како је рекао, да би од западних трупа преузеле обавезу очувања безбедности.

– Ми ћемо победити, не можемо да дозволимо да Авганистан постане уточиште за Ал каиду. Остварен је велики напредак. Прерано је да износимо план повлачења, али остаћемо колико год то буде потребно – изјавио је генерални секретар НАТО у Анкари. У Авганистану се тренутно налази више од 100.000 западних војника, укључујући око 62.000 припадника америчких оружаних снага. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Ловци за Ирак

Сада Ратно ваздухопловство Ирака од борбених летелица има само модификоване лаке транспортне авионе *цесна караван* и наоружане хеликоптере Ми-17. Затражили су 36 нових F-16 за попуно две ескадриле, али понуђени су половни авиони из америчких вишкова. Биће потребно доста времена да се ирачке јединице обуче за F-16, а до тада треба летети, школовати кадрове и ратовати. За то су већ наручени школско-борбени авиони *ласта-95*, а у контексту хитне потребе за борбеним авионима којима могу владати ирачки пилоти, помињу се и ловци МиГ-21 и МиГ-23, заостали у Србији од пре две декаде.

Стотину ловаца МиГ-29 било је у разним фазама монтаже у фабрици „Знамја Труда“ у Москви, у време када су лета 1990. године Ирачани заузели Кувајт. У Москви су одличили да ти авиони не дођу у руке Садама Хусеина и они су постепено продати разним корисницима током деведесетих година. Тако се завршио покушај модернизације РВ Ирака, истрошеног у осам година иранско-ирачког рата од 1980. до 1988. године.

У почетку, ирачком нафтом лако су се плаћале велике набавке борбених авиона, подељене између фабрика из бившег СССР-а, Француске и Кине. Узимало се све што се нудило: породица *мигова* (МиГ-21, МиГ-23 и МиГ-25), јуришници Су-22 и Су-25, фронтovski бомбардери Су-24, ловци *мираж Ф1*. Ратни губици брзо су се надокнађивали набавкама нове технике.

Када се рат завршио РВ Ирака, у светлу страних посматрача, чинила се као снажна сила, са великим искуством и знатним количинама за то време солидне технике. Чак су у наоружање уведени и ловци МиГ-29, једна ескадрила од 14 авиона за почетак пре великог пренаоружања.

У ствари, РВ Ирака између рата са Ираном и уласка у конфликт са водећим силама света налазило се у врло лошем положају, преоптерећено техником која се морала ремонтовати. Пад цене нафте од средине осамдесетих година врло се лоше одразио на набавке авиона и резервних делова. Нису остварени амбициозни планови развоја ирачке базе за одржавање и ремонт технике.

Ескадрила авиона МиГ-29 сматрала се само за интервентни корак за попуно минималном количином савремених авиона као средства за одвраћање у кризама бременитом региону. У таквим околностима са неколико држава Варшавског пакта, затим Француском и несврстаном СФРЈ, договорени су аранжмани за обнову техничких ресурса авиона којима су истекли међуремонтни циклуси или су оштећени у рату.

Авиони су послати на разне адресе. Неки су дошли и на Балкан – 10 ловачких авиона МиГ-23МЛ и 24 ловца МиГ-21СМТ требало је да буду ремонтвани у заводу „Змај“ у Великој Горици, а мотори у „Орлу“ из Рајловца. Авиони су из Ирака пребачени ваздушним мостом, транспортним авионима *иљушин 76*. Када су прегледани показало се да су машине у прилично лошем стању, неке и оштећене. Данак су узели рат, пустињски песак, стотине летова у борбеним условима.

Летелице су биле на ремонту у време када су УН одлучиле да се уведе међународни ембарго на испоруке наоружања Ираку. Управо авиони са ирачким ознакама који су се затекли на ремонту у више држава били су предмет те забране и нису смели да се врате кући. Ирачане су већ почетком

1991. године чекали нови велики губици. Пред авионима САД и савезничких држава више од 100 ирачких авиона прелетело је у суседни Иран у врло необичном покушају да преживе у рукама бивших противника. Какав год да су план имали у Ираку, он се није остварио, јер су Иранци донели одлуку да придобу авионе уврсте у свој инвентар. Ирачке ознаке прекривене су иранским ознакама и тиме се завршио трансфер врло убитачне ваздушне флоте.

До данас, ни у једној прилици релевантни званични извори из Ирака нису затражили да се авиони врате кући. Иранци су добро проучили ненадани план и чак су у међувремену набавили додатни број авиона који су оставили добар утисак на иранске пилоте. Понешто су Иранци добили чак и по формацијским таблицама: из Ирака је прелетео сваки од 24 врло вредна фронтovска бомбардера, таман за две ескадриле.

Осим масовног прелета више од 100 авиона, још толико су уништили савезнички авиони. Ирачани су, и поред свих губитака почетком деведесетих година, још увек били сила на коју се рачунало у проценама безбедносних прилика. У инцидентима у северној и јужној зони забране лета повремено су провоцирали реакције патрола РВ САД.

До краја последње декаде двадесетог века, РВ Ирака постепено се претворило у сенку пређашње силе под притиском последица међународне блокаде. Утрошене су последње резерве делова, и до пада Садамовог режима ваздухопловство је било десетковано. Када су Американци и Британци кренули у офанзиву са радикалним циљем, 2003. године, ирачки генерали проценили су да нема шансе да се сврсисходно користе остаци остатака ратног ваздухопловства. Авиони су делом расклопљени и скривени или чак читави, без посебне припреме, прекривени песком у дубоким склоништима.

Месецима после завршетка рата Американци су у околини ирачких база проналазили скривене авионе. Одлука савезничких сила била је да се сви авиони униште или уврсте у музејске збирке. Дословце ниједан борбени авион није био на располагању новим ирачким властима када су 2004. године добили сагласност америчке команде да обнове РВ.

Језгро за развој чинило је само 35 људи. У униформу су поново позвани припадници РВ Ирака из Садамовог времена, иако је већина тих пилота и техничара већ дубоко у четрдесетим и чак педесетим годинама живота. Они су били једини обучени кадар и још дуже време мораће остати у служби, иако су од почетка рада РВ Ирака покренути програми обуке нових кадрова унутар америчких база са америчким инструкторима на америчким летелицама. ■

Сто десет година
Уметничког ансамбла
Министарства одбране
„Станислав Бинички”

Ансамбл који носи име познатог српског музичког педагога, оснивача „Београдског војног оркестра” и композитора Станислава Биничког, бележи редак и значајан јубилеј постојања које се протеже у три века. За то време смењивале су се генерације, династије и политички системи, али очуван је изворни дух српске војне музике, познат и признат, препознатљив по свом колориту и упечатљивом извођењу. Тај правац се наставља и у садашњем времену, а овогодишњи бројни запажени наступи у земљи и иностранству, гостовања на готово свим телевизијама, незаборавни концерти и признања, на најбољи начин сведоче о вредности и угледу Ансамбла.

На част свих

ве армије имају своју војну музику и свака темпераментно одсликава њихову традицију. Ни Србија није никакав изузетак с тим што је можда више него игде присутан њен оригинални израз. Не треба заборавити да је у Србији још 1904. године било укупно 16 војних састава, од Ниша и Врања, преко Пожеге и Пожаревца до Краљеве гарде и 6. пешадијског пука „Краља Александра”.

Почетак 20. века уопште означава највиши уметнички успон војне музике. И нешто раније, равно пре 110 година, тачније 26. септембра 1899. године, војна музика је устројена Одлуком краља Александра првог Обреновића, а на основу наређења ђенералштабног пуковника Драгомира Вучковића. На њено чело је стао ондашњи диригент, човек огромног талента и ауторитета Станислав Бинички. Рођен је 27. јула 1872. године у месту Јасика код Крушевца, где му је отац Стеван, инжењеријски поручник, службовао као командир понтоњерске чете која је одржавала мост на Морави. Ту је завршио основну школу, па гимназију у Нишу где је од првог разреда показао изузетан дар за виолину и флауту. Брзо је почео да компонује краће соло-песме и хорска дела али је и дириговао ђачким хоровима. Уписао се на београдски Природно-математички факултет где је дипломирао на време. Певао је у хоровима и основао „Академско музичко друштво”.

Историјски пут

Несуђени професор математике страсно се предао музици. Снагом свог дара и великог рада израстао је у великана наше културе, човека познатог у свету, веома заслужног за промоцију Србије на музичкој сцени. Стекао и диплому чувене минхенске Музичке академије, али је одбио примамљиве понуде домаћина да настави каријеру у Немачкој. Волео је Србију и то није крио. Сан му се остварио тек када је постављен за војног капелника и референта за музику при Министарству војном. Добри познаваоци кажу да је негде у души био војник – одговоран, частан, педантан, дисциплинован... Аутор је прве српске опере „На уранку” и патриотски надахнутог „Марша на Дрину”. Строг најпре према себи, а тек онда према сарадницима.

Са изванредним осећањем за прилике свог доба приређује популарне и веома посећене концерте, али и за оне спремније и вољније да чују нешто ново – симфонијске концерте на којима су обично извођена дела старих мајстора.

Наша војна музика је и својеврсна историјска пратња бурних збивања на овим просторима. Мењале су се владавине, династије, политичка уређења, наде и предрасуде, али звуци оркестра чији су чланови носили униформе остали су заувек. Током дугог постојања које се протеже у три века, смењивале су се генерације, династије и политички системи, али очуван је изворни дух српске војне музике, познат и признат, препознатљив по свом колориту и упечатљивом извођењу. Тај правац се наставља и у садашњем времену, битно другачијем од претходних, али оригиналност извођења, наступа уопште, војничког држања и уметничког надахнућа неизбрисив је печат Ансамбла.

генерација

СНИМИО Ј. МАМУЛА

Врхунски репертоар

Данас су времена другачија, али музика, култура уопште, један је од показатеља развоја и свести друштва. Огледало у коме се препознаје традиција, дух, таленат и зрелост народа. Ако неко носи печат таквих хтења, садржаја и обавеза онда је то Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“.

Само у овој години Ансамбл је одржао веома запажене и посећене концерте у којима је уживало више од сто хиљада гледалаца и милиони њих крој малих екрана, пратећи програме телевизија РТС, Фокс, Студио Б, Б-92, РТВ Војводина... Високо су оцењени наступи на традиционалном концерту у Дому синдиката „Сећање на Драгана Стојића“, „Београдском пролећу“, Јасици, родном месту Станислава Биничког, солистички концерти са глумцем Иваном Босиљчићем у

ВЕК ПРЕ ВЕКА

Војни музичари и оркестри, постојали су готово читав век пре формирања Оркестра Београдске опере, Оркестра београдске филхармоније и Радио Београда. Пратећи континуитет развоја музичког живота на нашим просторима 25. јануара 1947. године, формирана је Уметничка група при Централном дому Југословенске армије у чијем су саставу били: певачки хор, симфонијски оркестар и фолклорна група. И док је био Уметнички ансамбл ЈНА и касније када је добио име које сада с поносом носи, заузимао је истакнуто место у музичком животу. Учествовао је на музичко-сценским фестивалима: БЕМУС, БЕЛЕФ, Мокрањчевим данима, Нишким хорским свечаностима, Мермер и звуци, Слободиште у Крушевцу, Великом школском часу у Крагујевцу... Наступ Ансамбла топло је поздрављала публика у Москви, Бечу, Варшави, Прагу...

На свом дугом и успешном путу, Ансамбл је прешао десетине хиљада километара и извео више од 7.500 разноврсних музичких програма које је пратило око пет и по милиона посетилаца. Музика коју изводе снимљена је на 300 грамофонских плоча, касета и CD-а. На тим снимцима налази се више од две хиљаде разноврсних композиција које представљају својеврсну музичку антологију. Нема гарнизона, града, варошице, у коме Ансамбл није гостова.

ВЕЛИКАНИ И НАГРАДЕ

Током дугих и успешних деценија, Ансамблом су дириговали многи познати великани музичке сцене: Михаило Вукдраговић, Живојин Здравковић, Младен Јагушт, Крешимир Барановић, Оскар Данон, Ангел Шурев, Игор Маркевич из Швајцарске, Американац Ефрем Курц, гост из Индије Зубин Мехта...

Прославили су га наступи домаћих и иностраних вокалних и инструменталних солиста као што су Зденка Кунц, Бисерка Цвејић, Мирослав Чангаловић, Ружа Поспиш, Радмила Бакочевић, Душан Трбојевић, Јован Колунџија, Живан Сарамандић, Јадранка Јовановић, Оливер Њего...

За свој изузетан рад на пољу развоја културе, Ансамбл је добио висока домаћа и међународна признања чије би набрајање текло у недоглед. Издвајамо само неке: орден са златним венцем, Вукова награда, Златни беочуг, награде добијене од високих институција Данске, Холандије, Јапана...

Београду и Новом Саду... Уз пратњу ансамбла певали су великани музичке сцене: Маја Оцаклијевска, Бисера Велетанлић, Лола Новаковић, Радмила Караклајић, Горан Марић, Жељко Васић, Саша Ковачевић, Ђорђе Марјановић, Мики Јевремовић, Лео Мартин, Ладо Лесковар, Душан Јакшић, Зафир Хаџиманов, Драган Мијалковски...

Албум овогодишњих успомена Ансамбла посебно је украшен наступом на Светосавском балу у Бечу. Престоница валцера топло је поздравила госте из Београда који су изводили дела српских аутора, светских композитора и војничке маршеве. Царска сала чувеног дворца Шенбрун постала је богатија за један нови звук који је стигао из Србије. Уз њихову пратњу певали су Нада Павловић и Оливер Њего. Концерту су, поред домаћина, присуствовали дипломатски представници бројних земаља, наше амбасаде и дијаспоре.

Допринос угледу Министарства одбране и међународној војној сарадњи, Ансамбл је дао наступима на скупу представника асоцијације војних изасланика у Београду, Дану независности у резиденцији америчке амбасаде, током бројних пријема...

На челу Ансамбла је капетан мр Игор М. Митровић. Образован, амбициозан старешина и руководилац који са својим сарадницима успева да музички садржај свог колектива учини ближи потребама и укусима слушалаца.

– Изводимо готово сваку врсту концертне музике, а настојимо да звучи врхунски! Од старих барокних мајстора, преко композитора који су обележили средњи и нови век до дела савремених аутора. Сва су веома захтевна, али захваљујући даровитим и професијом посвећеним члановима Ансамбла у коме сви настоје да пруже свој максимум, чувамо њихове непролазне вредности. Наступамо у реновираној свечаној сали Централног дома Војске Србије, а наши чланови носе нове униформе са ознакама Војске Србије и музичке службе. То важи и за даме. Остарен је и визуелни квалитет. Међутим, требало би обновити инструменте, неки су превазишли „ресурсе“. Такође морам истаћи да смо на бројним наступима успели да остваримо солидан приход па нисмо само пуки потрошачи, како се често мисли, већ брижљиви и рационални домаћини – наглашава капетан Митровић. Ансамбл, нема сумње, има препознатљив стил, боју, ноту, уметнички израз и шарм.

„Станислав Бинички“ је водећа јединица која представља садржај рада на пољу културе Министарства одбране и Војске Србије. У свом саставу има симфонијски и естрадни оркестар. На њиховој страни су висока стручност његових чланова, врхунски професионализам и ентузијазам који се већ по традицији преноси са генерације на генерацију. Све су то високообразовани музичари, војна и цивилна лица, неколицина са звањем магистара или завршеним специјалистичким студијама. Сарадња са сличним институцијама културе се подразумева, а најплодније са Београдском опером. На тај начин учествује у креирању уметничког простора Србије. Наравно, незаобилазна је хуманитарна активност, на стотине концерата у разне сврхе када је потребно помоћи људима. Тај курс, кажу, задржаће и у будуће.

Уз јубилеј, 110 година постојања, марљиви војни колектив има чиме да се подичи. Остали су верни чувари традиције војне музике, доследни настављачи њене племените идеје и уметници чија дела служе на част Министарству одбране и Војсци Србије. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Пише Влада РИСТИЋ

Великани светске науке: Милутин Миланковић (3)

Пионер КОСМИЧКЕ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

Било је научника који су размишљали као Милутин Миланковић, али нико од њих није поседовао ону изузетну генијалност, математичку вештину и знање неопходно за решење проблема климатских промена и настанка ледених доба. Он је, наиме, први дошао до закључка да три врсте промена астрономских карактеристика у космосу и њихова повезаност при кретању наше планете изазивају значајне цикличне промене осунчавања Земље.

За 1909. годину може се рећи да је у животу Милутина Миланковића била преломна, јер је напустио Беч и у Београду, на Филозофском факултету, преузео катедру за примењену математику, чиме је, практично, започео дугу каријеру универзитетског професора и научника. Радећи на астрономској теорији климатских промена не само на Земљи него и на осталим планетама Сунчевог система, некако баш у то време, присетио се разговора са својим гимназијским професором Владимиром Варићакром, који му је једном приликом, сем осталог, рекао да у „царству науке има насељених и необрађених крајева изван или између густих научних насеобина...”

ОСУНЧАВАЊЕ ПЛАНЕТА

Његов професор из гимназије није грешио. Посматрајући области дескриптивних неорганских природних наука и трагајући за пољем које би могао да заоре својим математичким оруђем, Миланковић је одлучио да подробније завири у граничне области тих наука, од којих је једна била и метеорологија. Професор Павле Вујевић, који је на Београдском универзитету предавао метеорологију и климатологију, ставио му је на располагање мноштво стручне и научне литературе с тог подручја, између осталог, и дела познатог светског метеоролога Јулијуса Хана. То, ипак, није задовољило бескрајну научничку радозналост Милутина Миланковића, јер је видео да виша математика још није довољно продрла у ту науку, нити су метеоролози тога времена били у стању да се њоме успешно користе.

Бавећи се радovima Јулијуса Хана, Миланковић врло брзо уочава проблем који постаје један од главних предмета његовог научног истраживања. Био је то проблем ледених доба.

Стогодишњим радом геолога доказано је да је у квартару (стручни назив за геолошко раздобље којим је обухваћено последњих 600 година на нашој планети) било 11 ледених (глатцијалних) доба и исто толико међупериода, насталих услед периодичних смењивања жарких и хладних клима, па се наука нашла пред великом загонетком – шта је био узрок тим „страшним“ климатским променама?

Био је то, дакако, први метеоролошки проблем о коме је почео да размишља наш велики научник, а други се огледао у потреби за изналажењем математичке методе за израду временске прогнозе. Истина, још 1904. године формулисана је систем диференцијалних једначина које садрже све физичке законе што утичу на ваздух, али није дато решење самих једначина. Независно од других научника у свету, Миланковић схвата сву сложеност прогнозирања будућег стања атмосфере, на основу садашњег, истичући још тада (1912. године) да „неправилност распореда копна и мора, набораност континената, морске струје и струјања у атмосфери, смена дана и ноћи, те узастопно годишњих доба, утичу на термичке и динамичке појаве у Земљиној атмосфери, толико да их није могуће исказати путем математичке анализе“.

Ипак, захваљујући томе што на почетку 20. века стасава нова генерација научника на Београдском универзитету, која – следећи размишљања Милутина Миланковића и одредивши се за нумеричку прогнозу времена – успева да проникне у тајне моделовања атмосфере, у другој половини столећа долазимо до нових великих открића у тој области. Новооснована „Београдска нумеричка школа“, наима, успела је да развије један од најуспешнијих регионалних нумеричких модела за потребе прогнозе времена и истраживања климе.

Но, и поред тога што су геолози и климатолози дали вредне податке о распрострањености ледених доба, они нису могли да укажу на основне узроке тих промена, јер је различито осунчавање (инсолација) Земље током минулих епоха било изван њиховог научничког видокруга, иако је један од пионира астрономске теорије о леденим добима, шкотски научник Џејмс Крол, опширно писао о утицају промена Земљине орбите на климу. Он, ипак, није имао довољно математичког знања да тачно израчуна величину тог и осталих утицаја на климатске промене, што је био први разлог за неуспех у настојањима да се открију узроци великих временских промена на нашој планети, а други, свакако важнији, огледао се у томе што је

Миланковић са сином Василијем 1917.

НА НАУЧНОЈ ТРОМЕЋИ

„Један од разлога што још нико није озбиљно покушао да створи математичку теорију климе несумњиво је тај што то питање изискује решење низа компликованих проблема из разноврсних области науке... А то што ова теорија није пре мога доба била изграђена и опробана свакако је сазнање да јачина Сунчевог зрачења пре 1913. године није била измерена како ваља... Зато нам у Закону о распрострањању Сунчеве топлоте и није био тачно познат онај број који се зове соларна константа, а који би нам саопштио јачину. Па као што ни сам Њутн није био у стању да верификује свој закон гравитације докле год није дознао тачне мере Земљине лопте, тако би нам и сваки рачун који би ишао за тим да из једначине Сунчевих зракова израчуна основне црте климе наше Земље био неуспешан.

Ето, зато је то питање остало нерешено, постранце, на тромеђи сферне астрономије, небеске механике и теоријске физике. Катедра Београдског универзитета, која ми је била поверена, дохватила је баш те три научне дисциплине, па могадох да уочим овај космички проблем, да увидим његов значај и да приступим његовом решењу“ (М. Миланковић: „Успомене, доживљаји, сазнања“)

МИТ О ЖИВОТУ НА МАРСУ

Миланковићева теоријска проучавања имала су значајну улогу у разбијању мита о евентуалној могућности постојања живота на Марсу. Он је теоријским путем указао на изузетно сурове климатске прилике које онемогућавају постојање воде у течном стању, а то је један од битних услова за евентуално опстајање вегетације и бића на Марсу.

Хипотетичко учење да су високоинтелигентни Марсовци направили велики систем канала како би воду са поларних калота, током летњег периода, доводили до екваторске зоне, потпуно је оспорено Миланковићевим математичким прорачунима. Он је, дакле, први научник који је створио астрономску климатологију и дао јој поуздане математичке, теоријске, основе.

Осим на Марсу, Миланковић се бавио климатским условима што владају на Меркуру, Венери и Месецу.

наука још стајала пред великом загонетком о разлозима огромних климатских промена у геолошкој прошлости Земље. Њихово одгонетање Миланковић је видео у решењу сложених проблема с подручја сферне геометрије, небеске механике и теоријске физике. „Катедра Београдског универзитета која ми је била поверена 1919. године“ – писао је, с тим у вези, професор Миланковић – „обухватала је баш те три научне дисциплине. Зато и могадох да уочим овај космички проблем, да увидим његов значај и да приступим његовом решењу“.

Био је то велики изазов за генијалног математичара коме је нешто касније пошло за руком да развије математичку теорију на основу које је било могуће објаснити промену климе на Земљи, Марсу и Венери – како у прошлости, тако и у садашњости, а што је још значајније, та математичка теорија је омогућавала прецизно сагледавање климатских промена не само на нашој планети већ на свим планетама Сунчевог система –

стотинама хиљада година уназад, али и да их предвиди у далекој будућности.

С обзиром на то да је изврсно познавао Њутнове законе гравитације, из којих се развила небеска механика, као и велику улогу закона ширења топлотне снаге Сунца, Миланковић је успео да, објединивши та два закона,

докаже да много тога што је везано за покретање механизма топлотних промена, зависи од астрономских, а не неких других, чинилаца. Доказао је, надаље, да геометрија планетарне орбите условљава количину Сунчеве енергије, која допире до горњег слоја атмосфере, те да периодичне енергетске промене мењају сезонску и просторну расподелу осунчавања планете, што за последицу има промену климе. На пример, количина топлоте која, са Сунца, доспева на Земљу, зависи од квадрата растојања од Сунца, облика и димензија орбите, те од угла под којим Сунчеви зраци падају на одређену површину, која се мења просторно (са променом географске ширине), као и временски, пратећи сталне, споре, али постојане промене оријентације и нагиба осе ротације.

АСТРОНОМСКИ ЦИКЛУСИ

Још на почетку својих истраживања Миланковић је пошао од чињенице да се растојање између Сунца и Земље с временом мењало, а самим тим мењао се и угао под којим су Сунчеви зраци доспевали до површине Земље. Због прецесије (појава која настаје зато што се Земља око Сунца врти попут чигре, те описује површину купе) и нутације („тетурарење“ наше планете услед дејства Месеца на њу) мења се и нагиб Земљине осе према еклиптици (путања око Сунца), као и положај и њен облик (облик еклиптике) у простору. Све то, дакако, доводи

до промене у количини топлоте коју Сунце емитује ка појединим упоредницима на Земљиној кугли. А ако се зна положај упоредника у прошлости, онда се и распоређивање Сунчеве топлоте и варијације топлотне енергије могу израчунати коришћењем одређеног математичког апарата. Исти принцип могуће је применити и на време у будућности, што је једна од Миланковићевих полазних основа у објашњавању климатских промена. При решавању великог космичког проблема Миланковићев циљ, ка коме је ишао темељно и упорно, био је да опише геометрију путање сваке планете и да покаже како се она мењала током протеклих векова.

Када се уверио да стазом којом је намеравао да крене нико пре њега није ишао, пажљиво је испланирао

своје дуго научно путовање кроз „васиону и векове“, на које је кренуо 1910. године. То узбудљиво путовање трајаће тридесетак година.

У прошлости је било научника који су размисљали слично Миланковићу, али нико од њих није поседовао изузетну генијалност, математичку вештину и знање преко потребно у решавању проблема климатских промена и настанка ледених доба. Миланковић је, наиме, први дошао до закључка да три врсте промена астрономских карактеристика у космосу и њихова повезаност у кретању наше планете изазивају значајне цикличне промене њеног осунчавања.

Милутин Миланковић је у своје прорачуне сврстао у три астрономска циклуса, која, посматране заједно, често називају његовим именом, јер је он створио прецизну теорију о њиховом утицају на климу.

Миланковић са градитељима скопског аеродрома 1929. године

Патентна пријава

НЕСЕБИЧНА САРАДЊА

Радови о астрономском објашњењу ледених доба, посебно његова крива осунчавања или соларни дијаграм (како се још назива), отворили су Миланковићу широм врата у свет науке, посебно од тренутка кад већ увелико познати немачки научници – климатолог Владимир Кепен и геофизичар Алфред Вегенер – прихватају Миланковићеву криву осунчавања. Увиђајући, пре свих, користи које Миланковићева теорија може да понуди палеоклиматолошким истраживачима, Кепен 1922. године позива Миланковића на сарадњу. Кепен, наиме, моли нашег научника за дозволу да у свој „Приручник климатологије“

ДИФЕРЕНЦИЈАЛНА ЈЕДНАЧИНА

Међу питањима оних што су оспоравали научне резултате Милутина Миланковића била су и ова: због чега су се дуготрајна и изразита ледена доба у Европи јављала само у последњих 600.000 година, а не и раније, као и због чега су трајала веома дуго, док су минимална осунчавања, настала преклапањем астрономских узрока, била краткотрајна?

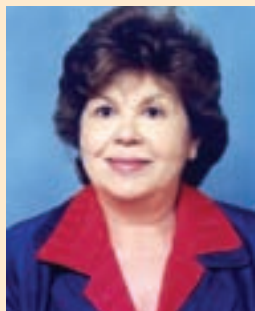
Да би одговорио, Миланковић је осмислио чувену диференцијалну једначину кретања Земљиних полова и израчунао да је пре око триста милиона година Европа била у таквом положају да се Северни пол налазио у Тихом океану, а данас се креће према свом крајњем, равнотежном положају у Сибиру, близу места где река Печор утиче у Северни ледени океан.

уврсти Миланковићеву „Математичку теорију климе и астрономску теорију варијације климе“, што Миланковић с посебним задовољством прихвата, док за Гутенбергов „Приручник геофизике“, који је израдио Вегенер, Миланковић пише следећа четири поглавља: „Положај и кретање Земље у васиони“, „Ротациона кретања Земље“, „Секуларна (вековна) померања полова“ и „Астрономска средства за проучавање климе у току историје Земље“.

Био је то, несумњиво, огроман посао, у који је наш генијални научник уложио много знања и труда, али и времена, јер је сложене прорачуне, провере и експерименте, обављао пуних петнаест година. Да је, неким случајем, имао на располагању савремену компјутерску технологију, исти посао би, кажу оновремени експерти, завршио за непуну годину дана.

И, као што је Кепен наслутио, Миланковићева теорија је постала драгоцен алатка при истраживању прастарих клима. Занимање за његово научно дело почело је нагло да расте широм планете после објављивања његових идеја, сазнања и прорачуна у монографији Кепена и Вегенера „Климе геолошке прошлости“ (1924. године). ■
(Наставак у следећем броју)

Дар Војном музеју у Београду

**Мр Мира Кун
поклонила
Војном
музеју
неколико
личних
предмета
из богате
оставштине
свог оца,
академског
сликара
Ђорђа
Андрејевића
Куна**

За будуће генерације

Ђорђе Андрејевић Кун, српски сликар и графичар, остао је упамћен по својим монументалним сликарским композицијама и графикама којима је приказао окупаторске злочине, почињене на подручју Југославије током Другом светског рата. Студирао је сликарство у Београду, у Уметничкој академији, где је после рата, био професор и ректор. Творац је идејних решења за грб нове државе, формиране у Јајцу 1943. године, на Другом заседању Авноја, чији је био већник.

Управо из тог времена је и један од предмета које је Војном музеју, средином августа, поклонила његова кћерка мр филологије Мира Кун. Војничка блуза, сашивена по мери одмах после његовог доласка у Јајце, постала је тако део колекције коју је, својевремено, зачео сам

Кун, дарујући војсци и њеном музеју свој ратни пиштољ и сликарски прибор. Од пре месец дана та колекција је богатија још и за кофер, трonoжац, опасач и каиш, које је, такође, поклонила Кунова кћерка. Тим поводом она је, за „Одбрану“ рекла да, дарујући очеве ствари, жели да пружи свој допринос тумачењу наше партизанске прошлости и борбе за слободу, која се није бранила само пушком, већ и сликарском кичицом:

– Још августа 1963. године мој отац је Војном музеју поконио неколико предмета које је користио за време рата, 1943. и 1944. године. Блуза коју сам поклонила Војном музеју, урађена је за мога оца по мери. У њој је присуствовао Другом заседању Авноја и касније обављао свакодневне послове у Агитпропу. У тој блузи био је с Титом у Дрварској пећини, где је радио нацрте за каснија војна и државна одликовања, у њој је дочекао крај рата и слободу. У Београд, из кога је, с групом од 13 интелектуалаца, отишао јуна 1943. године, вратио се октобра 1944. и одмах се прикључио раду на обнављању земље. После четворогодишњег ратовања за слободу и борбе оружјем, требало је сада другим, уметничким средствима, пером и кичицом, свету приказати сва зла која је непријатељ починио на просторима ондашње

Југославије. Као део нове интелектуалне елите, мој отац и његови пријатељи и саборци ухватили су се у коштац с амбициозним захтевима и стремљењима нове културне политике, прича Мира Кун.

Из тог времена је и велики кофер, обавезни „сапутник“ Ђорђа Андрејевића Куна на његовим послератним путовањима. Између 1947. и 1963. године Кун је боравио у Аустрији, Француској, Белгији, Холандији, Норвешкој, Немачкој... Као добар познавалац четири светска језика, говорио је немачки, италијански и француски, а служио се и шпанским, Кун је убрзо добио и неку врсту дипломатских задужења. Био је члан Председништва савеза бораца НОР, сликарских удружења и савеза и представљао је ондашњу Југославију на европским и светским културним манифестацијама. Током лета 1956. године Кун је био и члан делегације која је у Норвешкој уручила Повељу градовима чији су се житељи током рата посебно истакли у пружању помоћи југословенским интернирцима. С тим кофером у рукама Кун је, последњих година свог живота, путовао и на лечење у Опатију. ■

Д. ГЛИШИЋ

Подршка пробоју Солунског фронта

После готово три године проведене у туђини, септембра 1918. године Српска војска је била спремна да са савезницима зада завршни ударац Централним силама на македонском ратишту. Њена авијатика, која је на почетку Великог рата бројала свега неколико пилота и слабашних апарата, израсла је у међувремену у респектабилан војни састав, у којем су се раме уз раме борили Французи, Срби и Руси.

зору 15. септембра, у 5.30 отпочео је напад Друге армије и две француске дивизије на јако утврђене бугарске положаје на потезу Ветреник–Добро Поље–Соко, док је Прва армија напала на правцу села Полчиште–Виталиште–Циперни, штитећи леви бок Друге армије и подржавајући напад на врх Сокола. И док су на стрмим литицама вођене огорчене борбе, у ваздуху се уочавала до тад невиђена активност српских и француских авијатичара. Већ током једног од првих јутарњих летова тешко је рањен пушчаном ватром извиђач поручник Александар Бремон из ескадриле Спа.523, али је наредник Фернан Мењен успешно вратио њихов *брере XIV* на Вертекоп. Мало касније противавионска артиљерија је оборила *доран* из ескадриле AP.524, поднаредник Ренго Пелуз и извиђач поручник Албер Нико остали су неповређени у капотажу код Груништа.

Негде у то време ескадрила БР.510 бомбардовала је циљеве у Градском, пошто је основни циљ испред фронта Друге армије био прекривен маглом. Одмах након извршеног бомбардовања извиђач поручник Станимир Живковић је јужно од Дренова оборио црвено обојени немачки ловачки апарат који је напао његов *брере XIV*.

■ ДАНИ ВЕЛИКЕ ПОБЕДЕ

Непуна два сата касније, око 10 часова, код Будимираца је капотирао *њелор XXIV* из ескадриле AP.524, након што је његов пилот наредник Рене Ил Леблон рањен у борби са наредником Герхардом Физелером, највећим немачким асом у Македонији. Леблон је подлегао повредама убрзо након што је допремљен у пољску болницу Дунавске дивизије. Током дана наредник Драгољуб Ристић из 1. српске ескадриле надлетао је бугарске ровове на малој висини, при чему је непријатељ ватром тешко оштетио његов *њелор XXIV*, али је он успео да се врати у базу. Последњи апарати вратили су се са задатака тек са првим сумраком.

У дану великих победа и напрезања 78 француских, 20 српских и четворица руских пилота и извиђача, припадника Српске авијатике, извршили су 90 борбених летова, у укупном трајању од преко 180 часова.

Операције на војишту су настављене несмањеном жестином и следећег дана, али су српско-француске ескадриле летеле нешто слабијим интензитетом будући да су бројни апарати били неисправни и оштећени у претходним акцијама. Приликом садејства са пешадијом Моравске дивизије рањен је у раме пилот каплар Рошо из ескадриле AP.524, због чега је принудно слетео са својим *дораном* код Кравице. Његов извиђач потпоручник Шарл Вијом је остао неповређен.

У току поподнева 1. српска ескадрила је послала осам апарата у напад на бугарске логоре код Разимбеја. Приликом повратка на

Механичар Боровоје Теофиловић поред спада VII С1 S 7203, по свој прилици личног апарата поручника Миодрага Милетића из ескадриле Спа.523, на Вертекопу половином септембра 1918. године. Поред српске тробојке на трупу и српских рондела на крилима, аероплан има уцртану српску кокарду и са доње стране трупа.

(Колекција Жан Клод Сомил)

Вертекоп у удесу је уништен један бреге XIV, пилот наредник Ђорђе Мирковић и извиђач потпоручник Јаков Ђорђевић прошли су без повреда. Из једне друге мисије, пратње бомбардера у напад на мост код Разимбеја, није се вратио један њепор из ескадриле AP.524. Касније је установљено да је пилот каплар Рене Ниг пао из непријатељевих линија и умро од задобијених повреда у току наредног дана.

Потпоручник Стеван Рајичевић је 17. и 18. септембра са потпоручницима Милошем Дачином и Војиславом Служићем доживео два спектакуларна удеса на Вертекопу. У запису извиђача потпоручника Јакова Љотића о том догађају стоји:

„...Рајичевић са извиђачем Милошем Дачиним, са пуним товаром бомби, крене на бомбардовање. Одмах при узлетању, Рајичевић је гурнуо своју леву ногу до краја, што се ради када се жели да се авион окрене у леву страну, а уз то је дао пун гас. Авион се нагло окренуо на лево, закачио крилом земљу, и како је био под пуним гасом, то се цео авион скрхао преко свог левог крила. За срећу, авион нити се запалио, нити су бомбе експлодирале, и из рушевина су се извукли и Рајичевић и Дачин, потпуно читави и неповређени. Кад су се извукли из рушевина, запита Дачин Рајичевића:

– Шта уради, по Богу, Рајичевићу?

– Шта му ја знам? Ударило крило у земљу, и одједном се сруши.

Командир је сматрао да је ово несрећни случај, који се може сваком догодити, те сутрадан даде Рајичевићу други, нов бреге. Овог пута извиђач је био Воја Служић, и све се поновило као и јуче. Само овог пута, са левом ногом до краја, и са пуним гасом, крило није додирнуло земљу, већ авион уместо да „рула“ право, скренуо је нагло у леву страну и свом силином ударио у поређане ловачке авионе спа-

Крила Србије

Књига „Крила Србије“ Бориса Циглића има 540 страна формата А4 и луксузно је опремљена. Може се наручити код издавача „Инфинитас“ д.о.о. Београд, на телефоне 011 3284-602 и 3284-641, по цени од 4.600 динара. После изласка из штампе, у књижарама ће коштати 7.000 динара.

риш Мишо, нико други до шеф 2. ваздухопловног сектора и помоћник шефа Српске Авијатике, задобио контузије ногу, руку и лица.

Један спад оборен је у јутарњим часовима 19. септембра код положаја Југословенске дивизије. Следећег дана је наредник Физелер забележио своју 19. признату победу. Приликом напада четири бреге XIV ескадриле BP.510 на железничку станицу Возарци, напаула су их четири ловца 25. ловачке ескадриле. Физелер је код села Тројарци оборио апарат у којем су погинули поднаредник Леон Амеде Мишел и механичар редов Едмон Анро. Зато су преостале три посаде, пилот поручник Жакемарт и извиђач наредник Арол, наредник Винсент Шапаз и потпоручник Милород Матејић, и поднаредник Викон и каплар Рејдел, заједничком ватром обориле двојицу нападача. Авион Шапаза и Матејића вратио се из те борбе са осам непријатељевих куршума. То су уједно биле и последње немачке, али и савезничке ваздушне победе на Солунском фронту.

На другим деловима фронта ситуација је била знатно мирнија. Француска источна војска напредовала је много спорије, а покушај Британаца да се пробију код Дојрана 18. септембра завршио се фијаском. Врховна команда је наставила са гоњењем непријатеља свом силином, свесна велике опасности од евентуалног противнапада на готово небрањеним боковима, али и да би пружање предаха непријатељу омогућило да се консолидује и организује одбрану. Коначно, заузимањем Кавадара 20. септембра и раздвајањем немачке 11. армије од бугарске 1. и 2. армије, непријатељ је прешао у тотално повлачење и са линија које је до тада успешно држао.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ОТАЏИНЕ

Потпоручник Јован Црвенчанин је 22. септембра повео шесточлану групу у два камиона ка Кавадару како би нашли погодан терен на који би се пребацила 1. српска ескадрила, која са Вертекопа готово да више није могла да дохвати предње српске јединице. Након извиђања леве обале Вардара 23. септембра, поручници Јован Калембер и Јеврем Симић покушали су да слете на изабрани терен код Кавадара, али је при том дошло до удеса у којем се њихов бреге XIV запалио и изгорео; они су се извукли без повреда.

Након 24. септембра забележен је нагли пад активности Српске авијатике. Као што је на неким деловима фронта српска пешадија напредовала брже од појединих савезничких коњичких јединица, тако је и авијатика избачена из борбе будући да њени аероплани ни су имали довољан долет да би са постојећих аеродрома у северној Грчкој испратили свакодневно померање линије фронта. Током једног од ретких успешних летова 26. септембра, приликом напада на бугарске трупе на путу Велес–Свети Никола рањен је у десну руку пушчаном ватром руски добровољац поручник Михаило Кудинов. Он о томе није ни обавестио пилота наредника Јосифа Антуновића, већ је наставио са задатком као да се ништа није десило.

Наредник Душан Милојковић и потпоручник Војислав Служић су 28. септембра једним брегом XIV прелетели на бивши немачки аеродром у Градском. Сутрадан је француска коњица ушла у Скопље, а увече истог дана Бугарска је потписала примирје, које је ступило на снагу 30. септембра у подне. Последњи борбени задатак на фронту према бугарској војсци извршили су ујутро 30. септембра наредник Милојковић и потпоручник Служић. Избацивањем Бугарске из рата Српској војсци је широко отворен пут за потпуно ослобођење отаџбине... ■

Борис ЦИГЛИЋ, Одломак из књиге „Крила Србије“
Опрема редакцијска

(Илустровао Драган Шопер)

Верор XXVII C1 N 5926, 1. српска ескадрила, Вертекоп, септембар 1918.

дове, од којих је три или четири, формално смрвио, што се такође и брегеу догодило. Рајичевићу и Служићу ништа се није десило. Кад су изишли из рушевина, на питање Служићево шта би, Рајичевић му одмахну рукоу, и рече:

– Мичи, и не гледај у овај лом.

После овог другог несрећног удеса, капетан Бранко рекао је Рајичевићу:

– Ви сте, Рајичевићу, постали први српски „ас“, јер сте поломили највећи број, додуше наших авиона. Док сам ја командир, ви више нећете летети, јер ми више немамо авиона за ломљење“.

У току поподнева 18. септембра цела 1. српска ескадрила је добила задатак да изврши масовно бомбардовање бугарских положаја код Конопишта. На упорне Рајичевићеве молбе, капетан Вуко-сављевић му је, ипак, одобрио да полети на задатак са расходованим дораном AP 1, са црним бројем 11 на трупу, скинутим са стања ескадриле! Са извиђачем потпоручником Јаковом Љотићем, Рајичевић је полетео последњи, са доста закашњења за формацијом од 13 аероплана која је већ ухватила висину.

Летећи тик изнад врхова планина и кроз планинске усеке, будући да мотор на њиховом апарату није имао снаге да их погне изнад 1.000 метара надморске висине, Рајичевић и Љотић су извршили задатак и вратили се дуго након што су преостали апарати ескадриле слетели. Истог дана, приликом извиђања рејона Козјак–Конопиште–Рожден–Ђуров Камен, пешадијском ватром погођен је бреге XIV из ескадриле Спа.523. Током слетања на Вертекоп дошло је до теже краксе у којој је пилот поднаредник Пјер Растин рањен у лице, а извиђач капетан Мо-

Друго регионално војно првенство у маратону

Победа наших атлетичара

Традиционални Охридски маратон одржан је 24. пут у прелепом амбијенту на домак познатог језера. У оквиру велике спортске манифестације одвијало се Друго регионално војно првенство на дугим атлетским пругама. Учествовале су екипе оружаних снага Србије, Албаније, Македоније и Босне и Херцеговине.

Стаза дуга 30 километара је изузетно захтевна, валовита. Старт трке био је у Светом Науму а циљ у центру Охрида.

Екипа Министарства одбране и Војске Србије под вођством потпуковник мр Драгана Тодорова наступила је у саставу: капетан Александар Нешевски, старији водник Горан Чегар, Мариана Лукић и војник Никола Стаменић, коме је ово био последњи наступ за екипу МО и ВС.

Највећи успех остварила је Мариана Лукић са Војне академије која је убедљиво славила у укупном пласману Охридског маратона међу дамама са више од 12 минута предности над другопласираном Мађарицом Евом Варгом. На тај начин одбранила је титулу прошло-

годишње победнице. Самим тим, Мариана је и у конкуренцији припадница оружаних снага убедљиво освојила прво место на регионалном војном првенству.

Мушка екипа је такође остварила победу са надмоћном предношћу над екипом Босне и Херцеговине односно Македоније. Прошлогодишње друго место замењено је потпуним тријумфом јер су и прва три најуспешнија дугопругаша у појединачној конкуренцији чланови наше екипе: војник Никола Стаменић, старији водник Горан Чегар и капетан Александар Нешевски. ■

Б. К.

Светско војно првенство у падобранству

Екипа Војске Србије учествовала је на светском војном првенству у падобранству, које је од недавно одржано у словачком месту Лученец.

Екипу од осам чланова предводи је потпуковник Слободан Јовановић, а падобранци су се такмичили у дисциплинама скок на циљ и групни ликовни скокови.

У конкуренцији 31 екипе наши падобранци су постигли добре резултате и на крају се рангирани у средишњем делу такмичарских листи.

З. М.

Мали оглас

Обележавање 50. годишњице завршетка школовања питомаца 7. класе Бродарске подофицирске школе ЈРМ одржаће се дана 10. октобра 2009. у ресторану Дома ратног ваздухопловства у Земуну са почетком у 14 часова.

Заинтересовани бивши питомци 7. класе БПШ ЈРМ могу се јавити Иницијативном одбору на један од телефона: Максимовић Милорад – 064-3364055, Крчевинац Вучко – 065-2716704, Живковић Јован – 064-2613541 и Поседи Аугустин – 064-3465005.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–30. септембар

Православни

- 16. септембар** – Свети Јоаникије, први Патријарх српски
- 17. септембар** – Свети Петар Дабробосански
- 21. септембар** – Рођење Пресвете Богородице
- 22. септембар** – Свети праведни Јоаким и Ана
- 27. септембар** – Воздвижење Часног крста- Крстовдан
- 28. септембар** – Свети Јосиф Темишварски
- 30. септембар** – Свете мученице Вера, Нада и Љубав и мајка им Софија

Исламски

- 15. септембар** – Лејлету л Кадр (27. ноћ Рамазана)

СВЕТИ ЈОАКИМ И АНА

Јоаким је био син Варпафира, од колена Јудиног и потомак цара Давида, а Ана, кћи свештеника Матана из колена Левијева, из којег је и првосвештеник Арон. Свештеник Матан је имао три кћери: Марију, Сивију и Ану. Марија се удала у Витлејему и родила Јелисавету, мајку светог Јована Крститеља, а Ана се удала у Назарету за Јоакима. Педесет година су Јоаким и Ана живели у браку, али без деце. Били су имућни, али скромни и тихи људи који су много давали сиромасима и храму. Под старост су једном отишли у Јерусалим да у храму принесу жртву Богу и тада их је укорио првосвештеник Исахар речима упућеним Јоакиму: „Ниси достојан да се из твојих руку прими дар јер си бездетан“. Стари људи су се много ражалостили због ових речи, па су се опет дали на молитву Богу да и над њима начини чудо као некада Авраму и Сари, и подари им једно дете у старости. Бог им је послао анђела небеског да им објави рођење „кћери преблагословене којом ће се благословити сви народи на земљи и кроз коју ће доћи спасење свету“. И заиста, кроз девет месеци, Ана је донела на свет Свету Деву Марију, мајку Исуса Христа. Јоаким је доживео 80, а Ана 79 година. ■

ЛЕЈЛЕТУ Л КАДР

Највећи број веродостојних предања говори да је ноћ објаве Курана, посланику Божијем Мухамеду била управо 27. ноћ месеца Рамазана. Предања несумњиво упућују на закључак да ту ноћ због велике благодети треба тражити у непарним ноћима последње трећине месеца Рамазана.

Верује се да је Лејлету л Кадр вреднија од хиљаду месеци дугих ноћи, чак и од целог живота! У њој се анђели спуштају са дозволом Господа Свевишњег, а смиреност траје до зоре. Управо у тој ноћи уследила је прва објава Курана од Бога путем анђела Габријела. ■

ДОГОДИЛО СЕ...

19. септембар 1914.

Само месец дана после српске победе у Церској бици, делови Прве српске армије и Шеста аустроугарска армија започели су бој на Мачковом камену, на планини Јагодњи у северозападној Србији. После четвородневних даноноћних борби, у којима је погинуло око 800 Срба и око 1.200 непријатељевих војника, бројношћу и артиљеријом надмоћне аустроугарске трупе принудиле су на повлачење српске снаге, које су трпеле велику оскудицу у муницији.

20. септембар

У Војсци Србије овај датум се обележава као Дан Бригаде везе и Службе телекомуникације. Престолонаследник Александар Карађорђевић је на тај дан 1916. године донео Уредбу о војном телеграфу. Уредбом је одређено да мале јединице везе из састава инжењерије прерасту у веће јединице ранга батаљона – пука, чиме је веза постала самосталан род војске.

24. септембар 1915.

Француска и Велика Британија су отвориле Солунски фронт, на који су упућене снаге са фронта у Галиполи. Почетком 1916. те трупе су ојачане са пет британских и четири француске дивизије, а до половине маја 1916. са острва Крф пребачена је и српска војска, сврстана у три армије.

26. септембар 1860.

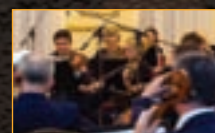
Умро је српски кнез Милош Обреновић, вођа Другог српског устанка, кнез Србије од 1815. до 1839. и од 1958. до смрти.

26. септембар 1950.

У Крагујевцу је основана војна радионица, специјализована војна

установа техничке службе ЈНА. Тај датум се у Војсци Србије обележава као Дан Техничког ремонтног завода Крагујевац. У војсци Краљевине Србије као Дан Управа војнотехничких завода обележаван је 27. септембар (по Јулијанском календару), када је 1848. године у Крагујевцу изливен први српски топ.

26. септембар 1899.

Наређењем министра војног у Београду је формирана војна музика под називом „Београдски војни оркестар“. Настављајући традицију тог оркестра, Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“ прославља тај датум као свој дан.

28. септембар 1932.

На основу Уредбе министра Војске и морнарице Краљевине Југославије, почело је формирање Барутанског батаљона у Заводу „Обилићево“. Била је то прва регуларна јединица противхемијске заштите у југословенској војсци. Тај датум се у Војсци Србије обележава као Дан атомско-биолошко-хемијске службе.

29. септембар 1938.

У Минхену су Велика Британија, Француска, Италија и Немачка потписале споразум, којим су су западни савезници Немачкој изручили област Судета, жртвујући независност Чехословачке. Сутрадан је британски премијер Невил Чембрлен изјавио да је спасен мир.

29. септембар 2006.

Наредбом министра одбране Републике Србије формирана Специјална бригада. Тај датум се обележава као Дан Специјалне бригаде.

30. септембар 1915.

Група немачких авиона бомбардовала је Крагујевац, а српски артиљерац Ратомир – Рака Лутовац, ватром из свог топа, оборио је један немачки авион. Било је то прво обарање непријатељевог авиона са земље и тај датум је између два рата обележаван као Дан противавионских јединица. У Војсци Србије тај дан се обележава као Дан артиљеријско-ракетних јединица за противваздухопловна дејства.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сектор за људске ресурсе

Управа за кадрове

На основу члана 4. а у вези члана 15. и 44. Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране („Службени војни лист”, бр. 38/05, 16/08, 26/08 и 39/08) и тачке 1. Одлуке министра одбране инт. бр. 864-6 од 19.02.2009. године, а након извршене анализе у Одељењу за стамбене послове Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе према броју поднетих захтева за одређеном структуром станова и броју расположивих станова за доделу у закуп, **до-**

НОСИМ

О Д Л У К У

о расподели **станова у закуп** на неодређено време

А) РЕДОВНА ПОДЕЛА

РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА, ОСНОВ РИВАЉКА И БРОЈ СТАНОВА						СВЕГА					
			0,5	1	1,5	2	2,5	3		3,5	4	ПРАВИЛНОСЛОВ		
1	БЕЛА ЦРКВА / Палице	ПОДЖИВЕРНИ				1						Члан 44, став 1.	1	1
2		ГЕНЕРАЛИ										Члан 44, став 1.	4	
3		ЈОВИЈЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	
4		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 2. и 1.	2	
5		ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	2	
6	БЕОГРАД / Београд	ПРИВЛЕНА ЛИЦА										Члан 44, став 1.	3	20
7		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	4	
8		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	2	
9		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 2. и 1.	1	
10		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	

РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА, ОСНОВ РИВАЉКА И БРОЈ СТАНОВА						СВЕГА					
			0,5	1	1,5	2	2,5	3		3,5	4	ПРАВИЛНОСЛОВ		
11	БЕЛИКА ПЛАНА / Крагујевац	ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	1
12	ВРАБЕ / Врање	ЈОВИЈЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
13		ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
14	ВРШАЦ / Палице	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
15	ГОРЊИ МИЦАНОВАЦ / Горњи Мисаоци	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
16		ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	2	
17	ЗАБЧАР / Забчап	ПРИВЛЕНА ЛИЦА										Члан 44, став 1.	1	4
18		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	
19	ЗРЕЊАНИН / Палице	ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	1
20	КРАГУЈЕВАЦ / Крагујевац	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
21	КРАЉЕВО / Краљево	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
22	КРУШЕВАЦ / Крагујевац	ПРИВЛЕНА ЛИЦА										Члан 44, став 1.	1	1
23	КУРШУМБИЈА / Прокупље	ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	1
24	ЛЕСКОВАЦ / Лесковац	ПРИВЛЕНА ЛИЦА										Члан 44, став 1.	1	1
25	НЕГОТИН / Забчап	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	1
26	НИШ / Ниш	ПОДЖИВЕРНИ										Члан 44, став 1.	1	2
27		ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	
28	НОВИ САД / Нови Сад	ПЕНСИОНЕРИ										Члан 44, став 1.	1	1

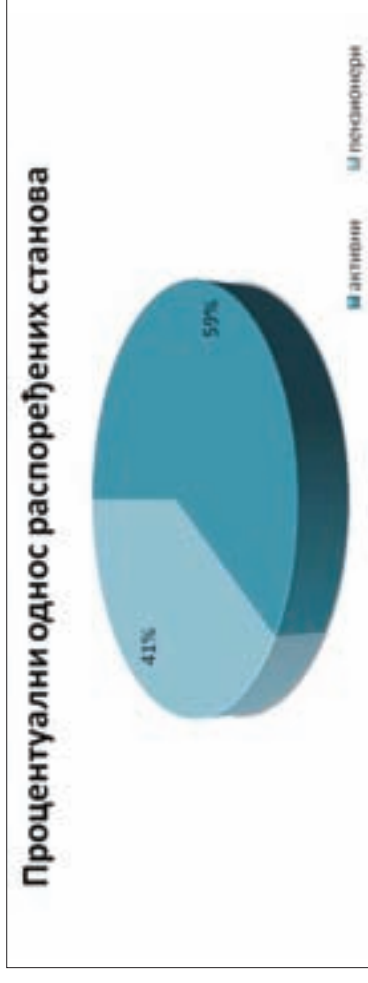
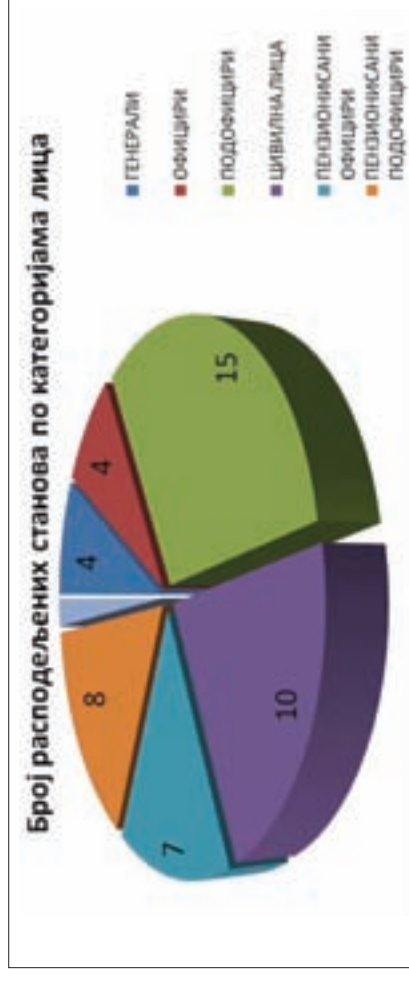
ОБАВЕШТЕЊЕ

Обавештавамо стамбене интересенте да је дана 02.09.2009. године донета одлука о расподели 49 стана у закуп на неодређено време у градовима Београд, Бела Црква, Велика Плана, Вранје, Вршац, Горњи Милановац, Зајечар, Зренанин, Крагујевац, Краљево, Крушевца, Куршумлија, Лесковац, Неготин, Ниш, Нови Сад, Пирот, Рашка, Сремска Митровица, Сурдулица и Туприја. Опредељено је **два стана удовицама официра** чија је смрт настала као непосредна последица вршења службе или у вези са службом (један трособан и један трособан стан у гарнизону Београд) и **један стан инвалиду у категорији подофицира** (један двособан стан у гарнизону Београд).

До дана доношења Одлуке за расподелу укупно је пријављен 71 стан у закуп, Одлуком о расподели није обрађен 21 пријављен стан у Бочкој Тополи (1 гарсоњера и 1 једнособан стан), у Босилеграду (1 двособан стан), у Димитровграду (3 двособно), у Књажевцу (3 једнособна и 4 двособно), у Крушевцу (1 гарсоњера и 1 једнособан стан), у Неготину (1 двособан стан), Пироту (2 једнособна стана) и у Сурдулици (3 једнособна стана) јер на ранг листама нема кандидата за доделу истих као и 1 двособан стан у Београду чија је пријава за доделу повучена.

У току је поступак утврђивања права стамбеним интересентима који су закључно са даном пресека стања, дали оверене изјаве о месту коначног решавања стамбеног питања и структури жељеног стана, провера валидности документације о утврђеном здравственом стању лица по којој су утврђени бодови, провера података о месту пребивалишта лица и чланова заједничког породичног домаћинства, као и провера стамбеног статуса лица која су имала станове у бившим републикама СФРЈ.

Стамбени орган ће од свих лица, која се налазе у ужем кругу стамбених интересената за доделу стана по овој Одлуци, затражити да у циљу утврђивања права доставе одговарајуће доказе. Захтеви лица која тражене доказе не доставе у предвиђеном року неће се разматрати.

РБ	МЕСТО / ГРАДИНА	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАНА, ОСНОВ РЕШАВАЊА И БРОЈ СТАНОВА							СВГА		
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4	
29		ПОДОФИЦИРИ		1								1
30	ПИРОТ / Ниш	ЦИВИЛНА ЛИЦА		1								1
31		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ		1								1
32		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ		1								1
33	РАШКА / Рашка	ЦИВИЛНА ЛИЦА	1									1
34	СРЕМСКА МИТРОВИЦА / Сремска Митровица	ПОДОФИЦИРИ		1								1
35	СУРДУЛИЦА / Сурдулица	ПОДОФИЦИРИ		1								1
36	СУРДУЛИЦА / Сурдулица	ЦИВИЛНА ЛИЦА		1								1
37	ТУПРИЈА / Туприја	ЦИВИЛНА ЛИЦА	1									1
УКУПНО			12	6	2	19	2	4	3	1		49

РБ	РЕКАПИТУЛАЦИЈА	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАНА, ОСНОВ РЕШАВАЊА И БРОЈ СТАНОВА							СВГА		
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4	
29		ПОДОФИЦИРИ		1								1
30	ПИРОТ / Ниш	ЦИВИЛНА ЛИЦА		1								1
31		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ		1								1
32		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ		1								1
33	РАШКА / Рашка	ЦИВИЛНА ЛИЦА	1									1
34	СРЕМСКА МИТРОВИЦА / Сремска Митровица	ПОДОФИЦИРИ		1								1
35	СУРДУЛИЦА / Сурдулица	ПОДОФИЦИРИ		1								1
36	СУРДУЛИЦА / Сурдулица	ЦИВИЛНА ЛИЦА		1								1
37	ТУПРИЈА / Туприја	ЦИВИЛНА ЛИЦА	1									1
УКУПНО			12	6	2	19	2	4	3	1		49

Одлука о доделу стана у закуп на неодређено време, по приказаном прегледу, ступа на снагу дано доношења, а расподелу стана извршити са пресеком стања на дан **14. 08. 2009.** године.

Појединачну доделу стана по овој Одлуци извршиће Стамбена комисија Одељења за стамбене послове у складу са Упутством о поступању надлежних лица и органа на утврђивању права и додели стана у закуп за решавање стамбених питања запослених у Министарству одбране инт. бр. 297-2 / 08 од 23.09.2008. године и својим Подставником о раду.

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР
Игор С. Јовичић

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

СЕЋАЊЕ

Суетин – Минић
Берлин, 1968.1. д4 Сф6 2. ц4 г6 3. Сц3 Лг7 4. е4
дб 5. х3 0-0 6. Ле3 е5 7. д5 цб

У својој 25. години Драгољуб Бато Минић делио је прво место на шампионату државе а потом је био и успешан репрезентативац. Највиша титула призната му је тек 1990. на основу ранијих резултата. О њему је објављена монографија пре десетак година у Бару. До распада Југославије живео је у Загребу.

Ово је једно од његових бољих остварења. Примењује Краљеву индијску одбрану против тада једног од најбољих совјетских теоретичара.

8. Лд3 цд 9. цд а6 10. Сф3 Сбд7
11. Сд2 б5 12. а4 б4 13. Са2 Тб8

У свом коментару Минић наводи да је о свом последњем потезу касније променио мишљење и да је „логичније и здравије“ 13...а5.

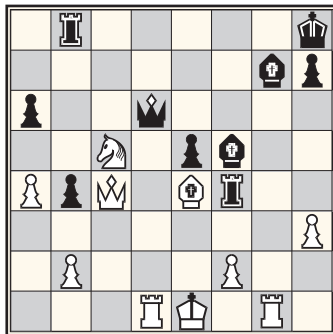
14. Сц1 Се8 15. г4 Сц5

Ово је жртва пешака, која води оштрој игри.

16. Лц5 дц 17. Сцб3 ф5 18. гф
19. Сц5 Кх8 20. Тг1После 20. Ла6 Ла6 21. Са6 Тц8
црни би имао јаку иницијативу.20...Сф6 21. Дб3 Дб6 22. Дц4
фе4 23. Сде4 Се4 24. Ле4 Тф4
25. Тц1

Исправно је било 25. Тд1 Лф5
26. дб Дц5 27. Дц5 Те4 28. Кд2 са ре-
ми изгледима.

25...Лф5 26. дб Ддб 27. Тд1

Бели: Ке1, Дц4, Тд1, Тг1, Ле4, Сц5, а4,
б2, ф2, х3
Црни: Кх8, Ддб, Тб8, Тф4, Лф5, Лг7,
аб, б4, е5, х7

27...Дц5! 28. Дц5 Те4 29. Де3

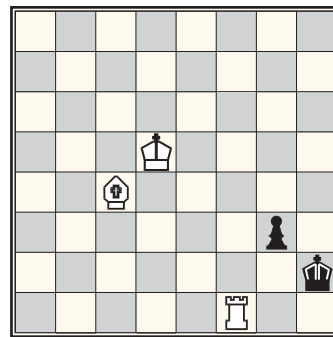
Нужно зло, јер на 29. Кф1 добија
29...Лх3 30. Тг2 Тг4, а на 29. Кд2 Лх6
30. Кд3 Тд8 31. Кц2 Те3 итд.

29...Те3 30. фе3 е4 31. Тг2 Лх3
32. Тгд2 Лф6 33. Тд6 Лб2 34. Та6 Лц3
35. Кф2 б3 36. Тцб Ле5 37. а5 б2
38. Тб1 Тг8 39. Тх6 Тг2 40. Кф1 Тц2
0:1БОБИ ФИШЕР
ЈЕ РЕКАО...

- Шах је живот.
- Све што сам желио да радим одувек, јесте играње шаха.
- Не верујем у психологију. Ја верујем у добре потезе.
- Све што је важно на табли, то су добри потези.
- Можеш створити добру партију само ако волиш шах.
- Шах тражи потпуну концентрацију и љубав за игру.
- Ја дајем 98 процената моје менталне енергије шаху.
- Ваше тело мора бити у врхунској кондицији. Не можете одвојити тело од вашег ума.
- Психолошки, морате имати поверење у себе, а то поверење треба да буде базирано на чињеницама.
- Играм поштено и играм на победу.

ПРОБЛЕМ

Р. Рети 1925.

Бели: Кд5, Тф1, Лц4

Црни: Кх2, г3

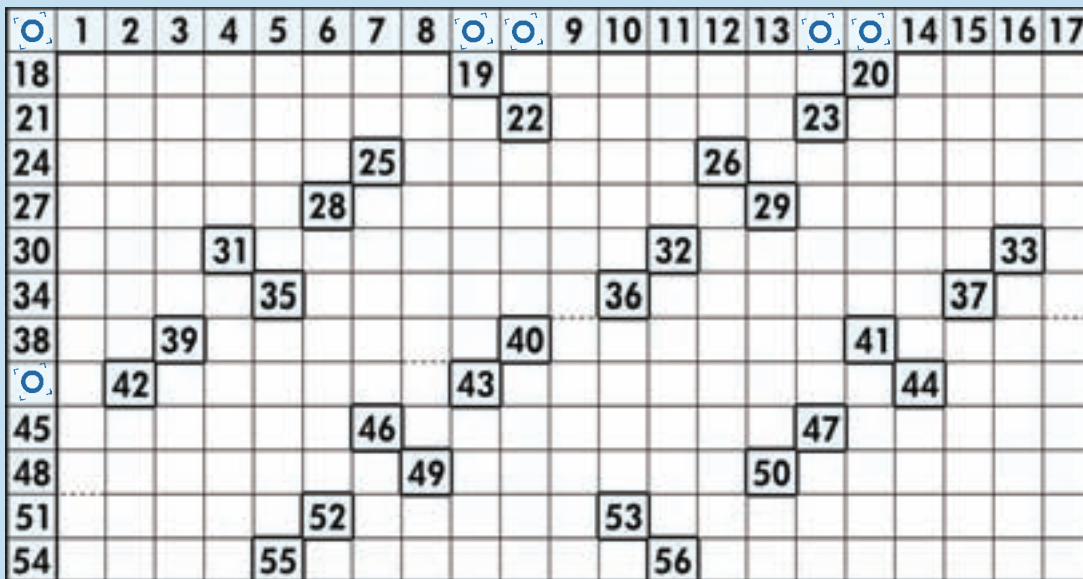
Бели на потезу.

Ретки су велики играчи и велики компонисти студија и проблема, а чешки хипермодерниста Рихард Рети је један од њих. Можда ниједном ствараоцу није пошло за руком да са тако мало фигура на табли прикаже права чудеса. Ово је један од наизглед нерешивих задатака. Бели има задатак да добије, што се чини невероватним.

1. Тф3! г2 2. Лф1 г1Д3. Тх3 1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: карактеристике, Нова-ско, Ананија, Ла, Нарвал, лан, пасива, Вуга, рус, Балг, љупки, пасини-ти, аветна, Акра, гастроза, Одокар, АО, тесари, отар, ДРА, А, Ц, све, ткач, рикање, пм, астапци, тавалача, Таос, мирнер, пировати, Капри, алеос, нерв, дани, Сајрус, ног, гарант, ти, Одбрана, осинац, водоинста-латер.

ВОДОРАВНО:

18. Аминогликозидни антибиотик, 19. Назив нашег часописа, 20. Копија цртежа (стр.), 21. Група острва, острвље, 22. Вредно, марљиво, 23. Апарат за мерење дубине мора, 24. Сулфидни минерал, 25. Наоружање, 26. Женско име, Паулина, 27. Звезда у сазвезђу Орла, 28. Покрајина у Француској, 29. Ђубрино од животињске мокраће, 30. Центар за испитивање намирница (скр.), 31. Изражено, наглашено 32. Библијски криминалац, 34. Било кад, икада, 35. Писари, бележници, 36. Врста бактерије, аеробија (грч.), 37. Иницијали глумице Ипер, 38. Ауто-ознака Ваљева, 39. Градић у Бачкој, 40. Грудни оклоп од челика, 41. Остатак, 42. Кошоркаш НБА, Гилберт, 43. Мали прстен, 44. Словеначка телеграфска агенција (скр.), 45. Плоча, табла (лат.), 46. Дрвени мост или скела (у Јужној Америци), 47. Једновалентна алкил група (хем.), 48. Западни штокавски говор, 49. Фабрика пива, 50. Повој за бебе, 51. Место код Кикинде, 52. Оно што се обува на ноге, 53. Упала артерија (мед.), 54. Одбачене карте у игри, 55. Вршњакиња, 56. Не замерити коме.

УСПРАВНО:

1. Дискретно се наметати некоме, 2. Љубавна поезија, 3. Тајна полиција у царској Русији, 4. Мода кратких сукњи, 5. Град у Никарагви, 6. Центар за едукационе технологије (скр.), 7. Симбол илинијума, 8. Уморити се оруђи, 9. Бити на правом путу (израз), 10. На бајан начин, 11. Биљка тросток (бот.), 12. Академија наука (скр.), 13. Народноослободилачки покрет (скр.), 14. Станар у колиби, 15. Град у Румунији, 16. Име бивше глумице Гарнер, 17. Врста радио-таласа, 19. Стршан, језовит, 20. Врста кожне болести, 22. Увирање, 23. Староримска богиња зоре, 25. Старешина парохије, протојереј, 26. Пописи речи по абеди, 28. Познаник, 29. Руско женско име, 31. Градић у западној Славонији, 32. Надимак Радомира Антића, 33. Тачан, веродостојан, 35. Врста биљке горког укуса, 36. Овчица из Андрићеве приче, 37. Особе са смислом за лепо, естету, 39. Језеро у Етиопији, 40. Птичад, 41. Народ у Индокини, 42. Град у Камеруну (обрнуто од КАКА), 43. Амерички писац, Бил, 44. Име бугарског писца Пелина, 46. Аорист (скр.), 47. Пој, певање, 49. Боксерски савез (скр.), 50. Двадесетдруго и 9. слово азбуке.

Najbolji deo dana

BEOGRADE DOBRO JUTRO

www.studiob.rs

Они се буде са Србијом

Јована

Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

Први програм РТС-а, сваког дана у 6.05

www.rts.co.yu

Официрска сабља и парадни бодежи кроз време и свечаности

Status Stil

ОБЕЗБЕДИТЕ ЗА СЕБЕ И ПОТОМКЕ ОФИЦИРСКУ САБЉУ!

Сабља је документ вашег часног професије и подсећа потомке да сте постојали у једној епохи и бавили се професијом коју је требало заслужити, одслужити и необично бити.

Кажу, живећи производимо успомене, а колико брзо живимо толико брзо их и бришемо ...

**ОФИЦИРСКОМ САБЉОМ
и ПАРАДНИМ БОДЕЖИМА**
уједините себе са својом професијом у породично наслеђе.

Парадни бодежи

- коинени
- ваздухопловни
- морнарички

НАРУЏБЕНИЦА

Овим неопозиво наручујем – стандардну ● посребрену ● позлаћену сабљу
– парадни бодаж (заокружити)

Име и презиме: _____

Адреса наручиоца: _____

ЈМБГ _____ Телефон: _____

Попуните наруџбеницу и пошаљите на адресу:
„Статус Stil“, 11080 Земун, Ул. Градски парк 2

Тел: +381(0)11 377-15-22, факс: +381(0)11 377-15-13, моб: 063/876-88-01
Web: www.statusstil.com E-mail: office@statusstil.com

15 месечних рата цене сабљи ● стандардна ... 47.000,00 + ПДВ парадних бодаж
● посребрена ... 51.000,00 + ПДВ ● позлаћен 33.000,00 + ПДВ
● позлаћена 55.000,00 + ПДВ ● посребрен..... 29.000,00 + ПДВ

С п е ц и ј а л н и п р и л о г

АРСЕНАЛ 33

НАОРУЖАЊЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Тотални тродимензионални рат

Пре тачно седам деценија, 1. септембра 1939. почео је Други светски рат. Претходили су му дуготрајна економска криза, заоштрене међународне противречности, појава наци-фашистичких снага и њихова жеља за реваншизмом, изражене аспирације за светском доминацијом, убрзана производња војних средстава и јачање војних ефектива и целокупних економских потенцијала. У Другом светском рату, који је трајао девет година, учествовала је 61 земља са 2,1 милијарде становника, који су живели на пространству од 131,5 милиона квадратних километара. Борбеним дејствима била је захваћена територија 40 држава, а у оружане снаге мобилисано је 110 милиона људи. Живот је изгубило око 50 милиона људи – око 19 милиона војника и 31 милион цивила. Рањено је 35 милиона. Ратна штета процењена је на 1.354 милијарде долара. У том рату употребљена је тада најсавременија техника.

оћу 31. августа на 1. септембар 1939, група Немаца преобучена у униформе пољске армије инсценирала је напад на немачку радио-станицу Глајвиц (Gleiwitz). То је Немачка искористила као повод за напад на Пољску, који је почео 1. септембра ујутро масовним бомбардовањем и преласком немачких копнених снага на територију те државе. Трећег септембра Француска и Велика Британија објавиле су рат Немачкој. Почео је Други светски рат, највећи и најстрашнији војни сукоб у историји човечанства, који ће постепено захватити све већи број земаља.

Шест година касније, 2. септембра 1945, безусловном капитулацијом Јапана, на њега је стављена тачка.

Војна искуства

Други светски рат био је у целини динамичан, маневарски рат брзих покрета маса, који се изводи по сваком времену и земљишту. Основни видови борбених дејстава били су офанзива и дефанзива, из које се, врло често, прелазило у противофанзиву. Одлучујући исход могао се постићи само офанзивом, која се изводила на веома широком фронту (од 250 до 2.700 км) и великој дубини (300–600 км), уз ангажовање огромне масе људи и борбене технике и уз садејство свих видова и родова оружаних снага. У њему је употребљена најсавременија ратна техника. У огромним количинама произвођена је и усавршавана класична ратна техника, али су се појавила и нова средства: радар, телекомуникациони уређаји високих својстава, млазни авиони, ракетно оружје и нуклеарна бомба. Захваљу-

јући томе знатно је порасла ударна и убојна моћ и маневарска способност сва три вида оружаних снага.

Главну улогу на бојном пољу имала је копнена војска, најмасовнији вид оружаних снага, чију су основу чиниле пешадијске, оклопне, моторизоване, артиљеријске и инжињеријске јединице. Пешадија је сачувала своје место основног рода копнене војске, представљајући основну снагу свих нападних и одбрамбених дејстава, једино способну да, уз садејство са осталим родовима и видовима, трајно одржи освојено земљиште и непосредно и ефикасно уништава непријатеља. Бројно стање пешадије стално је смањивано, али је повећавана њена ватрена моћ и покретљивост. Осим класичне, у великој мери употребљавана је моторизована, ваздушнодесантна и поморскодесантна пешадија. Видну улогу имале су пешадијске извиђачке јединице, а и јединице за специјалне задатке (командоси, ренџери, планинске јединице).

Оклопне јединице биле су носилац офанзивних операција, нарочито у експлоатацији успеха и дејстава у оперативној дубини. Артиљерија је била главна ватрена снага копнене војске и масовно је коришћена на тежишту операција. Обезбеђивала је пробој и најјаче организоване одбране. Упоредо с класичним оруђима, широко су коришћена и ракетна оруђа, а увођењем електронских уређаја ефикаснија постаје и противавионска артиљерија. Инжињерија постаје механизована, а њена борбена улога све изразитија. Употребом великог броја усавршених техничких, нарочито радио-средстава, јединице везе омогућавају командовање круп-

ним, брзопокретним јединицама на великим просторствима.

Авијација је у Другом светском рату постала чинилац стратегијског значења и масовно је употребљавана за дејства на копну и мору комбинованим копнено-ваздушним, поморско-ваздушним и копнено-поморско-ваздушним операцијама. У знатној мери повећани су извиђање и осматрање из ваздушног простора, пружање ватрене подршке и садејство са копненим и поморским снагама, а борба за превласт у ваздушном простору постаје доминантан задатак и обавеза. До изражаја долази и ваздушни транспорт (вертикални маневар). За реализацију стратегијских задатака формирана је стратегијска авијација, која је дејствовала по циљевима у дубокој позадини непријатеља. Појава млазне авијације представљала је квалитетан скок, а проналазак и употреба нуклеарне ваздухопловне бомбе ставила је тачку на Други светски рат.

Ратна морнарица имала је огроман значај за обе зараћене стране, посебно за савезнике, јер је омогућавала маневар огромних снага и средстава за вођење рата на одвојеним ратиштима (војиштима). Главнине ратних морнарица великих поморских сила биле су ангажоване у дејствима на поморским комуникацијама (нарочито на Атлантику) и извођењу десантних операција (нарочито на Пацифику). У великим ратним морнарицама улогу капиталних бродова преузели су носачи авиона, на којима су би-

Ратна морнарица имала је огроман значај за обе зараћене стране, посебно за савезнике

ле укrcане jаке снаге авијације, које су битно утицале на ток и исход борбе, структуру ратне морнарице и на поморску тактику. Формирани су здружени поморски састави с носачем авиона као језгром. У десантним дејствима ударну снагу сачињавали су здружени десантни одреди с посебним оперативним и тактичким групама за осигурање и подршку. У противподморничкој борби појавиле су се групе за откривање, ловљење и уништавање подморница, а морнарица је поред борбене добила и специјализовану авијацију за борбу против подморница. У саставу борбене авијације појавила се торпедно-минска авијација.

Борба на мору довела је до појачане изградње лаких поморских снага – разарача, ескортних бродова, минопологача и миноловаца, патролних бродова, торпедних чамаца и амфибијско-десантних бродова. Развијена су и уведена у употребу и нова средства и наоружање – цељне подморнице, јахаћа и жива торпеда, експлозивни чамци, магнетске, акустичне и хидродинамичке мине, поморски радар...

Посебан вид борбе у Другом светском рату чинили су покрет отпора и партизански (герилски) рат, пропаганда, посебно ширење дезинформација, психолошка дејства и обавештајни рат.

Рат мотора

Све савршенија ратна техника утицала је на структуру оружаних снага и начин ратовања. Пораст ударне снаге и маневарска способност сва три вида оружане силе резултирала је у правцу њиховог изразитијег интегрисања у заједничким комбинаваним операцијама ради постизања циљева рата. У вођењу рата први пут су примењене тро-

Авијација је у Другом светском рату постала чинилац стратегијског значења

димензионалне операције – истовремено на копну, мору и у ваздушном простору.

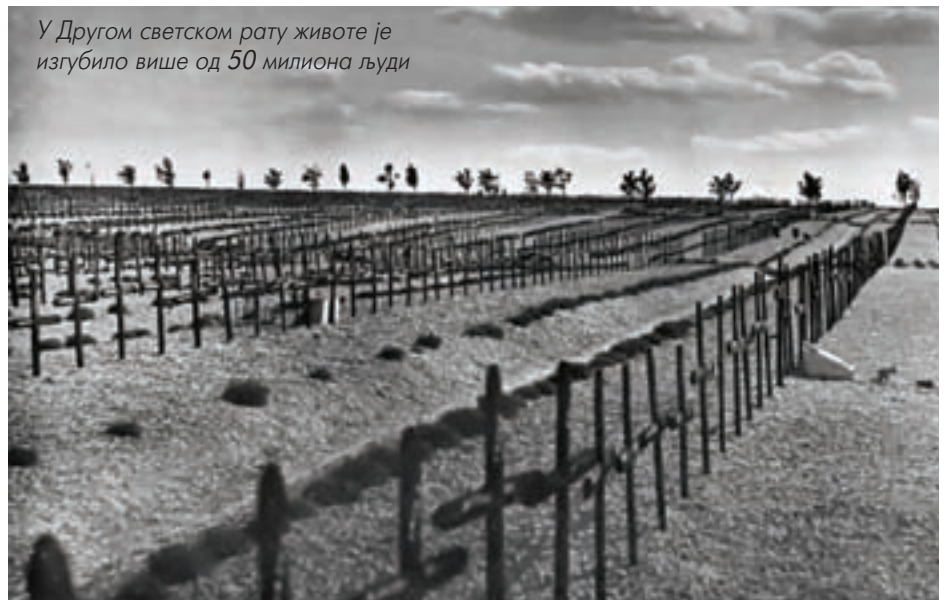
Општа физиономија Другог светског рата, који је као рат мотора, високо развијене технике и многомилионских оружаних снага за претпоставку имао не само јаку ратну, већ и развијену општу индустрију, довела је до тога да се цели привредни и национални живот зарађене земље стави у службу ратовања, проширујући ратна дејства и на позадину, ради чега је добио свеобухватне и тоталне размере.

Други светски рат по броју жртава и степену материјалних разарања надмашио је све ратове у историји човечанства. На бојним пољима, у концентрационим логорим и

другим страшиштима, те од последица константног бомбардовања живот је изгубило више од 50 милиона људи, од чега 19 милиона војника и преко 30 милиона цивила. Процењена ратна штета износила је преко 1.354 милијарди долара.

Као што је почео изненађењем, оличеном у „муњевитом рату“, Други светски рат је и завршио изненађењем – употребом прве атомске бомбе.

И поред употребе борбене технике највишег квалитета, Други светски рат, као и они ранији, потврдио је да одлучујућа улога у вођењу борбе припада човеку, борцу, који располаже високим моралним и борбеним вредностима. ■

У Другом светском рату животе је изгубило више од 50 милиона људи

Доминација аутоматског оружја

Милионске армије копнене војске ушле су у Други светски рат са наоружањем које се није много разликовало од оног из 1918. године, а током ратних дејстава пешадија је добијала ново, савременије и убојитије оружје. Врхунац је достигло аутоматско оружје.

Пешадија јесте, и поред масовне употребе оклопних јединица, авијације и артиљерије, у Другом светском рату чинила главни род копнене војске. Иако је у рат ушла са оружјем које се није много разликовало од оног из 1918, током ратних година готово све врсте пешадијских јединица добијале су ново, савременије и убојитије оружје (између осталог и ручно ракетно оружје за борбу против тенкова). До посебног изражаја дошло је аутоматско оружје, па су крајем рата пукови у Великој Британији и САД имали у свом саставу и до 1.500 комада тог оружја (бацачи, класични и ракетни, митраљези, ПА топови, ПТ, артиљеријска оруђа...). Из

богате галерије стрељачког оружја коришћеног у Другом светском рату издвојили смо по неколико карактеристичних и најчешће коришћених модела.

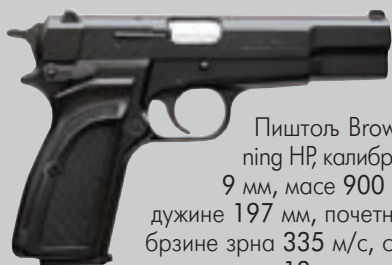

Kolt 1911

„Токарев“ М33

Browning HP

Пиштољ Browning HP, калибра 9 мм, масе 900 г, дужине 197 мм, почетне брзине зрна 335 м/с, са оквиром од 13 метака, многи стручњаци сматрају најбољим пиштољем Другог светског рата. За основу је имао класичну конструкцију пиштоља Colt M.1911A1, а производили су га и користили и Немци (M.35) и Британци, који су са њим наоружали падобранце и командосе.

Пиштољи

У Другом светском рату употребљавана су чак 22 модела полуаутоматских пиштоља/револвера, калибра 7,62 до 11,43 мм. Америчка војска била је наоружана са два модела – Browning HP (High Power) и Colt M.1911A1, који су током рата произведени у више милиона комада. Пиштољ Browning HP, калибра 9 мм, масе 900 г, дужине 197 мм, почетне брзине зрна 335 м/с, са оквиром од 13 метака, многи стручњаци сматрају најбољим пиштољем Другог светског рата. За основу је имао класичну конструкцију пиштоља Colt M.1911A1, а производили су га и користили и Немци (M.35) и Британци, који су са њим

Јапански Nambu M14

Walther P38

наоружали падобранце и командосе.

Пиштољ Colt M.1911A1, калибра 11,43 мм, масе 1.100 грама, дужине 217 мм, почетне брзине зрна 262 м/с са оквиром од седам метака, припада категорији „тешких“ службених полуаутоматских пиштоља којим су били наоружани припадници америчке војске, морнарице и корпуса морнаричке пешадије. Дејство тог оружја заснива се на принципу кратког трзања цеви. До краја рата произведено је два милиона комада.

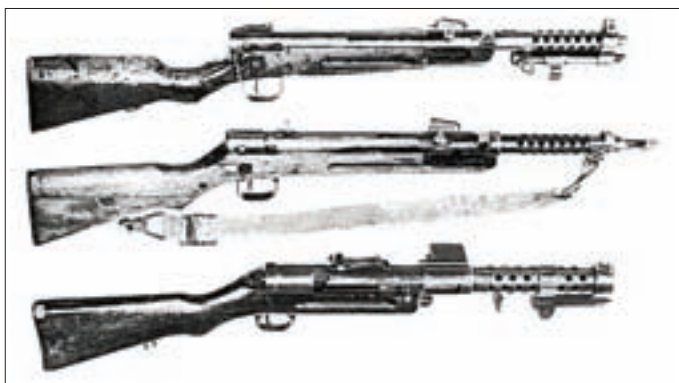
Иако је Luger P.08 био синоним немачког војничког пиштоља, припадници Вермахта су за време рата били наоружани пиштољем Walther P.38/40, калибра 9 мм, масе 960 г, дужине 215 мм, почетне брзине зрна 530 м/с са оквиром од осам метака. Сем тог, немачки војници користили су и пиштоље Mauser.

Припадници Црвене армије за лично наоружање имали су *токарев* (ТТ) M-1933 и M-1934, калибра 7,62 мм, масе 185 г, почетне брзине зрна 420 м/с са оквиром од осам метака. Тај пиштољ је за време рата произведен у више милиона комада. Италијани су своје војнике опремили са пиштољем старијег модела Glisenti M.1910 и новијег модела Beretta, док је Јапан припаднике армије наоружао са Nambu M.14 (калибар 8 мм, маса 900 г, почетна брзина зрна 320 м/с са оквиром од осам метака).

Аутомати

Аутомат, у војним круговима иронично називан „гангстерским оружјем“, у Другом светском рату доживео је врхунац славе. Патентиран и развијен 1914, на бојном пољу први пут се појавио 1918. године. Између два рата у многим земљама је усавршаван и развијани су нови модели. То оружје дошло је до изражаја у жестоких борбама у насељеним местима, а у Црвеној армији формиране су и посебне чете аутоматичара.

Тридесетих година прошлог века, немачка фирма Erma-Werke конструисала је аутомат EMP (Erma Maschinen Pistole) са ударно-повратним механизмом у затвореном теле-

Аутомат Type 100 (гопе)

MP 40 шмајсер

Руски ППШ-41 шпагин

Аутомат М3 америчке армије

скопском цилиндру и са дрвеним кундаком. За немачку војску конструисана је варијанта са металним кундаком (MP.38, калибра 9 мм). У нападу на Пољску употребљено је више хиљада комада тог аутомата. Касније је развијен модел MP.38/40, калибра 9 мм, масе 4 кг, почетне брзине зрна 365 м/с, са оквиром од

32 метака, који је до краја рата произведен у милион комада. Тај модел утицао је на конструкторе других аутомата – америчког М.3 (калибар 11,43 мм, маса 3,9 кг, почетна брзина зрна 280 м/с, са оквиром од 30 метака), совјетског ППС-42 и британског стена.

Аутомат МП.40 одликовала је већа тачност погађања од америчког М.3. Био је лакши, али мање сигуран, од прослављеног совјетског аутомата ППС-41 *шпагин*, (калибар 7,62 мм, маса 3,6 кг, почетна брзина зрна 791 м/с, са оквиром од 35 метака, произведен у више од шест милиона комада), и знатно скупљи од британског стена (калибар 9 мм, маса 3 кг, почетна брзина зрна 365 м/с, са оквиром од 32 метка). Италијани су своје војнике наоружали аутоматом домаће конструкције Beretta M.1938A, калибра 9 мм, док је Јапан употребљавао аутомат Туре 100, калибра 8 мм.

Пушке

По броју модела (41) и по масовности примене, пушке су без сумње биле најбројније оружје у Другом светском рату. У употреби су биле две варијанте – репетирке и полуаутоматске. Већина репетирки произведена је крајем 19. века, масовно коришћена у Првом светском рату, а усавршавана између два светска рата. Иако конструисане крајем 19. века, полуаутоматске пушке интензивно су почеле да се развијају тридесетих година прошлог века. За време рата масовно су употребљавани и карабини и снајперске пушке.

Без конкуренције, најмасовније употребљавана пушка (репетирка) у Другом светском рату била је руска/совјетска пушка *мосин-наган* модел 1891/30 (пет модела), калибра 7,62 мм, масе 4 кг, почетне брзине зрна 820 м/с, са оквиром од пет метака, познатија под називом „трилинејна винтовка образца 1891. года“. Ова пушка произведена је у више од 12,5 милиона комада. Израђивана је и у верзији карабина (за припаднике артиљеријских и инжењеријских јединица и других помоћних служби) и као снајперска пушка, опремљена са Karl-Zeissovim двогледом ПУ. Произведено је око пола милиона комада снајпера.

И у армијама осталих зараћених страна пушке репетирке масовно су употребљаване. Немци су користили три модела Mauser Kar 98, калибра 7,92 мм, масе 3,9 кг, почетне брзине зрна 755 м/с, са оквиром од пет метака, и два модела Gew 33/40 и Gew 98/43, истог калибра. Британци су своју војску опремили са четири модела Lee-Enfield, калибра 7,7 мм, масе 4 кг, почетне брзине зрна 740 м/с, са оквиром од 10 метака. Модел No4 mark I био је снајпер, а No5 карабин. Америчка пешадија употребљавала је три модела пушака Springfield, калибра 7,62 мм, масе 3,3 кг, почетне брзине зрна 850 м/с, са оквиром од пет метака. Модел

Најмасовније употребљавана

Без конкуренције, најмасовније употребљавана пушка (репетирка) у Другом светском рату била је руска/совјетска *мосин-наган*, модел 1891/30 (пет модела), калибра 7,62 мм, масе 4 кг, почетне брзине зрна 820 м/с, са оквиром од пет метака. Познатија је под називом „трилинејна винтовка образца 1891. года“. Произведена је у више од 12,5 милиона комада.

Немачка полуаутоматска пушка Gew-41

Амерички снајпер M1903A3

Модел Mauser Kar 98

StG-44

Mannlicher-Carcano 6,5 мм

M1903A3 био је снајпер, а M1903A4 карабин. Јапан је употребљавао пет модела пушака домаће конструкције Arisaka, Туре 38, Туре 97, Туре 99, Туре 2 и Т, калибра 6,5 и

7,7 мм, а Италија два – Mannlicher-Carcano, калибра 6,5 мм и Fucile M.1891.

Озбиљнији рад на конструисању полуаутоматских пушака започели су Американци средином тридесетих прошлог века – пушка M.1 Garand, калибра 7,62 мм, масе 4,4 кг, почетне брзине зрна 850 м/с, са оквиром од осам метака. Године 1936. уведена је као стандардно оружје америчке војске. Својом ватреном моћи у размери 3:1 у односу на пушке репетирке, највише је допринела победи савезника на Пацифику и западноевропском ратишту. За њу је генерал Патон рекао да је то „најбоље оружје, које је измишљено у историји“, што је била претерана оцена.

Немачка је у рату употребљавала четири модела полуаутоматских пушака – Gew-41, Gew-43, FG-42 и MP-40, калибра 7,92 мм. Модел MP-40 јесте јула 1944. преименован је у StG-44 (Sturmgewehr – јуришна пушка). Била је то прва јуришна пушка, веома слична аутомату, са кратком цеви, калибра 7,92 мм, масе 4,6 кг, почетне брзине зрна 650 м/с, са оквиром од 30 метака. Уобичајено је дејствовала рафалном палбом, а до краја рата произведено је око пола милиона ових пушака.

Пушкомитраљези

Показавши се изузетно ефикасним на бојном пољу у Првом светском рату, развој (пушко)митраљеца између два рата био је усмерен на смањивање масе и калибра,

Шарац

Један од најбољих (пушко)митраљеза Другог светског рата јесте немачки MG-42 (Maschinengewehr), кога су војници због необичног звука назвали „цепачем чаршава“. Код нас је био познат под називом „шарац“.

Италијански Breda M.30

Британски BREN

Нови модел - амерички Johnson M.1941

упрошћавање конструкције, побољшање поузданости функције, повећање брзине гађања, те на израду таквих система који би могли дејствовати и са постоља. Од 25 модела (пушко)митраљеза коришћених у Дру-

голом светском само неколико је било нових – амерички Johnson M.1941, немачки MG-42 и совјетски ДП. Према маси и начину дејства (са постољем или без њега), (пушко)митраљези подељени су у две групе – лаке (маса од 8 до 11,5 кг, калибар 6,5–7,92 мм, почетна брзина зрна 620–855 м/с, са редеником од 20 до 250 метака) и тешке – маса 11–29 кг, калибар 7,62–12,7 мм, почетна брзина зрна 730–865 м/с, реденик 20–250 метака. У прве спадају британски BREN, амерички Browning M1918A4 и M1919A4, совјетски ДП, немачки MG-34 и MG-42, јапански Type 96 и италијански Breda M.30. Категорију тешких чине: британски Vickers, амерички Browning M1919A1 и M2HB, совјетски максим и СГ-43, јапански Type 92 и италијански Fiat/Revell M.38 и Breda M.37.

Један од најбољих (пушко)митраљеза Другог светског рата јесте немачки MG-42 (Maschinengewehr), кога су војници због необичног звука назвали „цепачем чаршава“ (код нас познатог под именом „шарац“). Немци су у рат ушли са одличним универзалним (пушко)митраљезом MG-34, стандардног пушчаног калибра 7,92 мм. Како је овај модел био исувише компликован за масовну производњу, 1942. године одлучено је да се приступи развоју новог, ознаке MG-42 (маса 11,6 кг, калибар 7,92 мм, почетна брзина зрна 755 м/с, реденик са 250 метака), који је до краја рата произведен у преко 400.000 комада.

У тактичком смислу MG-42 био је сличан моделу MG-34, али се доста разликовао у техничким детаљима – имао је мању масу, радио је на истом принципу кратког трзања цеви, поседовао је цев која се брзо могла заменити, добио је нови затварач са ваљцима. Дејствовао је без застоја у условима прашине и

Совјетски „максим“

Противоклопна средства

На почетку рата пешадија није имала одговарајуће ефикасно средство за борбу против тенкова. По угледу на Американце (bazooka, маса 6 кг, дужина 139 цм, маса гранате 1,5 кг, пробојност 100 мм) Немци су 1943. развили два противтенковска средства – ракетни ручни бацач panzerschreck („тенковски терор“, маса 9,3 кг, дужина 164 цм, пробојност 20 мм) и његовог „малог брата“ (на слици) за једнократну употребу – panzerfaust („тенковска песница“), док су

Совјети употребљавали ПТРД-1941 (маса 17,3 кг, дужина 202 цм, пробојност 25 мм), а Британци PIAT (маса 14,5 кг, дужина 99 цм, маса гранате 1,4 кг, пробојност 100 мм). Једновремено су коришћене и противтенковске пушке.

на ниским температурама. Једна од његових главних карактеристика била је велика теоретска брзина гађања (1.200 до 1.800 метака у минути), која је била последица немачког тактичког размишљања: стрелац нема много времена за размишљање при „обradi“ циља, па тај недостатак треба надокнадити великом густином ватре, тзв. засипањем циља. У улози митраљеза MG-42 постављен је на треножац Laffete 42, масе, масе 20,5 кг. При крају рата реконструисан је у модел MG-42B, односно MG-45, који је био масе 9 кг, али се није серијски производио. ■

Судар богова рата

Артиљерија је и у Другом светском рату одиграла значајну улогу на бојном пољу. Зараћене стране систематски су развијале нова артиљеријска оруђа већег домета, пробојности и прецизности погађања циља, те ефикаснију муницију. Осим класичне, пољске артиљерије, у рату је коришћена самоходна, бестрзајна и ракетна артиљерија, а посебан развој учињен је у домену противтенковске артиљерије.

Тешко је пресудити која је од зараћених страна имала најбољу артиљеријску подршку. Немци су развили неколико оруђа са натпросечним дометом и масом, увели муницију са додатним ракетним погоном и први почели производњу самоходне артиљерије. Совјети су је масовно употребљавали проглашавајући је за „бога рата“. Огромном концентрацијом артиљеријских оруђа уништавали су противника, док су са вишецевним бацачима ракета (*каћуша*) сејали панику у редовима противника.

Британци су пронашли технику која је омогућавала брзо остварење ватрене подршке, док су Американци, захваљујући својој индустрији, произвели велике количине квалитетних артиљеријских оруђа. Италија је имала застарела оруђа из Првог светског рата, али и једну од најбољих хаубица Obice da 210/82, калибра 210 мм, док је Јапан, услед великог пространства на којем су биле стациониране његове снаге, своју артиљерију морао флексибилно да распореди.

Развој у три фазе

Развој артиљерије између два светска рата може се сажети у два периода. У првом (1919–1932), углавном су изучавана искуства из Првог светског рата, усавршавана је конструкција артиљеријских оруђа и произведено је неколико нових модела. Домет је повећан почетном брзином пројектила, употребом јачег, прогресивног барута и применом зрна бољег конусног облика. Трзање оруђа са великим почетним брзинама смањено је увођењем гасне кочнице на устима цеви, која је апсорбовала 15–30 одсто трзања. Хоризонтално поље дејства повећано је увођењем двокраких лафета, а вертикално топова одговарајућом конструкцијом лафета, увођењем хидрауличне кочнице и повратника, те израдом муниције са више пуњења, па су оруђа могла гађати убацним путањама (као хаубица), а не само положеним.

Други период (1933–1939) карактерише развој моторизоване (самоходне) артиљерије, као битног чиниоца за успешно непрекидно подржавање оклопних јединица у свим фазама борбе. Технички развој био је усмерен ка конструкцији противтенковских оруђа и брзој модернизацији постојећих модела, а у организационом смислу артиљерија је подељена на артиљерију за подршку, противтенковску и пратећу.

Током рата забележена су три периода у развоју артиљерије. У првом (1939–1941), који се назива нападачева артиљерија, није дошао до изражаја тај род услед брзог извођења операција и чињенице да су оклопне јединице и авијација имали изражену главну улогу у нападу. Браниочева артиљерија, у целини, није имала успеха у борби против тен-

Производња

О значају артиљерије у Другом светском рату говори и податак о производњи артиљеријских оруђа и муниције. Тако је за све време рата Велика Британија произвела 64.012 артиљеријских оруђа и 161 милион различитих пројектила. У СССР-у произведено је око 400.000 артиљеријских оруђа и преко 300.000 минобацача и око 775,6 милиона граната и мина, док су САД произвеле око 600.000 артиљеријских оруђа и преко милијарду граната и 476.312 тона минобацачких мина.

кова. У овом периоду противтенковска оруђа калибра 25 и 47 мм показала су се неефикасним у борби против тенкова, ради чега се приступило увођењу јачих, којима је знатно повећана покретљивост на бојишту. Пратећа оруђа била су тешка и слабо покретљива, што се негативно одражавало на тенкове којима је била неопходна константна ватрена подршка покретљиве пратеће артиљерије на сваком терену. Артиљерија за подршку није била у стању да брзо остварује масовну концентрацију ватре ради неутралисања живих циљева на већом простору, па се приступило конструисању оруђа која ће то омогућавати.

Технички развој артиљерије одвијао се у складу са тактичким захтевима. Код противтенковске артиљерије прешло се на оруђа већег калибра (50, 57 и 75 мм), која су ради лакшег праћења тенкова уграђивана на гусеничне шасије застарелих тенкова. Био је то почетак самоходне артиљерије, коју су Немци назвали јуришном (Sturmgeschütze). Истовремено, конструисана су и прва бестрзајна и ракетна оруђа. Немци у овом периоду развијају мањи број тешких артиљеријских оруђа, међу њима и неколико модела железничких топова великог домета (54 до

Немачка самоходна хаубица Wespe

140 км), те два модела мерзера (Karl и Thor), намењена за рушење објеката сталне фортификације.

У другом периоду (1942–1943) главну улогу имала је противтенковска артиљерија, али је и улога артиљерије за подршку постала много значајнија. Технички развој био је усмерен на даљу реализацију тактичких захтева, посебно у домену противтенковских оруђа и муниције. У наоружање је уведено ново, ефикасно зрно – кумулативна граната, а повећана је и производња самоходних оруђа.

Трећи период (1943 – крај рата), означава врхунац артиљерије у Другом светском рату. Технички развој одвијао се у правцу што бољег задовољавања тактичких захтева и обележен је појавом нове врсте далекометних оруђа – ракетних и вођених пројектила.

У оквиру артиљерије за подршку већи развој имали су вишецевни бацачи ракета, док је код противтенковских топова повећан калибар: у САД су развијени самоходни топови калибра 75 и 90 мм; у СССР самоход-

ни топови калибра 85, 110 и 122 мм, а у Немачкој самоходни топови калибра 88 и 128 мм. Поред усавршене кумулативне гранате, уведена је и поткалибарна граната која је због веће почетне брзине на мањим одстојањима имала већу пробојност од панцирне гранате. Моторизација артиљерије настављена је производњом самоходних артиљеријских оруђа и коришћењем тегљача за њихову вучу. Као самоходна оруђа почеле су да се производе и хаубице – у САД калибра 105, 155, 203 и 240 мм, а у СССР калибра 122 мм и топ-хаубица калибра 152 милиметара. Артиљерија се на бојишту употребљавала концентрично и масовно (СССР је на један километар фронта у просеку распоређивао 250–300 артиљеријских оруђа), а ватрене припреме трајале су од један и по до два и по и више часова.

Развој артиљерије у Другом светском рату био је вишестран и врло значајан. Квалитативне промене код артиљерије за подршку огледале су се, пре свега, у појави вишецевних и вишешинских ракетних бацача и све већем степену моторизације. У порасту од опасности од тенкова противтенковска артиљерија остварила је развојни напредак у сваком погледу, а муниција за ову артиљерију осетно је побољшана увођењем кумулативних и поткалибарних пројектила. У пратећој артиљерији појавила се нова врста оруђа – бестрзајно, док је минобацачима побољшана конструкција, а у Совјетском Савезу и калибар (160 мм).

Самоходна оруђа

Артиљерија је у Други светски рат ушла са бројним и различитим моделима пољских и брдских топова, пољских хаубица, тешких топова и хаубица, противтенковских оруђа, мерзера и минобацача. У току рата развијени су бројни нови модели, а артиљерија је обogaћена новим врстама оруђа – ракетним,

Самоходна хаубица Hummel

самоходним и бестрајним. Из богате палете артиљеријског наоружања издвојили смо она оруђа која су чинила окосницу зараћених страна и која су масовно употребљавана за време рата у свим борбеним дејствима и на свим бојиштима.

Стандардно немачко оруђе калибра 105 мм била је лака пољска хаубица (Leichte Feld Haubitze) LeFH18, масе 1.986 кг (маса гра-

Колона совјетских топ-хаубица М1937

Самоходно артиљеријско оруђе Су-76

нате 14,8 кг), домета 10.676 м и почетне брзине зрна од 470 м/с. Масовно је употребљавана на свим бојиштима, а произведена је у више од 200.000 комада. Први модели били су опремљени са дрвеним точковима, а каснији са гуменим. Имали су двокраки лафет, а затварач је био хоризонтално клизећи. Услед мале масе, ово оруђе је у својој категорији сврставано у најбоља артиљеријска оруђа Другог светског рата. За ову хаубицу развијени су пробојни, кумулативни, димни, запаљиви, светлећи и пропагандни пројектили. За време рата произведена је и верзија ознаке FH18M са гасном кочницом на устима цеви и повећаним дометом на 12 километара.

Да би задовољили тактичке захтеве за континуираним праћењем и пружањем ватрене подршке тенковима у нападу, Немци су развили више модела самоходних хаубица и топова. У ту сврху употребили су застареле француске тенкове и старије топове. Једно од тих оруђа је Wespe. Реч је о хаубици FH18, која је уграђена на шасију тенка PzII, са кога је скинута купола. Wespe је имало масу од 11.000 кг (маса гранате 14,8 кг), домет 10.500 м, оклоп дебљине 5–30 мм. Кретало се брзином од 40 км/ч, а почетна брзина зрна износила је 470 м/с.

Окосницу немачке артиљерије средњег калибра чинила је хаубица sFH18, калибра 105 мм, масе 5.612 кг (маса гранате 43,5 кг), домета 13.300 м и почетне брзине пројектила од 495 м/с. У току рата развијена су још два

„Каћуше”, које су

модела – sFH18M, са гасном кочницом на устима цеви и самоходна верзија Hummel, на шасији тенка PzIV. Верзија Hummel прво је артиљеријско оруђе које је употребљавало гранате са додатним ракетним погоном, ради чега је домет повећан на 19 километара.

Лимитирани Версајским уговором о забрани производње тешких топова, Немци су одговор потражили у развоју ракета. Једно од првих ракетних оруђа био је лансер Nebelwerfer 41, калибра 150 мм, масе 770 кг (маса ракете 31,8 кг), домета 7.060 м и почетне брзине ракете 342 м/с. Био је то једноставни вучни лансер са шест кружно распоређених цеви. Ракете су стабилисане помоћу млазница постављених под одређеним углом. Необична је била конструкција – ракетни мотор смештен у носу пројектила, а бојна глава постављена у задњем делу. Такав начин омогућавао је постизање већег ефекта парчади ракете, јер је бојна глава експлодирала над земљом. Оруђе је популарно названо „бацач магле” јер је приликом испаливања стваран прави облак дима. Касније је уграђиван на полугусенично возило Opel Maultier. У току рата произведен је модел 42, са пет цеви калибра 210 мм, у чијим је ракетама количина експлозива повећана три пута.

Каћуше

Да би се успешно супротставили маси немачких тенкова, Совјети су произвели противтенковски топ ознаке М1942 (ЗИС-3), калибра 76 мм, масе 1.112 кг (маса гранате 6,20 кг), домета 13.300 м, почетне брзине зрна од 680 м/с. Тај топ имао је за основу старији модел, ознаке ЗИС-2, калибра 57 мм. Остварење потребне почетне брзине зрна реализовано је повећањем дужине цеви (3,24 м). Лафет је био двокраки, а лака конструкција и мала маса омогућавала је премештање оруђа „на рукама”. Како је трзање топа приликом опалења било велико за ла-

Најомиљеније оруђе британских артиљераца био је топ BL Mark III

Модел Bishop

ки лафет, оруђу је додата гасна кочница на устима цеви. Овим је био наоружан и самоходни топ СУ-76.

Једно од првих врло ефикасних артиљеријских оруђа које је обједињавало карактеристике топа и хаубице, била је совјетска топ-хаубица ознаке М1937, калибра 152 мм, масе 7.128 кг (маса гранате 43,56 кг), домета 17.265 м и почетне брзине зрна од 665 м/с. За време рата то оруђе представљало је окосницу совјетске артиљерије. За топ-хаубицу М1937 посебно су обликовани гасна кочница на устима цеви и навојни затварач. Почетком 1941. Совјети су почели серијску производњу лансера ракете БМ-13-16, које су у рату први пут употребљени у бици код Орше, јуна исте године. Према кодној ознаци К, оруђе је добило име *каћуша*, а Немци су га назвали „Стаљинове оргуље”. Ракете су стабилисане крилцима. Лансер БМ-13-16, калибра 132 мм, масе ракете 42,5 кг, домета 8.000 м и почетне брзине ракете од 365 м/с, уграђиван је на теретна возила, а про-

Једно од најбољих артиљеријских оруђа у том рату била је америчка хаубица М2А1

извођен је у варијантама од 82 и 300 милиметара.

Рогати Марк

Услед мале ефикасности и превелике масе Британци су убрзо после завршетка Првог светског рата почели да замењују своје стандардне топове од 18 фунти и хаубице од 4,5 палца, новим моделима које су развијали пуних петнаест година. У употребу је уведена топ-хаубица од 25 фунти, чији је први модел Мк1 био монтиран на лафет старог оруђа од 18 фунти. Године 1939. почео је

развиј новог модела ознаке OF Мк2, калибра 87,6 мм, домета 18.248 м и почетне брзине зрна од 518 м/с. Том оруђу касније је уграђена гасна кочница на устима цеви, која је омогућила додатно супер-пуњење, а и употребу противтенковских граната. Топ-хаубица OF Мк2 Rounder постала је симбол британске артиљерије у Другом светском рату.

Најомиљеније артиљеријске оруђе британских артиљераца у Другом светском рату несумњиво је био средње тешки топ од 6,5 инча BL Mark III, калибра 140 мм, масе 6.190 кг, (маса гранате 46,4 кг), домета 14.813 м и почетне брзине зрна од 510 м/с. То оруђе заменило је старији модел од 60 фунти, а први пут је на бојном пољу употребљен маја 1942. у северној Африци. Препознатљив је по карактеристичним „роговима” у којима су били смештени хидропнеуматски амортизери.

Током операција у северној Африци Британци су осетили потребу за самоходним артиљеријским оруђем које би било у стању да прати тенкове на бојном пољу. У ту сврху развијен је модел Bishop. На шасију тенка Valentine уграђена је у оклопљеној надградњи хаубица од 25 фунти. Модел се није показао у борбеним дејствима па се приступило развоју новог. На шасију застарелог канадског тенка Ram асиметрично (на леву страну) је уграђена хаубица од 25 фунти. Возило са уграђеном хаубицом добило је назив Sexton. Имало је масу 25.300 кг, (маса гранате 11,33 кг), оклоп дебљине до 22 мм, кретало се брзином од 40 км/ч, домет је износио

Немци називали „Стаљиновим оргуљама”, први пут су употребљене јуна 1941. у бици код Орше

Јапанска хаубица Type 92 105 мм

Самоходна верзија топа „дуги Том“ на шасији тенка „шерман“

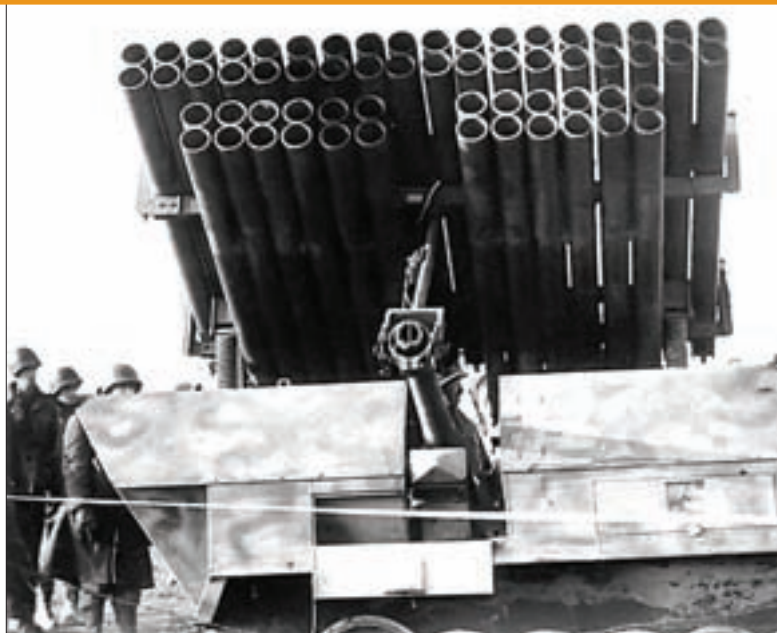

12.248 м, а почетна брзина зрна била је 518 м/с. За одбрану са блиских одстојања уграђен је тешки митралез калибра 12,7 мм и два лака митралеза.

Једно од најбољих артиљеријских оруђа Другог светског рата свакако је америчка хаубица М2А1, калибра 105 мм, масе 2.030 кг (маса гранате 15 кг), домета 11.200 м и почетне брзине зрна од 476 м/с. Развијена је на бази модела М1, стандардизованог 1928. године. Употребљавана је на свим бојиштима Другог светског рата.

Дуги Том

Прве америчке пробе у производњи самоходних артиљеријских оруђа настале су на бази шасије полугусеничног возила М3, али се у борбама нису добро показале. Касније су Американци за самоходну хаубицу користили шасију тенка М3 Grant, па нови модел добија и ознаку М3 Priest. Хаубица М2А1, калибра 105 мм, масе 22.500 кг (са возилом), домета 11.200 м, почетне брзине зрна од 472 м/с и масе гранате од 15 кг, уграђена је на шасију тренка М3 Grant. За сопствену одбрану била је наоружана са митралезом калибра 12,7 мм. Оруђе су први пут употребили Британци у борби код Ел

Ракетни систем Т34/М8 Calliope

Аламеина 1942. године. Американци су то оруђе користили у свим биткама у Другом светском рату.

Тридесетих година прошлог века Американци су модернизовали француски топ М1917/18, калибра 155 мм, створивши један од најбољих мобилних топова средњег калибра у Другом светском рату. Топ је добио ознаку М2 155 мм лонг Том – дуги Том. Имао је масу од 13.880 кг (маса гранате 43 кг), домет 23.220 м и почетну брзину зрна од 853 м/с. Велика стабилност и прецизност у гађању остварена је употребом двокраког лафета са осам тачкова. Самоходна верзија тог топа М40 на шасији тенка Scherpan у употребу је уведена јануара 1945. године. Данас је то главни калибар у свим армијама НАТОа.

Иако су располагали подацима о великом и застрашујућем учинку совјетских лансера ракета (качуша), Британци и Американци су прва ракетна оруђа произвели тек почетком 1944. године, први пут их употребивши у операцији искрцавања у Нормандији. Произведено је више модела, а најбројнији

је био модел ознаке Т34/М8 Calliope велике ватрене моћи, калибра 114 мм, маса ракете 18 кг, домет 4.000 м и почетне брзине пројектила од 259 м/с. Уграђен је на шасији тенка М4 Scherman, а имао је 60 пластичних цеви. Ракете су имале склапајућа стабилизациона крилаца.

Јапан је у рат ушао са више различитих модела топова и хаубица калибра 105 мм, али на технолошком нивоу Првог светског рата. Најбројнија је била хаубица Type 91 из 1934. године, масе гранате 16,9 кг, домета 10.700 м и почетне брзине зрна од 442 м/с. Реч је о квалитетном оруђу које је због мале масе билогодно за употребу у борбама у џунглама. По карактеристикама је одговарала америчкој хаубици М2А2. Нови модел Type 92 заправо је био топ истог калибра, који се одликовао великим дометом (18 км), али због велике масе није био погодан за дејство у џунглама.

Једно од најбољих артиљеријских оруђа у Другом светском рату била је италијанска хаубица Obice da 210/82, калибра 210 мм, масе 15.885 кг (маса гранате 101 кг), домета 15.400 м и почетне брзине зрна од 560 м/с. Смештена је на двокраки лафет са четири тачка, који су за време дејства били подигнути. После капитулације Италије ту хаубицу масовно су употребљавали Немци.

Француски топ М1897 калибра 75 мм, иако датира из Првог светског рата, био је најмасовније артиљеријско оруђе француске армије. То оруђе су у великој мери користили Немци и Американци. Американци су оруђе преуредили за моторну вучу, док су га Немци уграђивали у бункере на Атлантском зиду. Американци су тим топом опремили и бомбардере В25Н, које су користили за нападе на бродове на тихоокеанском ратишту. Топ М1897 имао је масу од 1.160 кг (маса гранате 5,2 кг), домет 8.600 м и почетну брзину зрна од 529 м/с. ■

Бестрајно оруђе

Иако прва конструкција бестрајног оруђа датира још из 1860. године, тек у Другом светском рату долази до њихове употребе у борбеним дејствима. Бестрајно оруђе, амерички М18, калибра 57 мм, те М20, калибра 75 мм показала су се веома ефикасним у борби против тенкова, а услед мале масе лако су пратила пешадијске и ваздушнодесантне јединице.

ОКЛОПНА БОРБЕНА ВОЗИЛА

Концентрација немачких тенкова пред напад на Француску, маја 1940. (Pz 38 т, Pz II и Pz IV)

Рат челика

За пет година рата фабрике савезника и сила Осовине, својим армијама лиферовале су укупно више од 250.000 тенкова, око 77.000 самоходних оруђа, више од 110.000 оклопних транспортера и око 70.000 оклопних аутомобила. Уз неутврђени број специјалних возила на бази тенкова, та цифра достиже више од 500.000 свих оклопних борбених возила. Међутим, око 85 одсто основних оклопних средстава уништено је у Другом светском рату.

На основу искустава из Првог светског рата уочена је могућност да се, масовном употребом тенкова, уз садејство осталих родова КоВ и РВ, рововски рат може претворити у маневарски. Мишљења да се будући рат може водити под другим условима, у којима ће тенкови, односно оклопне јединице, бити носилац офанзивних операција на копну, заступали су поборници формирања крупних оклопних састава (Фулер, Лидел Харт, Ајмансбергер, Гудеријан, Ђафи и Де Гол на западу, и више војних теоретичара на истоку, Тухачевски, Трандафилов, и други). Такве погледе прихватили су генералштабови армија које су се припремале за агресивни рат или за одбрану, извођењем брзих и дубоких продора нагама предвођењем тенковским саставима на противничкој страни. Они други процењивали су да је противтенковска одбрана моћнија од тенкова и да су тенкови кадри да ефикасно дејствују само уз подршку пешадије и артиљерије, те да треба да буду у саставу пешадије ради њеног праћења и непосредне ватрене подршке. Међутим, упркос отпорима,

замисао о масовној употреби тенкова, односно тенковских, механизованих или оклопних јединица пробијала се све више.

Искристалисана су се два основна става да ће бити потребне две врсте тенкова: за подршку пешадије и за самостална дејства.

Савезнички тенкови

У Француској је преовладало мишљење да су тенкови немоћни против ПТ артиљерије, али су под утицајем развоја доктрине у Немачкој кренули са формирањем лаких коњичких дивизија (две коњичке и једна механизована бригада) са 64 ОБВ, за експлоатацију успеха у нападу. Пред рат формирају три оклопне дивизије, а четврта је у формирању (потпуковник Де Гол), свака са око 150 тенкова. Међутим, стварно ангажовање ОМЈ било је другачије. Од 3.434 оперативне тенке ангажоване су 2.763, уз 359 оклопних аутомобила и 384 полугусенична оклопна транспортера.

Иако француски тенкови по бројности

и квалитету, посебно наоружању и оклопу, нису уступали пред квалитетима тадашњих немачких тенкова, рат је брзо изгубљен, а бројна и квалитативна надмоћ Француза, због неприпремљености и неадекватне доктрине, нису уродили плодом.

Британска доктрина о употреби оклопних јединица (ОЈ) до Другог светског рата била је слична француској, с тим што су Британци све тенкове поделили на пешадијске и крстареће. Таква подела имала је негативан утицај на употребу тенкова у борбеним дејствима, па је тражено универзално решење тенка који би био погодан за праћење пешадије и за брза дејства у саставу самосталних здружених оклопних састава. Али Британци у томе нису успели до краја рата и ослонили су се на масован прилив америчких тенкова М3 Lee/Grant, односно М4 шерман. У рату су формирали 11 оклопних дивизија и 30 самосталних оклопних бригада.

У САД род ОЈ настаје 1940, када је под утицајем збивања на европском ратишту армија у основи прихватила немачку доктрину употребе ОЈ, на инсистирање генерала Чафија и Патона. Током рата формирано је 16 оклопних дивизија са 55 тенковских батаљона, 68 самосталних тенковских батаљона за пешадијске дивизије, 107 самосталних батаљона ПТ оруђа, 10 амфибијских тенковских батаљона и 16 амфибијских батаљона ОТ.

Руски оклоп

У Совјетском Савезу (СССР) тридесетих година интензивно се развијао род механизованих јединица и тенковских састава тактичког и оперативног нивоа. У доктрини употребе ОМЈ била су изражена два гледишта: конзервативно (ослањало се на француску доктрину), и савременије (офанзивна улога тенкова са интегрисаним деловима других родова војске).

Превладао је прва концепција, за коју се тада залагао Стаљин, па су МК расформирано 1939. године. Изненадни напад Немачке на СССР 22. јуна 1941. Совјети су дочекали са 28 МК у фази формирања, са 23.106 тенкова који нису успели да се организују и увежбају, а команде нису биле спремне да воде корпусе по новој доктрини.

Неприпремљеност јединица, низак ниво оперативне спремности ОБВ пристиглих за ремонт више од 35 одсто, неопремљеност тенкова средствима радио-везе, на крају, стратегијско изненађење и снажни удари немачког ваздухопловства, допринели су да *мунџевити рат – блицкриг* у првој години сукоба доведе до енормних губитака технике на совјетској страни и скоро до пада Москве у немачке руке. До краја августа Совјети су изгубили 14.917 тенкова – остали су са мање од 25 одсто оперативно спремних.

Италијански L.3/35 и L.6/40 у саставу оклопног одреда НОВЈ у Словенији 1943.

После тешких обостраних губитака на фронту, Црвена армија реорганизује оклопне јединице, враћа запостављене формације тенковских и мотострелачких бригада. Консолидовање попуне оклопних снага Совјета омогућило је дислоцирање тенковских погона из Харкова и делимично из Лењинграда на Урал, и даље, тако да је до краја 1941. произведено више од 6.590 лаких, средњих и тешких тенкова. Такође, из САД и Велике Британије почела је да пристиже помоћ по

споразуму *lend-lease* – испоручено 17.464 ОБВ.

Од 1942. године Совјетски Савез интензивно производи самоходна оруђа СУ-76, СУ-85 мм, СУ-122 и СУ-152 мм на шасијама лаког тенка Т-80, Т-34 и КВ-1В. Та оруђа, заједно са тешким тенковима КВ-2 (са топухаубицом 152 мм), одиграће изузетно значајну улогу у највећој бици Другог светског рата – код Курска.

Производња тенкова и самоходних

Операција Цитадела

Да би преузела стратегијску иницијативу после дебакла код Стаљинграда, а охрблена успехом своје противофанзиве код Харкова у пролеће 1943. немачка ОКВ разрадила је план да окружи и уништи совјетску групацију код Курска, ослободи слободне снаге за офанзиву ка Домбасу и нафтним изворима, те преокрене стратегијску ситуацију у своју корист (операција „Цитадела“). Совјетска страна желела је да ударима на бокове немачких снага разбије груписане снаге у продору и, привлачећи резерве из дубине, створи услове за општу противофанзиву на широком фронту. За операцију „Цитадела“ немачка је груписала снаге у три групе армија са 17 оклопних дивизија, укупно 900.000 војника, 2.770 тенкова и јуришних оруђа, више од 2.000 авиона, 6.000 топова и минобацача. Црвена армија је ангажовала око 1.300.000 војника, 3.307 тенкова и СО, 2.650 авиона, 20.000 артиљеријских оруђа и минобацача. Планирано је да операција траје само пет дана, у ствари, до ослобођења Харкова у совјетској пртивофанзиви прошло је 50 дана. Занимљив податак јесте и густина тенкова на километар фронта – на неким секторима и више од 50 тенкова.

У том највећем судару челика у Другом светском рату, где су обе стране употребиле своју најбољу расположиву технику, најбоље обучене војнике и најспособније команданте, дошло је, ипак, до неразумних и запањујућих губитака – по 1.500 тенкова и СО на обе стране за недељу дана битке. Немцима није помогло ни више од 428 најновијих тенкова (250 пантера и 178 тигрова), нити 90 самоходних оруђа *елефант/фердинанд*. Колики су тешки губици били на обе стране говоре и подаци (не сасвим поуздани, али који се налазе у више извора стручне литературе) да су Немци првога дана борби изгубили око 400 тенкова и СО, а 7. и 8. јула још око 800 борбених возила, око 200 пантера и више од 100 тигрова, већину од употребљених 90 *елефанта*. Разбијено је осам оклопних дивизија Вермахта. На совјетској страни мање прецизно говори се о сопственим губицима, али према западним историчарима изгубили су око 1.800 тенкова и СО у току целе операције.

оруђа (СО) повећана је до неслућених размера (1942. – 24.997, 1943. – 25.868, 1944. – 36.080 и 1945. – 30.006 тенкова и СО), до краја рата 116.939 (по другим 117.848) тенкова и СО. Годишње количине биле су равне укупној немачкој производњи тенкова у току рата.

Блицкриг

Полазећи од геостратегијских политичких интереса и усвојене војне доктрине ратовања по начелу *муњевитог рата* – блицкрига, Хитлер је дао инструкције да се формирају тенковске јединице што бројнијег састава и у великом броју. Тако је у рату било формирано укупно 27 PzDiv (11 су групација СС формације) и седам тенковских армија (две су СС).

Немачка команда тежила је да ствара самосталне оклопне формације са интегрисаним јединицама других родова, стављају-

Ратни плен

Истина је да су све зараћене земље користиле трофејна средства, када би их заплениле, али им то није био основни извор опремања (сем у Југославији). Тако је само Црвена армија укључила 345 заплених немачких тенкова и СО у састав својих тенковских бригада, а више од 1.200 заплених тенкова (*панзер III и IV*) конвертовала у самоходна оруђа (СО-76 и СО-122), монтирањем својих купола и топова и другим изменама. Вермахт је 1939. и 1940. имао око 35 одсто тенкова пореклом из ратног плена. Наравно, користио их је током рата, посебно чешке LT-35 и LT-38, француске *хочкис* Н-35 и 39, америчке М4 *шерман*, совјетске Т-34, и друге.

Све су оне ангажоване у рату против Југославије или против СССР-а, или против обе земље, а делови неких су упућивани и на западни фронт против савезника. Мађарска је имала најбројније тенковске јединице.

Производња јапанских тенкова почела је крајем двадесетих, а по узору на британске и француске. У инвазији на Кину 1932. године већ имају формиране тенковске пукове, а касније их групишу у бригаде. Значајно је да су први тенкови са дизел-моторима били јапански. Поред тенкова, Јапан је производио и оклопне транспортере, гусеничне, амфибијске и полугусеничне варијанте. Коначни слом јапанске оклопне јединице доживеле су у Манџурији августа 1945, када су у поновном сукобу са совјетских 5.500 савременијих ОБВ биле поражене и изгубиле око 1.250 тенкова.

Губици већи од производње

Крајем рата 1945. на источној страни било је око 35.000 тенкова и СО, на западној око 25.000 и у немачкој армији око 13.500 ОБВ. Дакле, око 85 одсто основних оклопних средстава уништено је у рату. То је цена због које неке стране можда не би ни ушле у рат.

Ма колико била масовна, производња је тешко пратила потребе попуне јединица. У прве две године рата, укључујући и напад на Југославију, „муњевити рат“ је доказао своја преимућства. У тој фази губици немачких и италијанских оклопних снага нису били ван очекиваних, а може се рећи ни велики. У ратним операцијама у Пољској и Француској Немци су изгубили три пута мање тенкова (око 500) него у Курској бици. У агресији на Пољску 1. септембра 1939. Вермахт ангажује 3.195 тенкова и СО, а губи 278 ОБВ (око 8 одсто уведених у операције).

У нападу на Совјетски Савез – операција „Барбароса“, Немци ангажују 3.712 тенкова и самоходних оруђа. Блицкриг је имао даха до средине августа, али са даљим продором ишло је све теже и на крају „муњевити рат“, губи битку са сопственом доктрином. У тој поплави челика на обе стране губици су енормни. Црвена армија је до краја године изгубила око 80 одсто тенковског парка (у прибалтичкој операцији 2.523 тенка, на белоруском фронту 4.789, а на западноукрајинском 4.381 тенк). Немци су такође платили велику цену, више од 50 одсто (око 2.000) изгубљених тенкова до краја августа.

У северној Африци крајем 1942. немачка 15. оклопна армија, од 700 тенкова и СО, на крају офанзиве британске 8. армије, остаје само са 36 ОБВ. Колики су укупни губици Немаца били у појединим ратним периодима тешко је прецизно рећи, али се, пре-

Колона јагдпантера 8,8 цм PaK 43/2 L/71

ћи нагласак на брзину кретања лаких тенкова, са наоружањем које ће бити довољно да решава ватрене задатке уништавања противничких ватрених тачака које ометају покрет пешадије, при чему тенкови воде борбу испред пешадије, продиру брзо у дубину противничког распореда и тамо чекају да брзе јединице – пешадија на моторним возилима – што пре пристигну и задрже освојене положаје, а да тенкови поново продиру даље.

Нереално планирање, проблеми логистике, редовног одржавања, временски услови, земљиште и комуникације, нејединство у доктринарним ставовима фашистичке Врховне команде и кључних команданата носилаца операција, смањивали су из године у годину почетну снагу Вермахта, а тенковским фор-

мацијама омогућавали једино Пирове победе, са ненадокнадивим губицима, унаточ све већој производњи ОБВ. Међутим, ангажовањем фабрика у окупираним земљама, посебно у Чешкој, Немци су успевали да повећају број тенкова и других ОБВ (осим у прве две године рата).

Италија је почела да производи лаке тенкове двадесетих, танкете тридесетих година, а пред рат и средње тенкове. Најмасовније је било лако возило – танкета L3./35 (брзи тенк, модел 1933/1935, при крају је означаван са L.35 или L.3) – основни ратни материјал за све време рата у италијанским ОЈ.

На страни сила осовине нашле су се и земље из суседства Југославије – Бугарска, Албанија, Мађарска, Словачка и тзв. Независна Држава Хрватска (НДХ) А. Павелића.

ма доступним изворима, јавља велики раскорак између годишње производње и постојећег бројног стања тенкова и СО.

Француски и британски оклопњаци

Француски лаки тенк *рено-35* (Renault R-35) од 9,8 тона, са двочланом посадом, представљао је једно од бољих решења лаких тенкова у то време. На њему су спроведене модификације, а последња је обављена 1940. под ознаком R-40 или AMX-40. У поређењу са немачким тенковима, његов оклоп био је бољи од оклопа сва четири немачка модела у нападу на Француску.

Лаки тенк *хочкис-35/39* (H-35 и H-39 Hotchkiss) био је други тенк по бројности у време напада Немачке на Француску, а заједно са тешким *шар* (Char B/B1bis) представљао је основно наоружање оклопних и лаких механизованих дивизија. По спољној конфигурацији врло је сличан R-35, са уочљивом разликом у ходном делу.

Средњи тенк SOMUA C-35 (Societe Outillage Mecanique et d'Usinage d'Artillerie) први је тенк на свету комплетно израђен од ливеног челика. По својим квалитетима био је испред немачких *панцер I, II и III*. Један је од ретких, ако не и први, који је имао уређај за електрично окретање куполе.

Тешки тенк *шар Б* (Char B), а потом његова модификована верзија, нису дошли до изражаја јер су неправилно употребљавани.

Најмасовнији британски тенк произвођен у Енглеској (6.855) и Канади (1.420) био је *валентин* (Valentine Mk III). Спадао је у категорију средњих тенкова масе 16-18 т, са три члана посаде, наоружан с топом 75 мм L/36 Mk V и два митраљеза. Брзина кретања до 40 км/ч, дизел-мотор од 210 КС омогућавао је радијус од 225 км. Био је релативно добро оклопљен – 65 мм. Тенкови су показали велику поузданост у експлоатацији. На бази тог тенка развијена је серија специјалних возила. Најпознатији је британски ловац тенкова *арчер*. Такође, на шасији тенка *валентин* Британци су развили два самоходна оруђа за подршку – Valentine Carrier Priest (*проповедник*) и Valentine Carrier Bishop (*biskup*).

Средњи пешадијски тенк Mk IIA *матилда* био је један од бољих британских пешадијских тенкова, масе 25 до 26,9 (више верзија), са четири члана посаде, наоружан топом 40 мм (2 пдр), респектабилног оклопа у то време, 75 или 78 мм напред. *Матилде* су стекле велики углед у северној Африци, где немачки *панцери II, III и IV* нису могли да им се супротставе. Тешки пешадијски тенк *черчил* Mk IV био је (маса од 38,5 до 40,6 т) најтежи британски тенк са најјачим оклопом на предњој страни (од првобитног 101 мм до 152 мм) и налазио се у саставу јединица које су имале сусрете са јачим снагама противни-

Тешки тенкови черчил MkIV

Матилда MkII у северној Африци

Полазак у напад – валентин Mk IX

ка. Иако велике масе, по својој покретљивости ван путева био је успешан и првобитно је замишљено да замени *матилде*. Како су Енглези били познати по компликованим техничким решењима и спремни, чак и у рату, да експериментишу са разним модификацијама, преоружавањем тога тенка, конвертовањем у тенкове специјалне намене, итд., стигло се до 104 модификације *черчила*. Основне борбене варијанте јесу *черчили до XI, суперчерчил – црни принц* (Black Prince).

У северној Африци забележен је случај да је *черчил* с топом 57 мм уништио један немачки тешки тенк *тигар I*. Базни модел, иако гломазан, успевао је да савлада ровове ширине 3,66 м и вертикалне препреке до 1,22 м. Није чудо што се појављивао и где није очекиван. Један немачки командант свој пораз на бојном пољу у северној Африци приписао

је „лудом тенковском батаљону“ (*черчил*) који се попео на брдо немогућих стрмина. У једној бици код Ел Аламејна шест *черчила* погођено је 105 пута, а само један је уништен.

Тенк за крстарење *крсташ* (Crusader Mark VI) настао је због потребе да се добије тешки тенк за крстарење, боље оклопљен и јаче наоружан. Када су се појавили на афричком бојишту, Британци су операцију напада на Тобрук назвали Crusader у част новопристиглог тенка у састав њихових јединица. Међутим, велике губитке нанели су им немачки ПА топови 88 мм, па су касније уместо борбених тенкова преуређени у возила посебне намене.

Још један тенк за крстарење почео је да се производи 1943. – *кромвел* (Cromwell). Последњи, и један од најперспективнијих енглеских тенкова за крстарење, *комет* (Comet), масе 33,5 т, са пет чланова посаде, представљао је радикалније побољшање претходника – *кромвела*.

Британци су били познати као произвођачи бројних оклопних аутомобила (ОА) и оклопних извиђачки аутомобила (ОИА) још у Првом светском рату. И током овог производили су више модела оклопних аутомобила и оклопних извиђачких аутомобила. Произведен је ОА *динго* (SC MkI 4x4), те ОИА *хамбер* (SC Humber IV 4x4), *стегхунд* (Staghound - ловачки пас M6, 4x4) и *дајмлер* (Daimler Mk1 4x4). „Дајмлеров“ аутомобил имао је два седишта за возача (напред и позади), ради вожње у задњем ходу,

Тенкови Т-34/76 на Лењинградском фронту 1942.

Тенк Т-34/85

кад возило није могло да се окрене на ужим деоницама пута.

Совјетски Савез наставио је масовну производњу тенкова све до краја 1945. године. То је омогућило да се у рату формира шест тенковских армија, 25 самосталних тенковских и 13 механизованих корпуса, те више од 300 бригада и пукова тешких тенкова. Укупно око 126.000 оклопних борбених возила.

Легендарни Т-34

Серију лаких тенкова Црвене армије представљало је шест модела. Од њих су најмасовнији били Т-26 (6.045) и Т-70 (8.226).

Легенда Другог светског рата јесте средњи тенк Т-34, познат као Т-34/76 и Т-34/85. Многи војни стратежи оценили су га као најбољи у рату и изводили закључке да је његов допринос победи на источном фронту био стратегијски значајан. Није чудо да, поред спомен-експонатна у многим градовима бившег СССР, почасно место на трговима градова заузима управо тај тенк, а у Москви постоји, јединствен у свету, и Музеј тенка Т-34. Колико су немачки команданти тенкисти ценили Т-34/76, најбоље говоре жеље немачких официра да се тај тенк копира.

Развијен на бази опитног тенка А-32, који је после захтева да се појача оклоп означен са А-34, да би био усвојен у наоружање под службеним називом средњи тенк Т-34. На већ развијен тенк уграђен је добар топ 76,2 мм Л-11 (Л/30,5), затим Ф-32 (Л/31,5), а убрзо је замењен још бољим топом дуже цеви Ф-34 (Л/41,5), с којим је могао да уништи било који немачки тенк 1941. и 1942. године, чак и тигар (дејством у бокове).

Панцирни пројектил пробијао је под углом 30° 58 мм на даљини 500 м, а поткалибарни 81 мм, а под углом 90 степени 71,

односно 100 мм. Поред топа, тенк је имао и два митраљеза 7,62 мм ДТ, један спрегнут с топом, други чеони у предњој плочи тела тенка, десно од возача. Добро профилисан коси оклоп тела и куполе, првобитне дебљине 45 мм, касније на куполи 52 мм па 60 мм, тешко су могли да пробију топови немачких тенкова прве две године рата.

Тенкови Т-34 (с топом 85 мм) регистровани су новембра 1943. као Т-34/76 и Т-34/85. Укупно су рату произведена 58.653, од тога 31.454 Т-34/76 и 27.199 Т-34/85, а до 1950. више од 84.000. Налазили су се и у саставу друге тенковске бригаде Југословенске армије.

Конструкција тенка Т-34 представљала је значајан искорак у развоју оклопњака. У њему је концепцијски успостављен баланс оклопне заштите, снажног наоружања, масе (26,5–30,5 т, зависно од године производње и завода) и погонског блока (дизел-мотор В-2 од 500 КС), механичког четворобрзинског мењача (касније петобрзински) и бочних квачила са кочницама за управљање и окретање на месту око једне гусенице, са једноредним точковима и независним вешањем (систем Christie), те широких гусеница (500 мм). У почетку тенкови нису имали радио-станицу, осим командира чете, што је био разлог слабог командовања, али је од 1942. започето

опремање свих тенкова. Концепцијски представљао је еталон модерних тенкова који ће се задржати у градњи тенкова до данас. Распоред унутрашњег простора, са два члана посаде напред и два у куполи (касније три члана у куполи), архитектура и композиција тенка, биће узор Немцима да 1942. убрзано пројектују тенк пантер.

Поред основних тенкова Т-34, произвођени су и пламенобачачи ОТ-34 (огњометниј танк-34), 1.170 комада ОТ-34/76 и 331 тенк ОТ-34/85. Најзначајније изведбе су конверзија тенка Т-34 у самоходна оруђа ловце тенкова и оруђа за ватрену подршку: СУ-85 (самоходнаја установа 85 мм) и СУ-100 мм М-44, те СУ-122 мм М-30, хаубица за ватрену подршку.

Зверубице

Тешки тенкови КВ (климент ворошилов), серијски произвођени од 1940, били су најопаснији противник немачким тенковима 1941. године. Од њиховог оклопа (дебљина до 75 мм) немачке панцирне гранате једноставно су одскале, све до примене ПА топа РАК 88 мм у ПТ борби, када се однос мења. Највише губитака претрпели су од дејства ловачко-бомбардерске авијације и примене ручних ПТ средстава, а многи су остали на бојном пољу због честих кварова на мењачким кутијама. Како су тенкови пантер и тигар постајали све опаснији противници, КВ-2 је добио и панцирне гранате за ПТ борбу. Пробојност пројектила била је у распону 100 до 140 мм оклопа на блиском одстојању, али пошто су гранате велике масе (48,8 кг), њихова кинетичка енергија задржавала се на већој даљини од било којег другог пројектила, па су могли да пробијају

окопне од 100 мм и на 2 до 2,5 км даљине, што други нису могли. Не чуди што је Команда КоВ немачке издала инструкције тенкистима да избегавају чеоне двобоје са „звероубицама“, како су назвали тешке тенкове KV, самоходна оруђа СУ-122 и СУ-152, развијена на оклопном телу тенкова KV, касније и тешке тенкове ИС-1, ИС-2 и ИС-3, те њихове варијанте самоходних оруђа ИСУ-122 и ИСУ-152

Тешки тенкови ИС (*иосиф сталин*) били су најбоље оклопљени у рату – њима је конкурент био само немачки тешки *тигар* VI Ausf B (tiger II). Дебљина оклопа различита је код варијаната тенка – од 100, 120 до 250 мм, маса 44 – 46,5 тона. Захваљујући бољој трансмисији са регенеративним двојним диференцијалним управљањем и гусеницама широким 65 цм, ИС су били покретљивији од *пантера* и

Тешки тенк KV 152 мм L/28

тигра. На основу ових тенкова развијена су и произвођена тешка самоходна оруђа за подршку ПТ борбу ИСУ-122 и ИСУ-122С са топом 122 мм А-19С Л/40 или Д-25С, ИСУ-152, ИСУ-152К и ИСУ-152М са топ-хаубицом 152,4 мм МЛ-20 или МЛ-20С Л/28 и 20 дводелних граната у комплекту.

У Црвеној армији произвођена су од 1938. до 1945. три типа оклопних аутомобила – лаки ОА БА-20 (*броње аутомобил* – оклопни аутомобил, 4 x 4) и БА-64 4x4, први совјетски ОА са погоном на сва четири точка, и средњи ОА БА-10 (6 x 6). Укупно 13.598 .

Амерички *стјуарт*

Између два светска рата САД су биле заокупљене сопственим економским и политичким развојем, па је развој рода ОМЈ каснио. Сматран је непотребним и скупим делом оружаних снага који Америци није потребан. Међутим, после ступања у рат, започела су убрзано да се производе ОБВ и да достигну цифру од 40 одсто укупно произведених у свету.

Сједињене Државе улазе у рат са латинским тенковима. Најпознатији је био лаки тенк

М3 и М5 *стјуарт* (Stuart), који је резултат модернизације првобитног лаког коњичког тенка М2. Име *стјуарт* дали су Британци, именујући серије М3 као *стјуарти од I до VI*. Када су прве примљене *стјуарте* Енглези пробали да возе у северној Африци, возачи су га оценили са *holey – срце (медени)*, због лакоће и једноставности управљања, те брзине кретања (58 км/х). Топ је имао вертикалну стабилизацију, а купола електрохидраулични погон, што је била новост, и имало је великог значаја у маневру ватром из тенка. На бази тог тенка развијена је самоходна хаубица М8 НМС (75 мм).

Стјуарти су били основни тенкови у америчким јединицама 1941–1942, док нису почели да пристижу из производње средњи тенкови *ли/грант* и *шерман*, те лаки тенкови *М-24 чафи*, који су преузимали улогу борбеног извиђања и осигурања бокова основних оклопних јединица средњих тенкова. Немци су те заробљене тенкове укључили у своје јединице под ознаком PzKpfw M3 747 (a) – слово *a* означава америчко порекло. Мањи број М3 и М5 конвертован је у оклопне транспортере и возила специјалне намене (налазили су се и у ЈА).

Ловац тенкова М18 76 мм (GMC Helicat – „вештица“ или „паклена мачка“) јесте самоходни ПТ топ или ловац тенкова произвођен од 1943. године. Могао је да уништи све тенкове противника, и *тигрове*, дејством у бочне стране. Захваљујући повољом односу специфичне снаге од 23,5 КС/т, авионском звездастом ваздушнохлађеном 9-цилиндарском мотору Continental R-975-С1 или R-975-С4 од 350 или 400 КС, ходном делу са независним торзионим вешањем и хидрауличним амортизерима, те хидромеханичкој трансмисији, могао да развија брзину на путевима до 84 км. Појављивао се брзо на неочекиваном месту и после неколико хитаца напуштао је положај, избегавајући ватру противника, па је зато добио надимак *паклена мачка*.

Од 1942. масовно пристижу у јединице амерички средњи тенкови. Најпре средњи тенк М3 *ли/грант*, нови двокуполни, који је знатно допринео ус-

поравању немачког продора ка Аламејну. Међутим, тактичка обученост јединица и лоше процене америчких генерала да је оклоп тенка М3 дебљине до 37 мм напред довољан, показале су већ у првим борбама у северној Африци своју неделотворност.

Тенкови М3 (маса 27,5 до 30,7 т), оклопа 37–57 мм, са посадом шест до седам људи, били су егземплар своје врсте. Наоружање је распоређено необично – на три нивоа, па је висина возила због тога била 3.125 мм, а доњи топ 75 мм висине једва 1,4 м. Због тога се, када је тенк био ван заклона, видео са великих даљина, пре свих возила, а уколико је користио заклон није могло да се деј-

Југословенске снаге

У Априлском рату, када је Немачка напала Југославију и за непуних 12 дана поразила њене оружане снаге, ситуација за малобројне ОЈ Војске Краљевине Југославије била је више него драматична. Против око 2.500 ОБВ Немачке и Италије, Мађарске и Бугарске могло је да се супротстави само 110 лаких тенкова Југословенске војске и три оклопна аутомобила, што се према војним доктринама није могло сматрати ни математичком пропорцијом бројног односа снага довољним за заустављање немачке офанзиве и брзих продора њених оклопних јединица. Према извештају немачког Војнотехничког штаба опуномоћеном команданту у Србији, немачке трупе заплениле су укупно 78 југословенских тенкова. Многи су остали без горива и у кваровима.

Са почетком народноослободилачке борбе, започиње стварање тенковских јединица, искључиво снабдевањем путем ратног плена. У току 1941. формирају се водови, 1942. чете а 1943 и 1944. батаљони. До пријема помоћи од савезника 1944. опремање новоформираних јединица било је искључиво из ратног плена, што је јединствен случај у Европи.

„Стјуарти“ из Прве тенковске бригаде ЈА, 1945.

ствује из основног оруђа – топа 75 мм, већ се ослањао на ватру топа 37 мм, чије разорне гранате нису имале готово никакав ефекат против ватрених положаја немачких топова PaK и Flak.

Ли/грант и шерман

Средњи тенк М4 шерман (Sherman), без сумње је најмасовнији амерички тенк (произведено 48.071 возило) са бројним основним моделима, више врста возила специјалне намене, самоходних оруђа и различитим модификацијама америчких и британских произвођача тенкова (преко 160). Био је основно средство оклопних јединица САД и Енглеске у току рата. Стигао је на сва ратишта. Од претходника – М3 ли/грант разликовао се по основној конфигурацији ватреног и ливеног оклопа и јединственој куполи са основним наоружањем. Маса тенка варирала је од 32 до 37,5 т, што је подразумевало и различиту дебљину оклопа која се кретала од 51 мм до 140 мм напред и куполе од 76 до 152 мм. Пред операцију „Кобра“ – пробој из Нормандије, повећан је оклоп предње плоче на 140 мм, а доњег дела предње плоче на 102 мм и куполе до 152 мм (маса је 37,5 т). Израђена су 254 таква М4А3Е2 Jumbo тенка.

Неки модели имали су по два улазна отвора на крову куполе, други једна, а неки и отвор на левој страни куполе за избацивање празних чаура.

Уградња електрохидрауличног уређаја за навођење куполе (10°/с) била је велика предност шермана над немачким тенковима, али је то подразумевало и употребу помоћног мотор-генератора (двотактни), који је могао да демаскира положај тенка (зими нарочито). Да би побољшали ПТ ефикасност својих шермана, Британци су уградили свој ПТ топ 17 пдр 76,2 мм L/55, који је са панцирном гранатом (965 м/с) пробијао 120 мм оклопа на 500 јарди, под углом од 30 степени, а са поткалибарним пројектилом (1.314 м/с) 186 мм под истим условима. То је био једини шерман који је приближно био равноправан пантеру и најновијим моделима панзер IV. Означен је са Sherman Firefly (В).

На бази шермана развијено је на десетине модификација и тенкова специјалне намене, инжењеријски за разминирање, са дозером, носача моста, радионички, за извлачење тешке технике, лансери вишецевих бацача ракета, хаубице од 105 до 155 мм и 203 мм и друге варијанте.

Серијама тенкова М3 ли/грант и М4 шерман, прецизније, њиховом оклопном телу, ходном делу и погонској групи, дугују настанак неколико типова оклопних возила. Најзначајнија изведеница из тих тенкова јесу ловци тенкова настали на бази њиховог ходног дела и основних елемената корпуса и сличности погона. То су GMC (Gun Motor

„Шермани“ из састава Црвене армије крећу у напад, 1943.

Carriage или Self-propelled Gun – SPG, самоходни топ) М10, М10А1 Wolverine („вучица“) М36 Jackson са варијантама М36В1, М36В2. Друга група су самоходна артиљеријска оруђа за подршку 105 мм, 155 мм и 203 милиметра. Уз тешка самоходна оруђа ишла су и транспортна возила муниције, израђена на бази тенкова М3 ли/грант.

Американци су током рата развили два типа тешких тенкова – тенк М-6 (56 т) и тенк М-26 першинг (Pershing), масе 41,89 т (у коначној верзији означен са М-26 Heavy Tank Pershing). Иако је М-26 першинг стигао када се већ спуштала завеса ратне позорнице у Европи, концепција тога тенка постала је модел по којем су касније развијане следеће генерације основних тенкова у САД. Концепција је промењена у користи новог унутрашњег распореда са управним одељењем напред, борбеним у средини и моторно-трансмисионом назад. Погонски точкови су позади.

Највећи произвођач лаких оклопних возила (ЛОВ) у рату су биле САД, које су успеле да израде више од 87.000 возила три врсте основних модела – гусеничних, полугусеничних и точкашких, не рачунајући лаке тенкове и лаке ловце тенкова-самоходна оруђа.

Полугусенични оклопни транспортери (half track carrier) серије М2, М3, М5 и М9 јесу најмасовнија врста ЛОВ, настали као потреба да се нађе компромис између транспортбилности камиона, заштите (макар минималне од стрељачке ватре) и проходности возила, која ће бити ближа проходности тенка, ради заштите тенкова, подршке и обезбеђења у ситуацијама када борбене одлике тенкова не могу самостално да се испоље. Развијено је више од педесет верзија возила различите намене.

Оклопни извиђачки аутомобил скаут кар (М3А1 Scout Car 4x4) развијен је 1939. на бази стандардног теренског аутомобила. Послу-

жио је као основа и за развој полугусеничне варијанте М3 и других. Пошто су полугусеничари преузели примат, скауткари су мање коришћени у јединицама САД, више у Енглеској и Канади, и другим савезничким армијама.

Оклопни аутомобил грејхаунд М8 (Greyhound – хрт) првобитно је намењен да буде ловац тенкова, али је на старту та улога отпала, после првих искустава у рату, и поверена му је улога извиђачког возила и возила за обезбеђење бокова и спојева оклопних јединица у нападним десјтвима. Развијен је велики број варијаната, али су све декларисане као лаки оклопни аутомобил – осим модела Т117Е1 и Е2, произведених по британској наруџби. Најбројније су две основне варијанте: М8 LAC и М20 AUC (Armoured Utility Car) – оклопни вишенаменски аутомобил за штабне и друге послове, без куполе.

Панцери

Од 1939. до 1945. Немачка је произвела више од 77.000 свих врста ОБВ и показала спремност да, поред све интензивнијег савезничког бомбардовања, из године у годину повећава производњу (од око 500 возила 1939. до 29.208 1944, када је достигла зенит). Друга занимљивост јесте брзо прилагођавање ратним потребама – променом у концепције градње тенкова и других ОБВ, нарочито ловаца тенкова, разних модела самоходних оруђа и оклопних транспортера полугусеничног погона. Док су се западни савезници (читај Американци) запетљавали у модификације својих средњих тенкова, Немци су сваке године из фабрика испоручивали јединицама по један нови модел тенка, СО, ловца тенкова, ОТ, ОА, и друга наменска возила, уз широку примену конверзије превазиђених возила новим наоружањем и улогом.

Ако се нешто показало поузданим на ратиштима, нису одустајали од тога, без обзира на све новије, убојитије тенкове које су примале јединице. Довољно је поменути пројектовање средњег тенка (уистину тешког) 41-тонског PzKpfw V *пантер*, који је без обзира на примедбе о недорађености био најмодернији тенк Другог светског рата. И један од најбољих.

Лаки тенк *панцер I* (Pz Kpfw I, SdKfz 101) појавио се 1934, а јавно на паради 1935. године. Возило је масе 5,4 – 5,7 т, са два члана посаде. Оклоп 6–15 мм штитио је само од митраљеске ватре. Произведено је око 200 комада малих командних тенкова SdKfz 101 и 164 возила за извлачење Berge Pz I Ausf B. Посебно су развијена два модела веће масе, PzKpfw I Ausf C (VK 601) 8 т, намењен за извиђање и ваздушно-десантне трупе и PzKpfw I Ausf F (VK 1801) 18 тона.

Лаки тенк *панцер II* (Pz Kpfw II, Sd Kfz 121) серијски је произвођен од 1936. до 1942. године. Са жељом да добију боље наоружан и јаче оклопљен борбено-извиђачки тенк, развијен је модел PzSrw Luchs (*лисац*) или PzKpfw II Ausf L. На бази *панцер II* развијено је 10 опитних модела, али нису ушли у серијску производњу.

Лаки тенк 35 (PzKpfw 35 т) добио је немачку ознаку (слово т означава чешко порекло), а у суштини је реч о чехословачком лако тенку *шкода*, службена ознака LT-35. Имао је јединствену трансмисију за оно време, са пнеуматским сервоуређајем, са 6+6 степени преноса и пнеуматски сервоуређај за управљање и кочење. Чешког порекла је и лаки тенк 38 (PzKpfw 38 (т) или LT-38. На бази тог тенка изведено је више конверзија – у самоходна оруђа, ловце тенкова, оруђа за ватрену подршку. Најпознатија су самоходна ПТ оруђа и ловци тенкова PaK 36r (SdKfz 139) Marder III (*куна-3*).

Највише је упамћен ловац тенкова *хецер* – Jagdpanzer 38 (т) fur 7,5 цм PaK 39 (L/48) или Jagdpanzer 38 (т) Hetzer (*хајкач*), скраћено JagPz 38(т) Hetzer. Ниска силуета (2,1 м) омогућавала је повољан положај за дејство из заседа. Био је значајно појачање за пешадијске и панцергренадирске јединице.

Средњи тенк *панцер III* (PzKpfw III, SdKfz 141) настао је на захтев Хитлера да се добије добар тенк за попуњу планираног организовања тенковски дивизија 1935. По основној концепцији био је идентичан принципијелној конструкцији немачких тенкова. Развијено је и произведено од 1936. до 1943. године око 6.000 тенкова *панцер III* свих модела и модификација и више стотина командних тенкова, један мањи број тенкова пламенобацача, тенкова артиљеријских осматрачница, самоходних оруђа, инжењеријских тенкова, возила за извлачење и тенкова за подводну возњу (до дубине 15 м). Тај тенк доживео је промене у борбеној маси од 15 до 23 т, оклопу од по-

Панцери PzIIc из 14. панцер дивизије, априла 1941. у Југославији

Тенкови Pz IV G на Белоруском фронту 1943.

Јуришна оруђа

Поред тенка *панцер IV*, јуришна оруђа *штурмгешуц III*, скраћено StuG III (SdKfz 142), једини су модели борбених возила произвођени све време рата. Постојала су два основна модела: StuG III (верзије А, В, С, D, E) и StuG 40 Ausf (од верзије F, F/8 и G). Квалитативна промена противоклопних могућности топова 7,5 цм L/46 и L/48 допринела је да су StuG III и StuG 40 после 1943, не само уведена у род ОЈ, већ постала ловци тенкова, иако су задржала стари назив StuG.

Колики је значај придаван оруђима StuG говори податак да је Вермахт априла 1945. имао око 6.190 разних тенкова и приближно толико StuG (рачунајући и оруђа на бази тенкова Panzer IV, V и VI) – 6.501 оруђе.

четних 14,5 мм до 50+20 мм, основном оруђу – топ 3,7 цм KwK 36 L/45, 5 цм KwK L/42 и L/60 до кратког топа 7,5 цм KwK 39 L/24.

Средњи тенк *панцер IV* (PzKpfw IV, SdKfz 161) био је најмасовније произвођен тенк (8.519 возила) од почетка до краја рата. Био је главни „вучни коњ“ немачких оклопних јединица и показао је поузданост и квалитете. У развоју тог тенка израђено је од 1935. осам варијаната са више модификација, а на бази њега развијено седам основних конверзија модела самоходних оруђа. Концепцијски идентичног је облика са *панцер III*, само је дужи за пола метра и има 8 пари потпорних точкова и четири пара носача гусеница.

У Северну Африку упућено је Ромелу око

80 *панцер IV*, међу њима око 20 са дугим топом, па су их Енглези назвали *панцер специјал*.

На бази *панцер IV* развијен је ловац тенкова *јagdпанцер IV* (Jagdpanzer IV) са топом 7,5 цм KwK 40 L/48, означаван и са Sturmgeschutz IV. Називани су и *Гудеријанова патка*. Иза овога модела развијен је ловац тенкова са дугим топом 7,5 цм L/70 (као на *пантеру*) у две верзије топа – KwK или PaK, а возило је дат назив *тенк IV/70* – Panzer IV/70, односно Jagdpanzer IV/70 (A) и IV/70 (M). На бази мешовитих компонента шасија *панцер III* и IV развијен је ловац тенкова 8,8 цм PaK43 L/71 Jagdpanzer Nashorn (*носорог*), првобитно назван *рогоња* (Hornisse), због инсталисаног најдужег ПТ топа 8,8 цм PaK 43 L/71. Био је смртоносан за сваки тенк, па и за совјетске ИС-2, или амерички *першинг*.

Тешки немачки тенкови

Најчувенији немачки тенк 2. светског рата, *тигар* (PzKpfw VI Ausf E Tiger, SdKfz 181), постао је симбол немачких достигнућа у развоју оклопних борбених возила. Када се појавио 1942. био је најснажније наоружан тенк и са најбољом оклопном заштитом. Након првих сукоба савезника с тим тенком створен је о тигру мит као да је реч о правој звери *тигар*.

Основне одлике *тигар I* по концепцији су исте као код немачких тенкова пре њега, где је задржан распоред као код *панцера IV*. Архитектура оклопа је коцкаста, без већих нагиба плоча, купола на средини тенка. Тенк је масе 67 т са оклопом дебљине 110 мм на куполи напред, оклопног тела 100 мм, бочне стране и задња плоча 80 мм (само је купола масе око 11 т). Понад од пет чланова распоређена је по стандардној шеми. Тенк је погонски безински 12-цилиндарски V мотор Maybach HL 210 P45 од 650 КС, који ће ради унификације заменити јачи HL 230 P45 од 700 КС који је почео да се уграђује и у тенкове *пантер V*. Примењена је трансмисија са мењачком кутијом од 8+4 степена преноса, предселекторски бирач, са главним квачилом и фриксионим кочницама у уљу, и регенеративни систем са хидрауличким сервоуправљањем тенком преко волана.

Управљање тенком, захваљујући таквој трансмисији и независном торзионом вешању, регенеративним диференцијалима заокрета и сервоуређаја, било је без великог напрезања, а обука возача једноставна.

Топ 8,8 цм KwK 36 L/56 имао је четири врсте граната: панцирну PzGr39, поткалибарну PzGr 40, кумулативну HlGr и тренутно-фугасну SprGr. Уређаји (електрохидраулични) за покретање куполе били су на располагању нишанцији и командиру, али када он откаже нишанција би морао да прави по 720 обротаја ручним покретачем, да би окренуо куполу 360°. Иначе, недовољна маневрибилност тенка је доприносила да се совјетски Т-34 и други савезнички постављају бочно и на тај начин уништавају *тигрове*. То се ретко дешавало јер су *тигрове* стално штитили пешадинци и гренадири.

На бази *тигра I* развијено је неколико возила посебне намене, али не као планирана градња, већ после ремонта или када би били оштећени, а није било могућности да им се врате претходне карактеристике. Такође, пројектована су оруђа за ватрену подршку и ПТ борбу на њиховој шасији.

Јуришни тенк *штурмтигар* (Sturmpanzer VI Sturmтигар) са мерзером 38 цм L/54 развијен је на бази *тигра I*. Био је намењен за рушење тешких утврђења. Ловац тенкова *елефант* (Panzerjäger или „слон“ или „Фердинанд“, према конструктору) својеврсно је оруђе са топом 8,8 цм PaK 43/2 L/71 којим је Хитлер мислио да заустави поплаву тенкова са Истока и све масовније учешће нових оклопњака на западном фронту. За његов развој искоришћене су шасије припремљене за тенкове „Поршеове“ верзије *тигар VI* (90 шасија), са ојачаним оклопом. Достигао је масу од 67 тона и постао једно од два најтежа борбена возила у рату. Забележено је да је *елефант* успео да уништи једног *шермана* на 2.700 м, а сматрало се да може да води борбу против већине тенкова на даљинама од 5.000 м и ближе, чим спази непријатељев тенк.

Тигар I, јуна 1944. у Нормандији

Јагдтигар 12,8 цм L/71

Супертешки миш

С намером да се добије неуништив тенк – супертешки, Хитлер је усмено наредио да се конструише најмоћнији тенк који би имао масу до 150 тона, топ 128 или 150 мм са спрегнутим топом од 75 мм и оклопом дебљим од 250 мм. Развијена су два прототипска модела VK 7001 PzKpfw Muase (*миш*) или Porsche 205 (маса до 188 т), и други под ознаком PzKpfw E-100 (развијен у Хеншелу) од 140 т. Такви тенкови били би неподесни за кретање у динамичким борбеним условима, и могли би да служе као тешки бункери на критичним местима наступања противничких тенкова. На бојном пољу били би изванредни циљ. До модела E-100 стигли су амерички војници, а до *миша* црвеноармејци. Један миш је комплетан и налази се у музеју у Кубинки.

Ловац тенкова *јагдтигар* (Jgdtiger, SdKfz 186) означавао се и са Jagdpanzer VI, JagdPz VI Ausf B или само Jagdtiger. Настао је на захтев да се добије јаче оруђе, не само за борбу против тенкова већ и за ефикасније дејство по групним циљевима и утврђеним ватреним тачкама, пошто тренутно распрскавајућа граната 88 мм (маса 9,4 кг) није била довољно ефикасна. Одлучено је да се угради већи калибар топа од 12,8 цм KwK (или PaK) 44 L/55 са борбеном брзином гађања 2-3 гранате у минути. Његова пробојност била је довољно за било који тенк, осим за совјетски ИС-III даље од 500 м.

Краљ тенкова – тигар II

Тешки тенк *тигар II* (PzKpfw VI Ausf B „Tiger“ II, SdKfz 182) настао је у фирми „Порше“ 1944, када су Немци настојали по сваку цену да постигну опасне тенкове Црвене армије Т-34 и ИС-2. Одлучено је да се побољша *тигар*, појачавањем и бољим профилисањем оклопа (по узору на Т-34) и угради јачи топ 88 мм од претходног, са већом почетном брзином пројектила, истовремено и пробојности оклопа. Тенкови су у литератури означавани са Königstiger или Kingstiger (*краљевски тигар*). Поред уградње ефикасног топа 8,8 цм KwK 43 L/71, идентичних балистичких својстава, као код *елефанта*, имао је два митраљеза, а предвиђена је могућност примене и ПАМ. Нишанске справе и перископи за осматрање били су последња реч оптичке индустрије. Телескопски нишан је омогућавао прецизно нишањење на даљинама до 3.000 м за гађање са поткалибарним и панцирним пројектилима, а 4.000 м са тренутно-разорним и кумулативним. За бољу вентилацију од барутних гасова уграђен је одводник који је продувавао цев после сваког опалења. Кроз отвор на задњем зиду куполе могао је да се попуњава тенк муницијом, извлачи цев топа при замени и излази посада у случају нужде. Предња плоча је дебљине 150 мм/50°, куполе 185 мм/9°, бочних зидова 80 мм/25°, под и кров 40 мм.

Летња предофанзива у Арденима – тигар II, 1944. године

За погон тенка примењен је исти агрегат као у пантеру, Maybach HL 230 P 30 од 700 КС, бензински 12-цилиндарски у V-60° распореду блокова, водом хлађени.

Средњи тенк пантер (V SdKfz 171), уистину тешки, елитни немачки тенк настао је као последица тешких губитка тенкова Panzerwaffe у сукобу са совјетским Т-34/76 и KV/76 током операције „Барбароса“ у лето 1941. године. Замисао да се пројектује нови тенк по

узору на совјетски Т-34 није могла да се реализује, па је решено да се оклоп појача на 80 мм, угради чеони митралез у предњу плочу, поред спрегнутог са топом и топ 7,5 цм KwK 42 L/71 са 79–82 гранате и 4.800 метака 7,92 мм у комплекту. Примењене су нишанске справе највишег технолошког ниво фирме Zeiss, које су омогућиле вођење борбе са тенковима на даљинама од 1,5 до 2 км. Ради нестрпљења да се нови тенк испита у тежим полигонским и ратним условима, фирер је одлучио да се прва формирана 10. панцер бригада пантера угпути у битку код Курска. И ту је неславно прошла. После детаљније анализе извршене су одређене модификације и побољшања на проблематичним елементима уређаја и компонената. Изразита предност пантера у класи средњих тенкова јесте његов топ, који је имао три врсте једноделних метака: тренутно-фугасних, панцирних и поткалибарних, а од 1944. и кумулативних.

Тешки тенк ИС-2 испред ратног циља – Бранденбуршке капије у Берлину, маја 1945.

Лака оклопна возила Вермахта

На бази пантера развијено је и произвођено неколико специјалних тенкова: за извлачење, командних тенкова, артиљеријских за осматрање и управљање ватром. Опитовано је и са више других врста возила, али серијски нису произвођена. Изузетак је ловац тенкова *јадпантер* – Jagdpanzer V Jagdpanther (SdKfz 173), који се на фиреров захтев називају само Jagdpanther. У ратној пракси оруђе је показало значајне ватрене и маневарске могућности и било врло опасно противник захваљујући ефикасном топу.

Полугусенични ОТ код Немаца попримили су улогу БВП. Средњи ОТ (mSPW, SdKfz 251) израђен је са кутијастим оклопним простором кабином у предњем делу (возач и командир), а моторно одељење је испред кабине, мењач у кабинџи на поду. Предњим паром

точкова се управља, а задњи део посадни простор (за десет војника) почива на шасији гусеничног покретача (широке су 260 мм) са еластичном гумираном везом челичних чланака. Погони га бензински мотор од 100 КС. Развијене су 22 варијанте возила са различитим наоружањем и опремом. Службена ознака им је SdKfz 251/1 до 251/22. Постојао је широк дијапазон наоружања. Највише су коришћени као борбена возила у саставу оклопногренадирских дивизија, коадна возила, возила везе, али и за логистичке потребе.

Лаки ОТ 250 (leSdKfz 250 SdKfz) идентичне је конструкције са претходним, масе око 5,5 т или веће, зависно од наоружања и опреме, са идентичним оклопом и погонским агре-

Диригована возила

Лака ОБВ са већом количином експлозива, од 60 до 500 кг ТНТ, требало је да одиграју значајну улогу у борби против тешких тенкова Црвене армије. Развијено је неколико модела, сличних српској *Милицџи*, приказаној на овогодишњем *Партнеру*. Та возила примењена су у нападу на Француску 1940, у Курској бици... Али енормни губици тих „торпеда“, самоуништавање по обављеном задатку, сводило их је на једнократну употребу. Диригована возила пример су губљења присебности у завршним операцијама.

гатам. Произвођени су од 1940. до 1944, када је настављена производња mSPW 251. На бази основног модела развијено је 12 варијанти возила са више врста наоружања.

После Првог светског рата Немачкој је одобрено да задржи мањи број ОА за полицијске снаге и очување реда у држави.

Од 1935/ до 1940/ фирма „Хорх“ израдила је 339 двоосовинских лаких извиђачких ОА (leichter Panzerspahwagen SdKfz 221 4x4). Најбројнији из те фамилије су SdKfz 222, наоружани с топом 2 цм KwK 38 L/55, којим је могло да се дејствује и по нисколетећим авионима (елевација 80°).

Средњи ОА (6x6) (schwerer Panzerspahwagen 6-Rad, SdKfz) 231 и варијанте 232 и 263 били су наоружани топом 20 мм и спрегнутим митралезом, те радио-станицом у куполи. Маса возила 8,3 т, три члана посаде. Оклоп је појачан напред на 30 мм.

Тешки ОА (8x8) (8-Rad schwerer Panzerspahwagen SdKfz) 231, наоружани топовима 20, 50 или 75 мм, били су масе 8,7 т, са 4 члана посаде, мотором Boosing LBV од 150КС са оклопом 8–14,5 мм (касније 35 мм). Управљање возилом је са све четири осовине. Мењач са 6+6 степени преноса обезбеђивао је кретање до 85 км/ч, и назад такође. До краја рата развијено је још неколико варијанти. ■

Крила победе и пораза

Бомбардер B-17 Flying Fortress

У Другом светском рату авијација је одиграла кључну улогу у победи савезника и поразу сила Осовине, битно утичући на ток и исход операција на копну, док је у потпуности изменила рат на мору. Зарађене стране произвеле су за време рата 730.756 различитих авиона, а крај је обележила појава млазне авијације.

Развој ратног ваздухопловства после завршетка Првог светског рата до 1925. обележен је изразитом стагнацијом производње и смањењем броја летелица, а у дискусијама о његовој употреби у рату преовладала су два мишљења: једно, по којем је главни задатак авијације подршка копнене војске и ратне морнарице, и друго, које је заговарало самостална дејства са приоритетом на употреби бомбардера.

Три периода употребе

Нагли развој ратно ваздухопловство доживљава у периоду од 1933. до 1939: долази до повећања снаге мотора, уводе се авиони једнокрилци с увлачећим стајним трапом, нови типови митраљеза и топова, побољшава радио и фото опрема, почиње примена радара, а ствара се и нова организација – формирају се крупне ваздухопловне јединице (корпуси, армије). Такође, реорганизује се ваздухопловна позадина и усавршава нова доктрина по којој се авијацији придаје прворазредни значај.

У Другом светском рату употребу авијације обележила су три периода. У првом, од почетак рата до напада на Совјетски Савез,

немачка авијација је доминантна и тесно садејствује копненим снагама у њиховим офанзивним дејствима. Тај период одликују изненадни, масовни и разарајући удари авијације (извиђачи, ловци, бомбардери, јуришници), са 1.000 и чак до 5.500 летелица, по виталним војним и индустријским циљевима противника (аеродроми, складишта, концентрација трупа, индустријски објекти, железничка путна мрежа, мостови), те немилосрдно бомбардовање цивилних циљева (градава). Осим посредне и непосредне подршке копненој војсци, немачка авијација обавља и самосталне задатке међу којима се посебно издваја жестока ваздушна битка за Британију.

Други период (1941–1942) обележен је немачким нападом на Совјетски Савез и јапанским на САД (Перл Харбор). Главнина авијације ангажована је у великим офанзивним борбама (Стаљинград, Ел Аламеин, Нова Гвинеја, Соломонска острва). Користећи чињеницу да је главнина Luftwaffe пребачена на исток, Британци интензивирају изградњу средњих бомбардера, а ловце опремају новим врстама митраљеза и топова и почињу систематско бомбардовање Немачке, Италије и сателитских земаља.

Focke Wulf FW-190

Мицубишијев „зеро“

После катастрофе на почетку рата Совјетски Савез предузима низ радикалних мера како би своје ваздухопловство оспособио за борбу са противником. Развијају се нови, савремени авиони, који омогућавају промену тактике у ваздушним биткама (из одбрамбеног хоризонталног прелази се на вертикални маневар), уводе се нови типови авиона (јуришни), који дејствују у групама од по четири-пет или осам авиона у ниском хоризонталном лету, а до посебног изражаја долазе противоклопни авиони Ил-2. На Пацифику, после жестоких борби код Коралног острва и Мидвеја, САД преузимају превласт у ваздушном простору, за шта је најзаслужнија морнаричка авијација.

Трећи период (1943–1945), обележен је даљим јачањем савезничког ваздухопловства, што им је омогућило прелазак у противофанзиву на свим ратиштима. На источном фронту авијација синхронизовано и континуирано садејствује посредно и непосредно офанзивним дејствима копнених снага. На

Messerschmitt Me-109

западном фронту, стратешка авијација једновремено са по 1.000 и више авиона, даноноћно напада противника у дубокој позадини, сламајући његову економску, индустријску и војну снагу. Посебно су разарајући ударци по насељеним местима и градовима, уз наношење бројних цивилних жртава. Бомбардерске формације прате и штите ловци далеког дејства, а на Пацифику Американци авијацију употребљавају за непосредну подршку поморским десантима, док из база у

Кини, стратешком авијацијом бомбардују јапанске луке, поморске базе, индустријске објекте, железничке и путне комуникације.

Ловачки авиони

У изради ловачких авиона до почетка Другог светског рата постојале су две концепције: прва, лак, врло покретљив авион, велике брзине пењања и малог радијуса дејства и, друга, тежи, јако наоружан и оклопљен, великог радијуса дејства ради праћења тешких бомбардера. Прву концепцију заступао

је Совјетски Савез, а другу САД, док су Велика Британија, Немачка, Јапан и Италија били ближе совјетској концепцији.

У односу на задатке (борба за превласт у ваздушном простору, подршка копнених и поморских снага, праћење тешких бомбардера и заштита територије од напада из ваздуха), у Другом светском рату основна концепција у развоју ловачких авиона била је: нискокрилац са самоносећим крилом, једномоторни једносед претежно металне конструкције и чистих аеродинамичких линија, великог специфичног оптерећења крила и малог оптерећења расположиве снаге мотора, масе од 2.500 до 9.500 кг, максималне брзине до 600 км/ч, висине лета до 11.000 м, наоружан са 2–8 митраљеза или 2–4 топа и 10 ракетних зрна.

Најпознатији ловачки авиони Другог светског рата били су: немачки Messerschmitt Me-109, Me-110 и Focke Wulf 190, италијански Macchi с.202, јапански Mitsubishi A62M zero-sen и J2 *раидер*, Nakajima Ki-43 *hajabusa* и Ki-44 *shaki* и Kawasaki Ki-61 *hien*; совјетски JAK-3 и 9, *лавочкин* 5, 7 и 9 и МиГ-1 и 3, амерички Bell P-49 *aircobra* и P-63 *kingcobra*, Curtiss P-40, North American P-51 *mustang*, Lockheed P-3 *lightning* и Republic P-47 *thunderbolt* и британски Supermarine Spitfire и Hawker Hurricane, Spitfire Mk IX и DH mosquito NF II.

Појава радара и његова употреба при извршавању ноћних задатака условила је

Нагли развој

О наглом развоју авијације у Другом светском рату најбоље говоре следећи подаци: у рат је авијација ушла са авионима чија је највећа маса износила 7.500 кг, брзина до 500 км/ч, долет до 1.700 км, а снага мотора до 1.700 КС. Наоружана је била са митраљезима калибра 7,7 мм, топовима калибра 20 мм, а могла је да понесе терет бомби до 500 кг. До краја рата ловачки апарати летели су просечном брзином од 700 км/ч, а млазни до 850 км/ч, лаки и средњи бомбардери 600 км/ч, а тешки 500 км/ч. Акциони радијус фронтонских ловаца износио је 1.000 км, лаких и средњих бомбардера до 3.000 км, а тешких до 5.000 километара.

Лаки и средњи бомбардери могли су да понесу од једне до 2,5 тоне наоружања, а тешки од 5 до 10 тона. Ловци су били наоружани са шест до осам митраљеза, невођеним ракетама, калибра 127 мм или са два до четири топа калибра 20 мм. Лаки и средњи бомбардери имали су 6 до 10 митраљеза, а тешки 10 – 15. Врхунац лета ловаца и бомбардера износио је од 9 до 13 километара.

Зарађене стране у току рата употребљавале су 79 типова ловачких авиона, 49 модела бомбардера и 21 тип јуришних авиона, а произвеле су 730.756 авиона (САД – 308.711, Велика Британија – 131.650, СССР – 110.000, Немачка – 113.515, Јапан – 76.320 и Италија – 13.250 авиона).

развој двомоторних двоседа ловаца (De Havilland mosquito, Northrop P-61 и др.). При крају рата у оперативну употребу уведени су први млазни ловци – немачки Messerschmitt Me-262 и Heinkel 162, salamander, британски Gloster Meteor I, амерички Bell P-29 airacomet и совјетски БИ, те немачки ракетни авион Messerschmitt Me-163, који је врло успешно дејствовао против савезничких тешких бомбардера.

Бомбардери

До почетка рата зарађене стране произвеле су знатан број квалитетних бомбардерских авиона и рашчистиле дилеме око њихове употребе. Италијани су бомбардерској авијацији наменили улогу подршке копнене војске и ратне морнарице, Немци оперативно-такатичком садејству са копненим снагама, Јапанци, нападу на америчке ратне бродове, Британци за самостална дејства, Совјети за подршку копненој војсци, док су Американци тежиште усмерили на развој тешких бомбардера великог долета и носивости.

Од самог почетка рата и за све време његовог трајања, бомбардерска авијација масовно је употребљавана – у почетку у формацијама од по 200 и више авиона, при крају у формацијама и до 1.000 авиона у једном налету. Увођењем радара за навигацију и распознавање циљева омогућено је успешно бомбардовање непријатељеве дубоке позадине, а и дејство ноћу и по лошем времену на веће циљеве из хоризонталног лета и са већих висина.

У Другом светском рату употребљавани су лаки, средњи, тешки, брзи, јуришни и обрзушавајући бомбардери, а при крају рата и млазни. Развој ваздухопловне технике знатно је побољшао њихове тактичко-техничке карактеристике (брзина, долет, врхунац лета, маса, носивост), а повећано је и њихово одбрамбено наоружање (већи број митраљеза великог калибра, топови). Повећањем радијуса дејства ловачке авијације обезбеђена им је заштита од дејства ловачке авијације противника.

Spitfire MkIX

Совјетски „ловочкин“

North American P-51 mustang

Међу карактеристичне бомбардерске авионе Другог светског рата спадају: амерички Boeing B-17 Flying Fortress, Consolidated B-24 Liberator и Boeing B-29B Super Fortriss, британски Sterling, Halifax и De Havilland Mosquito, совјетски ПЕ-8, Ил-4 и Ту-2, италијански Savoia Marchetti SM 79 и Cant Z.

Ваздушни десанти

Завршне операције ратног ваздухопловства у Другом светском рату обележене су великим ваздушним десантима (Арнхајм, 27.000. падобранаца), искрцавањем на Сицилију и поморским десантом на Нормандију (13.500 авиона од којих 5.409 ловаца). Тачку на успешна дејства савезничког ваздухопловства у Другом светском рату ставила је употреба нуклеарне ваздухопловне бомбе (Хирошима, Нагасаки) августа 1945. године.

506В, немачки Dornier Do-117, Focke-Wulf 200С, Junkers Ju-87 и Ju-88, Heinkel He-111 He6 и Messerschmitt Me-262 и јапански P1Y1 Yokohima, Mitsubishi G4M2, Nakajama Ki.49 и Kawasaki Ki.48.

Стратешка авијација

Развој стратешке авијације омогућен је повећањем носивости, брзине, долета и врхунца лета, увођењем специјалне опреме (радарски и радио-уређаји, бомбардерски нишани и носачи бомби, систем навигације) и уградњом бољег наоружања за одбрану, чиме су створени услови за повећање тачности бомбардовања са већих висина и за извршавање самосталних задатака у дубокој позадини противника, дању и ноћу и по лошем времену.

Паралелно, обављене су и организационе промене – формиране су посебне ваздухопловне команде и јединице стратешке авијације. Американци су формирали 8, 15. и 20 (пацифичку) ваздухопловну армију; Британци Бомбардерску команду, а Совјети Авијацију даљњег дејства (ААД). На појединим ратиштима (северноафричко и средоземно) англо-американци формирају заједничко стратешко ваздухопловство. Немци нису имали посебно организоване и издвојене јединице за самостална стратешка дејства, већ су за ове задатке углавном користили средње бомбардере из састава ваздухопловних армија. Како је рат одмицао утицај, улога и значај стратешког ваздухопловства је јачала, па су, на пример, Британци у његовом саставу 1944. имали 1.100 тешких бомбардера, а Американци 2.100 (8. армија) и 1.200 (15. армија). Совјети су са својим бомбардерима авијације даљег дејства извели више од 220.000 авио-полетања, бацивши преко два милиона тона бомби.

Стратешка авијација првенствено је употребљавана за уништавање и разарање војног (аеродроми, складишта) и индустријског комплекса (фабрике авиона, железничка и путна мрежа, мостови, рафинерије нафте значајнији објекти) противника, за дезорганизацију његове одбране и за деморализацију становништва (бомбардовање градова и насељених места).

Морнаричка авијација

Између два рата у морнаричкој авијацији били су заокупљени разматрањем могућности тактичко-оперативне употребе у борбеним дејствима на мору, развојем поморско-ваздухопловне технике у складу са усвојеном доктрином ратне морнарице и изналажењем нових организационих облика. Тако, Британци формирају Обалску команду и Авијацију флоте, Италијани Краљевско ва-

Бомбардер B-29B Super Fortriss

Торпедни бомбардер Douglas TbD Devastator

Рат на мору дефинитивно се претворио у поморско-ваздушни у којем су главну улогу имали носачи авиона са укрцаном авијацијом

ричком пешадијом и за извиђање и патролирање Северног мора и заштиту конвоја, Италијани за патролирање Јадранског и Тиренског мора и подршку флоте у Средоземном мору, Немци за полагање мина у мору, а касније у бици за Атлантик, формирају посебну јединицу морнаричке авијације Fliegerführer Atlantic.

Снагу морнаричке авијације Јапанци демонстрирају у нападу на Перл Харбор и потапању британских капиталних бродова Prince of Wels и Repulse. У судару са Јапаном САД су на почетку рата ушле са слабим морнаричком авијацијом. После катастрофе код Перл Харбура оне убрзавају изградњу носача авиона и нагло развијају морнаричку авијацију у складу с усвојеном концепцијом о њеној главној ударној снази у поморским операцијама.

За време рата зарађене стране употребљавале су у борбама на мору 72 различита типа авиона – извиђаче (хидроавиони и торпедни), ловце (једно и двомоторне и

ноћне), бомбардере (обрушавајуће, торпедне и минске), јуришне, транспортне, школске и помоћне. Рат на мору дефинитивно се претворио у поморско-ваздушни у којем су главну улогу имали носачи авиона са укрцаном авијацијом састављеном од палубних авиона направљених искључиво за дејство са носача авиона.

Божји ветар

Јапан у формацију уводи нову јединицу – камиказе (*божји ветар*), састављену од пилота добровољаца – самоубица, који се обрушавају на америчке ратне бродове и стратешке бомбардере.

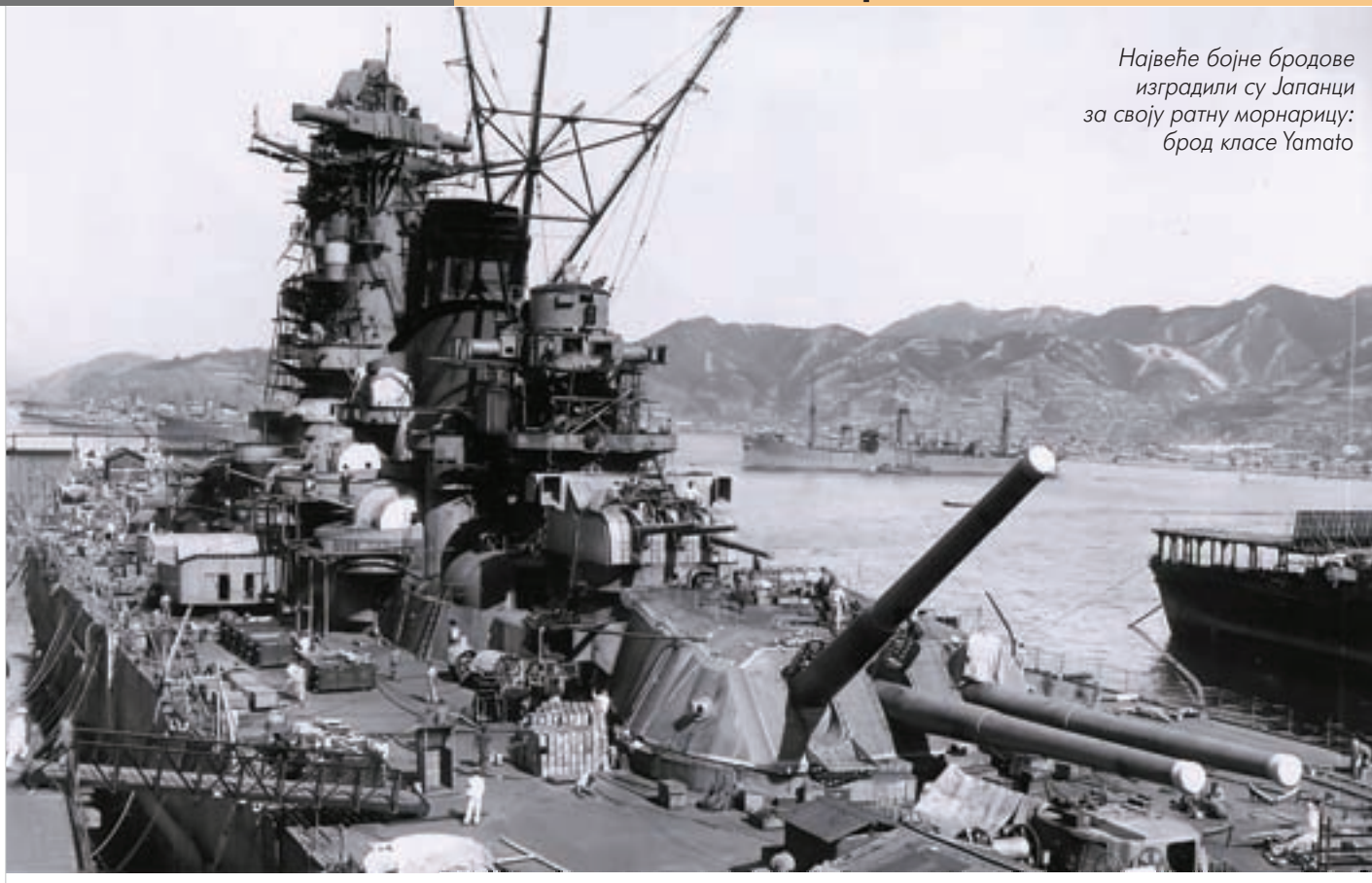
О великом доприносу морнаричке авијације у победи савезника најречитије говоре следећи показатељи: у рату је америчка морнаричка авијација извела 273.495 авио-полетања и потопила 106 противничких подморница, 187 ратних и 486 трговачких бродова. Британска обалска авијација и Авијација флоте обавиле су 229.038 авио-полетања, потопивши 226 подморница, 275 ратних и 544 трговачких бродова и оштетиле још 275 ратних и трговачких бродова, док је совјетско морнаричко ваздухопловство потопило 610 ратних и 391 трговачких бродова. ■

здухопловство, Французи Ескадрену авијацију, Немци Команду морнаричке авијације, Американци Морнарички ваздухопловни биро и Пацифичку и Атлантску авијацију, Совјети Ваздухопловство ратне морнарице, а Јапан посебну пажњу посвећује изградњи носача авиона и укрцаној (палубној) авијацији.

На почетку рата Британци морнаричку авијацију употребљавају за патролирање и извиђање Северног мора и Атлантика, полагање мина и заштиту конвоја, а ређе за напад на бродове и циљеве на земљи, Совјети за садејство са копненом војском и морна-

РАТНА МОРНАРИЦА

*Највеће бојне бродове
изградили су Јапанци
за своју ратну морнарицу:
брод класе Yamato*

Рат на мору почео је 1. септембра 1939. у 04.45 часова, нападом немачког ратног брода Schleswing Holstein на пољске положаје код Гдањска.

У току рата, битке на мору – за поморске комуникације, дуели великих ратних флота, противподморничка и противминска борба и извођење поморских десанта – попримиле су застрашујуће размере.

Застрашујуће битке на мору

Е аучно-техничка достигнућа, напредак бродограђевинске и ваздухопловне индустрије, те масовно ангажовање људских и материјалних потенцијала, утицали су у великој мери на јачину ратне морнарице и унели крупне промене у њену структуру и организацију. Масовно учешће авијације у поморском рату условило је даљи развој морнаричке авијације, која је постала интегрална снага флоте. У великим морнарицама улогу капиталног брода преузео је носач авиона, а успешна дејства морнаричке авијације против поморског саобраћаја и база (напад на Таранто и Перл Харбур), изазвали су масовно наоружавање бродова ПА артиљеријом и формирање посебних пловних састава за ПА одбрану. У њу се, поред ПА артиљерије, активно укључује и ловачка авијација, а предузимане су и различите пасивне мере (маскирање и сл.).

Други важан чинилац, који је битно утицао на развој ратне морнарице у Другом

светском рату, огледао се у даљем интензивирању противподморничког рата, док је трећи представљао велики број десантних операција (више од 600, од којих је шест стратешког значаја), које су наметнуле низ сложених задатака (пре свега изградњу десантних бродова) у заједничким операцијама са копненом војском и ратном авијацијом. Здружени десантни састави постали су ударна снага у десантним операцијама, ради чега су у већини ратних морнарица формиране посебне поморско-десантне јединице (у САД корпус морнаричке пешадије, у Великој Британији командо-јединице, а у СССР – бригада маринаца).

Пошто су Немци све више користили магнетске мине (касније акустичне и хидродинамичке), савезници су морали да примене нове елементе противминске одбране. Формирају се посебни пловни састави од ескортних и противподморничких бродова и миноловаца, а граде се и нови типови анти-

магнетских миноловаца и станице за демагнетизацију бродова.

Појава радара на бродовима изједначила је могућност дејства у дневним и ноћним условима и ангажовање авијације у противподморничкој борби. Важно место у свим ратним морнарицама добијају флотиле торпедних чамаца, моторних топовњаца и патролних чамаца (у току рата изграђено је више од 2.000 торпедних и и преко 1.600 патролних чамаца). Масовније се користе и поморска диверзантска средства – цепне подморнице, јахаћа и жива торпеда и експлозивни чамци. У великим флотама, највећи део главних снага груписан је у маневарске снаге, а Американци формирају и оперативне ескадре (Task Force), које се, зависно од величине, деле на оперативне (Task Groups), тактичке (Task Units) и елементе (Task Elements).

Поморски арсенал

Зарађене стране ушле су у рат са читавом палетом различитих ратних бродова изграђених између два рата или у току самог рата. Савезници су примат дали највећим површинским ратним бродовима, док су Немци своје напоре усмерили на изградњу подморница. Судари ратних морнарица представљали су прави „ватромет обрачуна“, доприносећи победи савезника и поразу сила Осовине.

Уочи Другог светског рата (1939), у ратним морнарицама поморски најјачих земаља налазила су се 62 бојна брода (Велика Британија – 15, плус пет у изградњи; Француска – седам; Италија – шест; Јапан 10; Немачка – пет, плус два у изградњи; СССР – четири и САД 15). До краја рата потопљено је 35 (Француска је изгубила шест, Италија три, Јапан 11, Немачка 7, СССР један, Британија пет и САД два).

У току тог рата бојни бродови достигли су свој врхунац: калибар главних топова износио је 406 мм, помоћних од 100 до 152 мм, а наоружани су и са већим бројем ПА топова и митраљеза. Снага погонског система достигла је 200.000 КС, што им је обезбеђивало брзину пловидбе од 33 чворова (61 км/ч). Оклопна заштита била је у распону од 257 до 483 мм, а број чланова посаде премашивао је 2.000 људи. Већина бојних бродова била је опремљена са радарским системима, који су им омогућавали прецизно дејство по циљевима у слабијим временским условима и ноћу.

С обзиром на измењене услове рата на мору, настале масовном применом авијације, војни стратежи наменили су бојним бродовима улогу заштите конвоја и здружених одреда са носачима авиона као језгром, за нападе на обалу, за гоњење и уништавање реидера, те за пружање ватрене подршке десантима при искрцавању.

Бројке

У Другом светском рату водама Атлантика пловило је 2.200 већих конвоја (око 75.000 бродова), а по његовим морима око 7.700 конвоја (17.000 бродова). У борбама са немачким и италијанским подморницама изгубљено је више 2.800 бродова, док су савезници успели да униште 729 немачких и 85 италијанских подморница. У појединим конвојима налазило се од 40 до 60 бродова који су имали различиту брзину пловидбе од 8 до 10 чворова (14,5–18,5 км/ч), 10 до 12 чворова (18,5–22,5 км/ч) и 12 до 15 чворова (22,5–27,7 км/ч).

Француски Richelieu

Немачком „Бизмарку“ незаслужено је приписиван образац савршенства

Бродови класе King Georg V имали су ефикасну оклопну заштиту

Највеће бојне бродове изградили су Јапанци за своју ратну морнарицу (Nipon Kai-gun). Изграђена су два бојна брода класе Yamato, депласмана 69.990 тона, дужине преко 256 м, ширине 36,8 м и газа од 10,3 м. Били су наоружани са девет топова калибра 457 мм, 12 топова калибра 152 мм, 12 двонаменских топова калибра 129 мм, 24 ПА топова калибра 25 мм и са четири тешка митраљеза калибра 13,2 мм. Оклопна заштита кретала се у распону од 203 до 406 мм, а посаду је чинило 2.500 људи.

Ограничењима из Версајског мира Немцима је била забрањена изградња ратних бродова депласмана преко 10.000 тона, па су у периоду између 1924. и 1934. изградили три цепна бојна брода (Pocket Battle Ship), која су сврстали у класу оклопњаца (Penzerschiff), депласмана 11.700 тона, главног артиљеријског оруђа од шест топова калибра 280 мм. Моторски погон на дизел омогућавао је брзину од 24 чворова и радијус дејства од 10.000 наутичких миља. Цепни бојни бродови представљали су изненађење за савезнике, а били су комбинација бојних бродова и тешких крстарица.

Носачи авиона

Између два рата (1918–1939), у светлу будуће улоге носача авиона, у ратним морнарицама САД, Јапана и Велике Британије постављено је тежишно питање: која врста ратних бродова треба да буде главна снага ратне морнарице? Свесне улоге и снаге носача авиона који су се заједно са палубним авијацијом брзо развијали и јачали, САД и Велика Британија направиле су сценарио њихове употребе у поморском рату: са укрцаним авионима морају да онемогуће покрете непријатељских мањих или већих ратних бродова ударом бомбардерских и торпедних палубних авиона, а у одлучујућем сукобу, са ловачком заштитом и непосредном ватреном подршком да повећају ефикасност сопствених поморских снага, пре свега бојних бродова и крстарица.

Из таквог става проишла је и концепција употребе носача авиона: укрцана авијација мора да успори кретање противникове флоте претходним ударима бомбама и тор-

На носач авиона „саратога“ могло је да се смести 90 летелица

педима како би у току битке, у погодном тренутку, главним ударом помогла својој флоти. Јапан је својим носачима авиона доделио улогу главних поморских снага изједначајући их са бојним бродовима.

Комбинујући велику стратегијску покретљивост (у току 24 сата носачи авиона преваљивали су до 500 наутничких миља) са тактичком брзином палубних авиона, носачи авиона олакшали су вођење поморских операција изменивши тактику поморског ратовања тако што су флотама омогућили не само изванредно велику концентрацију ударне снаге ван домета видљивости противника, већ и ефикасно дејство по стратешким циљевима у дубокој позадини непријатеља.

У бројним поморским операцијама на Тихом, Атлантском и Индијском океану, на Арктику, Средоземном и Северном мору, те у поморским биткама (Коралска острва, Мидвеј, Филипинско море, Перл Харбур, битка за Атлантик, подршка у искрцавању поморских десаната), носачи авиона имали су главну улогу.

До почетка Другог светског рата у градњу носача авиона упустили су се Јапан (Akagi, Hiryu, Hoshu, Kaga, Soryu), Велика Британија (Arc Royal, Eagle Furious, Hermes), САД (Langley, Lexington, Saratoga, Yorktown, Ente-

Немачка крстарица „Принц Еуген“

Британски Exeter

prise), Француска (две класе Joffre) и Немачка (две класе Graf Zeppelin).

Током рата носачи авиона подељени су на флотне (Fleet Aircraft Carrier) и ескортне (Escort Aircraft Carrier). Флотни су потом подељени на тешке (депласман већи од 20.000 тона, максимална брзина пловидбе до 30 чворова, односно 62,9 км/ч, са 80 различитих укрцаних палубних авиона) и лаке (депласман од 10.000 до 20.000 тона, максимална брзина пловидбе око 24 чвора, односно 46,3 км/ч, са

укрцаних до 50 обично ловачких авиона). Ескортни носачи авиона (депласман око 15.000 тона, максимална брзина пловидбе од 15 до 25 чворова, односно од 29,7 до 46,3 км/ч, са укрцаних до 20 ловачких и противподморничких авиона) имали су задатак да осигурају несметану пловидбу конвоја, да гоне и уништавају откривене подморнице.

У жестоком поморским сукобима у Другом светском рату Јапан је изгубио 16 флотних и пет ескортних носача авиона, Велика Британија по пет флотних и ескортних, а САД пет флотних и шест ескортних носача авиона.

Крстарице

У већини ратних морнарица, осим код оних највећих, крстарице су на почетку рата чиниле језгро флоте, извршавајући задатке (борбена заштита мањих или већих пловних састава, ометање непријатељевог поморског саобраћаја, осигурање конвоја, пружање ватрене подршке поморско-десантним снагама, вођење борбе са „лакшим“ ратним бродовима противника), самостално или у саставу мањих или већих пловних састава.

На Првој поморској конференцији (Лондон 1930), крстарице су подељене на лаке и тешке. Прве су имале депласман од 12.000 т, калибар главних топова (6 до 15 оруђа) од 132 до 152 мм, помоћних топова (8–10) од 75 до 127 мм, 16 до 20 ПА топова, калибра 20–40 мм и дубинске бомбе. Неке крстарице имале су и торпедне лансере, а носиле су и до два хидроавиона. Погодни систем обезбеђивао им је брзину пловидбе до 30 чворова (56 км/ч). Тешке крстарице су, у просеку, имале депласман од 21.000 тона, 6–9 главних оруђа калибра до 203 мм, 8–12 топова калибра до 127 мм, 10–22 топова калибра 76–102 мм, већи број ПА топова, а носиле су и до два хидроавиона.

Прерадом брзих теретних и путничких бродова за време рата развијене су помоћне крстарице, депласмана до 20.000 тона. По правилу, биле су наоружане са 4–8 топа, калибра 100–152 мм и са ПА топовима калибра 20 и 40 мм. Неке су имале и торпедне лансере, а све су могле да укрцају 60–300 дубинских мина. Основни задатак помоћних крстарица био је да прате конвоје, патролирају морем и полагају мине.

Подморнице

Већ први инцидент који се десио на мору – немачка подморница U-30 потопила је 3. септембра 1940. путнички брод Athenios – показао је како ће се одвијати поморски рат.

Подморнице су у Другом светском рату биле најбројније употребљавани ратни бродови, универзално пловно средство за извршавање различитих задатака (извиђање, на-

пад на ратне и трговачке бродове и објекте на обали, спречавање поморског саобраћаја, искрцавање диверзаната и командоса, полагање мина и друго), па су зараћене стране припремиле и одговарајућу тактику њиховог дејства. У почетном периоду рата Немци су примењивали дневне појединачне нападе у близини противникове обале, док су у ноћним нападима подморнице дејствовале као торпиљерке. Од 1940. примењују групне нападе на конвоје тактиком „вучјег чопора“ (Wolfpack Tactics) јачином и до 50 подморница. Од 1943. прелазе на тактику подводних напада.

Велика Британија употребљава тактику сачекивања уз обалу и појединачна дејства на позициони начин. Совјетски Савез подморнице употребљава појединачно, распоредом у ограниченим рејонима, уз масовно полагање подводних мина. Јапан у почетку рата подморнице усмерава за напад на ратне бродове применом појединачног и позиционог начина дејства. Током рата добијају и нове задатке: снабдевање хидроавиона, изолованих гарнизона, навођење авијације, садејство са флотом... Американци подморнице употребљавају за појединачне нападе, дејство у чопорима (три–седам подморница), ноћне подводне нападе, полагање мина, искрцавање диверзантских јединица, садејство са авијацијом и површинским ратним бродовима.

Подморнице су одиграле кључну улогу у биткама за Атлантик и Пацифик. На Атлантику су немачке подморнице све до 1943. имале стратегијску иницијативу носећи осетне губитке савезничким снагама, посебно бројним конвојима којима су превожени ратни материјал и стратешке сировине СССР-у. Од 1943. иницијативу у подморничком рату, захваљујући ваздухопловству, преузимају савезници. Одлучујућа битка за превласт на Пацифику одиграла се 1942. код Мидвеја. Од тада су подморничке снаге САД почеле да предузимају интензивније нападе на јапанске теретне бродове, што је у великој мери утицало на економску снагу Јапана која је била зависна од употребе стратешких сировина са окупираних подручја.

Основни проблем подморница у Другом светском рату огледао се у њиховој зависности у односу на површину воде. Наиме, већина подморница највише времена проводила је у надводној војњи, а заронавала је непосредно уочи напада или када је било потребно да се у дубини воде сакрије од непријатељеве противподморничке одбране. Зависност подморница од површинске пловидбе произилазила је из потребе пуњења акумулаторских батерија. Године 1944. Немци су тај проблем решили увођењем шноркла – посебног система цеви за увођење ваздуха за рад дизел-мотора у време пловидбе на такозваној перископској дубини.

Битке

Други светски рат памти се по жестоцима поморским и поморско-ваздушним биткама и десантним операцијама. У почетку изведене су две велике операције – уништење италијанске флоте у Таранту (12. новембра 1940) и потапање америчке пацифичке флоте у Перл Харбуру (7. август 1941). Значајније поморско-десантне операције изведене су 1942. у северној Африци, (новембар 1942), на Сицилији (јул–август 1943), у другој половини рата на Пацифику, а највећа је била искрцавање у Нормандији, 6. јуна 1944. године. Одлучујуће поморске и поморско-ваздушне битке на Пацифику одиграле су се на Коралном мору (4–8 мај 1942) и код Мидвеја (3–6 јун 1942), после којих је Јапан дефинитивно изгубио примат на мору.

них локатора ASDIC (Anti-Submarine Detector Investigating Committee), у великој мери отежали су дејство подморница, али га до краја рата нису зауставили.

У рату против дубоко заронених подморница посебно место заузимале су дубинске бомбе (од 104 до 228 кг ТНТ) и противподморничка торпеда.

Од 1943. године Британци у употребу уводе цепне подморнице, депласмана од 27 до 33 тона, са четири члана посаде и максималном брзином пловљења од 6,5 чворова, дубином роњења од 30 до 50 метара и радијуса дејства под водом од 40 до 60 миља, а на површини од 125 до 250 миља. Наоружане су са два торпеда и две мине постављене ван трупа. Њихов основни задатак био је напад на циљеве и пловне објекте усидрене у лукама, базама или сидриштима у плитким водама, превоз командоса ронилаца и одбрана сопствене обале.

Немачка подморница U-47

Британска подморница класе Т за акције на већим удаљеностима

У борбеним дејствима подморнице су против наоружаних бродова употребљавале торпеда (FAT, са магнетним упаљачима, LUT, са програмираном путањом, акустична и електрична), а против трговачких торпеда и топова, који су им служили и за самоодбрану.

За време рата на подморницама су уведене бројне иновације: уређај за апсорбовање водених мехура при лансирању торпеда, радар-детектор, уређај за стварање лажне слике против подводног електричног локатора, шноркл, Валтерова турбина, увођење електромотора и еластична монтажа уређаја ради обезбеђења од експлозија подводних бомби. Повећање акционог радијуса авијације из база на копну, употреба палубне авијације са носача авиона и радара, те примена једноставних подводних електрич-

ких локатора ASDIC (Anti-Submarine Detector Investigating Committee), у великој мери отежали су дејство подморница, али га до краја рата нису зауставили.

Фрегате припадају класи малих површинских ратних бродова која се поново појавила на почетку рата. Наменене су за ПА одбрану и за вођење противподморничке борбе у саставу већих пловних формација. По ПТ особинама најближе су ескортним разарачима и помоћним крстарицама.

Корвете спадају у класу мањих површинских ратних бродова за вођење противподморничке борбе и за заштиту конвоја. Већина је имала депласман од 1.400 до 1.600 тона. Биле су наоружане са противподморничким наоружањем, док су топови били намењени за самоодбрану од авијације противника, мањих брзих чамаца и топовњача.

Афирмисани још у Првом светском рату, торпедни чамци су због једноставности конструкције и ниске цене производње, те задовољавајућих борбених карактеристика, били масовно коришћени у Другом светском рату. Током рата изграђено је око 2.600 торпедних чамаца. Основна намена им је била напад на противничке теретне бродове у затвореним морима и пливим водама. Од наоружања су имали четири торпедне цеви, из којих су испаливали торпеда калибра 533 мм. Пловили су великом брзином од 40 чворова (74 км/ч).

Негативна искуства са контактним ми-нама из Првог светског рата приморала су водеће светске поморске силе да између два рата посебну пажњу посвете развоју минског и противминског ратовања на мору. Уочи почетка рата у ратним морнарицама налазило се око 100 минополагача, који су претежно дејствовали у обалним водама. За дејство на океанима у минополагаче су углавном претварани старији ратни бродови (разарачи).

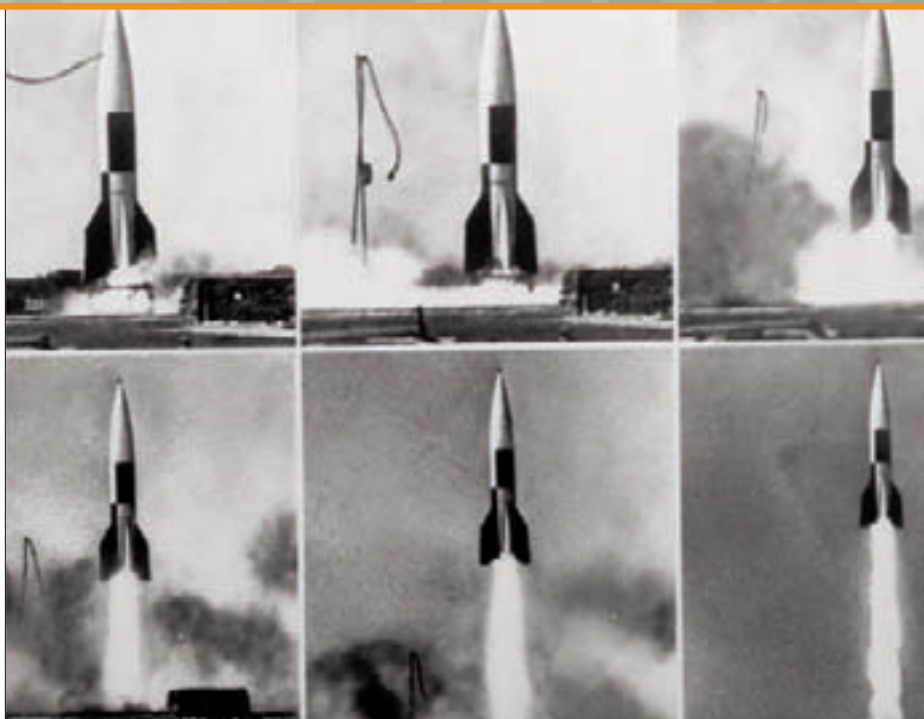
Већа пажња посвећена је развоју и изградњи миноловаца. Французи су изградили 30 миноловаца, Италијани 40, Немци 70, а Британци 80. Италијани и Немци претежно су градили обалне миноловце, а Британци и лучке. Већина миноловаца имала је депласман од 600 до 800

Амерички разарач Allen M Sumner

тона. У току рата је било положено око 700.000 мина, од којих је страдало више од 312 ратних, и далеко више теретних бродова.

Као велики површински ратни бродови, амфибијско-десантни бродови наменски су почели да се граде уочи почетка Другог светског рат, као последица интензивније моторизованости копнене војске. Основна намена им је била превоз војника, тешке ратне технике и војне опреме. До посебног изражаја дошли су у десантним операцијама савезника у северној Африци, Сицилији и пацифичким острвима и, посебно, у инвазији Нормандије, када је ангажовано чак 4.126 десантних бродова. ■

ЛЕТЕЋЕ БОМБЕ И БАЛИСТИЧКЕ РАКЕТЕ

Оружје одмазде

Лимитирана Париским мировним уговором (1919–1923), у производњи артиљеријског оруђа великог калибра и домета, Немачка је у највећој тајности, почетком тридесетих прошлог века, почела да развија нову врсту оружја – летеће бомбе (V-1) и балистичке ракете (V-2). Ново оружје добило је име оружје одмазде – *Vergeltungswaffen*.

Неуспех ваздушне битке за Британију и све интензивнији напади савезничке авијације на циљеве широм Немачке, приморале су Немце да средином 1942. почну са интензивним развојем нове врсте оружја – летеће бомбе Fi-103, познатије под ознаком V-1. Било је то истинско револуционарно оружје, једноставне конструкције, ефикасно и разорно по учинку и приступачно по цени. Технолошки, летеће бомбе имале су металну конструкцију са дрвеним крилцима, без крмених површина и са пулсореактивним мотором. Систем вођења обухватао је комплет жироскопа за одржавање стабилности у лету, магнетни компас за вођење до циља и висиномер за одржавање одређене висине

Производња летеће бомбе V-1 и секвенце лета V-2 (горе)

(600–900 м). У носу V-1 налазила се елиса којом је унапред одређен долет бомбе. За сигурну експлозију снабдевена је са три врсте упалача – контактним, електричним и сатним.

Дужина V-1 износила је 8,3 м, пречник трупа 0,80 м, а распон крила 5,4 метара. Имала је масу од 2.160 кг (бојна глава 800 кг, 640 л осамдесетоктанског бензина), а домет до 250 км. Лансирање је обављано са 48 м дугих шинских лансера, са парним катапулт и почетном брзином од 400 км/ч. За време лета брзина се попела на 646 км/ч.

Бомба је прилагођена и за лансирање са авиона Heinkel He-111H и Focke Wulf FW-200 condor. При крају рата развијено је и неколико ракета домета до 400 км, те модел V-1 Reichenberg са пилотом у неколико верзија: R1, једносед и двосед, R2, без мотора, за обуку, R3 једносед са мотором и R4, борбена верзија са пилотом самоубицом. До краја рата Немци су произвели 34.000 летелих бомби V-1, од чијег дејства је живот изгубило 5.500, а теже или лакше рањено више од 41.000 људи.

Прва тестирања ракета на течном гориву, означених као А-1, обављена су под окриљем немачког Друштва за космичке летове (VIR), почетком 1929. Немачки генерал Walter Dornberger био је први високи немачки официр који је још 1932. схватио потенцијалну војну вредност ракете као артиљеријског оружја великог домета, ради чега је на њеном даљем развоју ангажовао научника Wernera von Brauna и групу његових сарадника из VIR-а. Крајем 1942. за тестирање ракете А-4 (V-2) изабран је полигон Пенеминде, на балтичком острву Уседом. До почетка серијске производње 1944. обављено је више тестирања ракета V-2. После успешног савезничког искрцавања у Нормандији (јун 1944), Немци доносе одлуку о почетку спровођења акције под шифрираним називом „Операција пингвин“, тачније, о првој оперативној употреби ракета V-2. Трећег октобра исте године, прва ракета погађа лондонско предграђе Чисвик.

Ракета V-2 била је дугачка 14,3 м, пречника трупа 1,68 м, масе 12.870 кг (бојна глава 900–1.000 кг; експлозив аматол, комбинација 60 процената ТНТ и 40 процената амонијум нитрата), опремљена контактним упалачем. Ракетни мотор користио је течном гориво (комбинација течног кисеоника и алкохола) које је сагоревало за 70 секунди. За то време ракета је достигла највећу брзину од 5.760 км/ч, да би циљ погађала брзином од 800 км/ч.

Највећи домет износио је 330 км. Максимална висина лета кретала се у распону од 93 до 100 км, а лет је трајао 330 секунди. Брзина и висина V-2 биле су недостижне за тадашња ПА оруђа, ради чега је њено уништавање било могуће само на лансирањим положајима пред лансирање. V-1 је била намењена за уништавање површинских циљева у правоугаонику величине 29,6 км x 24 км. До краја рата произведено је око 10.000 V-2, а до марта 1945. на Британију је испалењено 1.115, на Антверпен 1.341, Брисел 65, Лијеж 68, Париз 15, Луксембург пет и на рејон у околини моста Ремаген 11.

Иако су V-1 и V-2 најављивани као тајно оружје које ће променити исход рата, то се није десило, али је остало забележено да је као „оружје одмазде“, пре свега, послужило за терор над цивилним становништвом. ■

АТОМСКА БОМБА

Печурка за крај рата

Први корак у развоју атомског оружја учиниле су САД фебруара 1940. одобривши 6.000 долара за почетак истраживања. Почетни експериментални подаци показали су да се са мање од 50 кг урана-235 може фисијом произвести енергија еквивалентна оној коју ослободи експлозија од 20.000 ТНТ. Јуна 1942. покренут је пројекат Manhattan, с циљем да се координирају сви напори око израде атомске бомбе. Политичком и војном руководству САД било је јасно да нација која прве успе да направи ново оружје може битно утицати на ток и исход рата. Почев од 1943. Велика Британија, Канада и САД удружиле су своје напоре.

Основни проблем у изради атомске бомбе био је производња физионог материјала U-235 и Pu-239. Велика фабрика подигнута је у близини места Knochville (држава Тенеси). Тај комплекс био је познатији под именом Oak Ridge. Исте године основана је лабораторија у Лос Аламосу, у којој је решен важан проблем иницирања атомске експлозије. Прва атомска бомба (плутонијумска) експлодирала је 16. јула 1945. у 5.30 часова у рејону Аламогорда, у пустињи Jornada del Muerte (држава Нови Мексико). Бомба је била детонирана из даљине, а налазила се на врху челичног торња. Експлозија је створила огромну пламену куглу, која је растопила површину пустиње у полупречнику од око 800 метара.

У лето 1945. године, политичко и војно руководство САД нашло се пред судбоно-

сном дилемом: наставити ратне операције до коначног слома јапанске армије или употребити ново оружје и присилити јапанске генерале на безусловну капитулацију. Искуства из дотадашњих амфибијско-десантних операција на Пацифику показивала су фанатичну упорност јапанских војника у пружању отпора што би, према процени војних стручњака, у случају настављања војних операција, према најцрњем сценарију, Американце коштало губитка још око милион и по америчких војника. С друге стране, наставак војних операција неминуно би рат продужио на 1946. годину, а можда и даље. Кључ решења био је у рукама америчког председника Харија С. Трумана. Његова одлука гласила је: *Бацимо атомску бомбу!*

Шестог августа 1945. у 8.15 часова по локалном времену, изнад града Хирошима, на приближно око 580 метара, експлодирала је прва атомска бомба, кодног назива *мали дечко* (Little Boy). Имала је масу од 4.307 кг, дужину 3,048 м, пречник 0,71 м и снагу од око 12,5 килотона. Избачена је из авиона B-29 superfortress, Enola Gay, којим је пилотирао потпуковник Paul Tibbets. Експлозија је дословно збрисала град. У тренутку је живот изгубило око 100.000 људи, а теже или лакше рањена је 91.000.

Три дана касније, 9. августа, у 11.02 часова по локалном времену, на висини од око 500 метара изнад града Нагасаки, експлодирала је и друга атомска бомба. Кодни назив био је *дебелџо* (Fat Man). Имала је масу од 4.899 кг, дужину 3,25 м, пречник 1,57 м и снагу од око 22 килотоне. Избачена је из авиона B-29 superfortress Bockscar, којим је пилотирао мајор Charles Sweeney. Експлозија је створила облак у виду печурке који се подизао у висину од око 16 километара. Од *дебелџа* живот је изгубило око 40.000, а теже или лакше је рањено више од 60.000 људи.

Експлозијама *малог дечка* и *дебелџа* стављена је тачка на Други светски рат. Оружје је утихнуло, човечанство је ушло у нову, атомску еру, а генерали су у руке добили ново оружје „судњег дана“ – атомску бомбу. ■

Прилог припремили
Станислав АРСИЋ
Мирослав Ц. ЂОРЂЕВИЋ